

**OSMANLI ANADOLUSU'NDA NAKÎBÜ'L-EŞRÂF
KAYMAKAMLIĞI KURUMU (1750-1850)**

Feyzullah YERLİKAYA

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Saim SAVAŞ

Uşak

Haziran,2015

**OSMANLI ANADOLUSU'NDA NAKÎBÜ'L-EŞRÂF
KAYMAKAMLIĞI KURUMU (1750-1850)**

Feyzullah YERLİKAYA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tarih Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Saim SAVAŞ

Uşak

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

2015

ÖZET

OSMANLI ANADOLUSU'NDA NAKİBÜ'L-EŞRÂF KAYMAKAMLIĞI KURUMU (1750-1850)

Feyzullah YERLİKAYA

Tarih Anabilim Dalı

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Haziran 2015

Danışman: Prof. Dr. Saim SAVAŞ

Nakîbü'l-eşrâflık müessesesi, Osmanlı Devleti'nde ayrıcalıklı bir zümre olan peygamber soyundan gelen seyyid ve şeriflerin haklarını koruyan, kayıtlarını tutan, adi işlere bulaşmalarını engelleyen kısacası her türlü meseleleri ile ilgilenen kurumdur. Müessesenin başında yine peygamber soyundan gelen, ilmi seviyede ve teşrifatta önemli bir konumda bulunan nakîbü'l-eşrâf sıfatıyla atanan biri bulunurdu. İlk olarak başkentte kurulan nakîbü'l-eşrâflık, devletin genişlemesi ve kurumsallaşmasıyla beraber taşraya da uzanmıştır. Kazalarda bu kurum başkentteki nakîbü'l-eşrâfa vekâleten nakîbü'l-eşrâf kaymakamları tarafından temsil edilmiştir. Taşrada görev yapan kaymakamların da peygamber soyundan olmasına özen gösterilmiştir. Merkezdeki nakîbü'l-eşrâf tarafından atanan kaymakamların görevi, bulunduğu kazadaki seyyid ve şeriflerin işleri ile ilgilenmektir. Bu tezin amacı taşrada görevli nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının atanmalarını, azledilmelerini, görevlerini tespit etmek ve ayrıca kurumun mahiyetini ve önemi ortaya koymaktır. Bu amaçla Adana, Sivas, Kayseri ve Tokat kazaları örneğinde Osmanlı Anadolu'sunda nakîbü'l-eşrâf kaymakamlığı kurumunun işleyişi ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Seyyid ve Şerifler, Nakîbü'l-eşrâf, Nakîbü'l-eşrâf kaymakamı, Sâdât-ı Kirâm.

ABSTRACT**THE INSTITUTION OF NAQÎB AL-ASHRÂF QAİMAQAMSHIP IN OTTOMAN
ANATOLIA (1750-1850)**

Feyzullah YERLİKAYA

Department of History

Institute of Social Sciences Uşak University, June 2015

Advisor: Prof. Dr. Saim SAVAŞ

Office of Naqîb al-Ashrâf was a governmental institution in Ottoman State and was responsible for sayyids and sharifs who were descendants of prophet Mohammad and were a privileged social group. Head of this office was named naqîb al-ashrâf who had a high position in the governmental hierarchy and he had to be a sayyid. This institution was first founded in the capital and over time it spread to kazâs (provinces) of the state. In the kazâs this institution was represented by nakîb al-ashrâf qaimaqams who were appointed by grand naqîb al-ashrâf in the capital. Duties of these naqîb al-ashrâf qaimaqams were to protect and control the sayyids and sharifs in their jurisdiction. Aim of this study is to discuss the importance of these qaimaqams and to find out how these qaimaqams were appointed and dismissed and what were their duties. Thus, institution of naqîb al-ashrâf qaimaqams will be examined in the cases of Adana, Sivas, Kayseri and Tokat kazâs in Ottoman Anatolia.

Keywords: Ottoman State, Naqîb al-Ashrâf, Naqîb al-Ashrâf qaimaqams, Sayyids and Sharifs.

UŞAK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Tarih Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı 124006025 No'lu öğrencisi Feyzullah YERLİKAYA'nın "Osmanlı Anadolu'su'nda Nakîbü'l-Eşrâf Kaymakamlığı Kurumu (1750-1850) " adlı tezi 24 /06 /2015 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, Yüksek Lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

Üye (Tez Danışmanı) :Prof. Dr. Saim SAVAŞ
Üye :Doç. Dr. M. Murat ÖNTUĞ
Üye :Yrd. Doç. Dr. Yüksel ERSAN

İmza

Prof. Dr. Cemil ERTUĞRUL
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Tarihi süreçte her toplumda ayrıcalıklı bir grup veya toplulukla karşılaşmak mümkündür. İslamiyetle beraber insanların eşit olduğu ve tek üstünlüğün Allah katında takva ile mümkün olduğu vurgulanmış olsa da, İslam toplumunda da ayrıcalıklı zümreler oluşmuştur. Bu zümrelerin en belirginlerinden biri ise Hz. Peygamberin nesebidir. Ehl-i Beyt, seyyid ve şerif olarak adlandırılan bu zümre neredeyse bütün İslam devletlerinde saygı ve itibar görmüş, ayrıcalıklara sahip olmuştur. Hatta bu kadarla da kalmamış seyyid ve şeriflerin haklarını korumak, kayıtlarını tutarak sahtelerinin türemesini engellemek, kendilerine uygun olmayan davranışlarda bulunmalarını önlemek ve onlara herhangi bir saygısızlık yapılmasına fırsat vermemek için nikâbet teşkilatı kurulmuştur.

Hemen hemen İslamiyeti benimseyen bütün devletlerde bulunan nikâbet teşkilatı Osmanlı Devleti'nde de oluşturulmuştur. Hatta Osmanlı Devleti nikâbet kurumunu geliştirerek seyyid ve şeriflerin bulunduğu devletin temel idari birimlerinden biri olan her kazaya İstanbul'daki nakîbü'l-eşrâfa bağlı nakîbü'l-eşrâf kaymakamları atamıştır. Bu çalışmanın amacı da kazalarda görevli nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının atanma, azledilme sebeplerini, görev tanımlarını, buldukları bölgelerde ne gibi olaylarla karşılaştıklarını kısacası nakîbü'l-eşrâf kaymakamlığı kurumunun işleyişini açıklamaya çalışmaktır.

Öncelikle çalışmanın başından itibaren bana zaman ayıran, bilgisi ve tecrübesi ile yol gösteren ve çalışmanın bu aşamaya gelmesinde çok büyük katkıları olan danışman hocam sayın Prof. Dr. Saim SAVAŞ'a teşekkürü bir vazife bilirim. Yine bu çalışmada değerli önerilerini ve tecrübelerini benimle paylaşan hocalarım sayın Doç. Dr. M. Murat ÖNTUĞ ve Yrd. Doç. Dr. Yüksel ERSAN'a yardımlarından dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca her zaman beraber olduğum dostlarım Arş. Gör. Mehmet Önder DURAN'a Arş. Gör. İlker DERE'ye ve Arş. Gör. Samet ÇETİN'e katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Feyzullah YERLİKAYA
Uşak/2015

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler :

Adı Soyadı : Feyzullah YERLİKAYA
Doğum Yeri ve Tarihi : 22.08.1989
Lisans Öğretimi : Kocaeli Üniversitesi/ F.E.F/ Tarih
Yüksek Lisans Öğretimi : Uşak Üniversitesi/ S.B.E/ Tarih Anabilimdalı
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri :

Biray Çakmak, Feyzullah Yerlikaya, *Gebze Erkek Rüştüye Mektebi*, **Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu**, (Kocaeli: 2015)

Osmanlı Anadolu'sunda Nakîbü'l-Eşrâf Kaymakamlığı Kurumu (1750-1850), Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilimdalı, Yüksek Lisans Tezi, Uşak: 2015.

İş Denevimi :

Çalıştığı Kurumlar : Uşak Üniversitesi/ F.E.F/ Tarih/ Arş. Gör.
Projeler :

Toplumsal Hafıza Bağlamında I. Balkan Savaşı Bakiyyeleri ve Hindistan Kızılay Heyetleri, Uşak Üniversitesi BAP Koordinasyon Birimi, Proje no: 2013/SOSB011, (Araştırmacı)

İletişim :

e-posta adresi : feyzullah.yerlikaya@usak.edu.tr

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
ÖZGEÇMİŞ.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar VE EKLER LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SEYYİD VE ŞERİFLERLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR VE OSMANLI DEVLETİ'NE KADAR NİKÂBET TEŞKİLATI VE SEYYİDLER

1.1 Seyyid ve Şeriflerle İlgili Temel Kavramlar	4
1.1.1 Seyyid	4
1.1.2 Şerif	4
1.1.3 Nakîb	5
1.2 Osmanlı Devleti'ne Kadar Nikâbet Teşkilatı ve Sâdât-ı Kirâm	5
1.2.1 Hz. Peygamber ve Hulefâ-yı Râşidîn Dönemi	5
1.2.2 Emeviler Dönemi.....	7
1.2.3 Abbasiler Dönemi	8
1.2.4 Fatımiler Dönemi	10
1.2.5 Diğer İslam Devletlerinde Seyyidler, Şerifler ve Nikâbet Teşkilatı ..	11

İKİNCİ BÖLÜM

OSMANLI DEVLETİ'NDE SEYYİDLER VE NAKÎBÜ'L-EŞRÂFLIK KURUMU

2.1 Osmanlı Devleti'nde Seyyidler ve Şerifler	15
2.1.1 İlk Osmanlı Padişahları Zamanında Seyyidler ve Şerifler	15

2.1.2	Osmanlı Devleti'nde Seyyid ve Şerif Kavramlarının Kullanımı.....	17
2.1.3	Seyyid ve Şeriflerin Muafiyetleri.....	20
2.2	Osmanlı Devleti'nde Nakîbü'l-eşrâflık Kurumu.....	23
2.2.1	Nakîbü'l-Eşrâflık Teşkilatının Kuruluşu	23
2.2.2	Nakîbü'l-Eşrâfların Atanma ve Azilleri	26
2.2.3	Nakîbü'l-Eşrâfların Vasıfları ve Görevleri	28
2.2.4	Nakîbü'l-Eşrâfların Devlet Merasimlerindeki Konumları.....	29
2.2.5	Nakîbü'l-Eşrâfın Konağı ve Maiyeti	31

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

OSMANLI DEVLETİ'NDE NAKİBÜ'L-EŞRÂF KAYMAKAMLARI

3.1	Nakîbü'l-Eşrâf Kaymakamlarının Vasıfları.....	32
3.2	Atanma Sebepleri	34
3.2.1	Önceki Kaymakamın Vefat Etmesine Binaen.....	34
3.2.2	Ehil, Müstahak ve Liyakatli Olduğuna Binaen	35
3.2.3	Kazadaki Seyyid ve Şeriflerin İstidalarına Binaen.....	35
3.2.4	Vali, Kadı, Nâib ve Mevsûkü'l-Kelîm Kimselerin Arzlarına Binaen	36
3.2.5	Daha Önceki Nakîbü'l-Eşrâf Kaymakamlarıyla Akraba Olmalarına Binaen	36
3.2.6	Önceki Nakîbü'l-Eşrâf Kaymakamlarının Referanslarına Binaen ..	37
3.2.7	Herhangi Bir Nedenle Nakîbü'l-Eşrâf Kaymakamının Başka Bir Mahalde Olmasına Binaen	37
3.2.8	Herhangi Bir Neden Belirtilemeyen Atamalar	38
3.3	Görev ve Yetkileri	39
3.3.1	Nikâbet Mektuplarında Vurgulanan Görev ve Yetkileri.....	41
3.3.1.1	Siyadeti Sahih Olan Sâdât-ı Kirâma İhtiram Göstermek	41
3.3.1.2	Müteseyyidleri Men Etmek ve Yeni Birisine Siyâdet Hücleti Vermemek.....	42
3.3.1.3	Gerektiğinde Sâdât-ı Kiramı Te'dib Etmek, Diğer Görevlilere Rencide Ettirmemek	42
3.3.1.4	Sâdât-ı Kirâmdan Tevcihiyye, Arusiyye veya Herhangi Başka Bir İsimle Para Almamak ve Aldırmamak.....	43
3.3.1.5	Padişaha Ve Devletine Sâdâtın Hayır Dualarını Celbetmek.....	43

3.3.1.6	Çavuşân Caizesi Olarak On İki Kuruştan Fazla Vermemek.....	44
3.3.2	Belgelere Yansıyan Görev ve Yetkileri	44
3.3.2.1	Nakîbü'l-eşrâf Kaymakamlarına Havale Edilen Davalar	44
3.3.2.1.1	Alacak Davaları.....	45
3.3.2.1.2	Emlak ve Arazi Davaları	47
3.3.2.1.3	Mahalleden İhraç Davaları	49
3.3.2.1.4	Muhtelif Davalar	49
3.3.2.2	Nakîbü'l-Eşrâf Kaymakamlarına Verilen Diğer Görevler	50
3.4	Görev Süreleri ve Azil Sebepleri	51
3.4.1	Sâdâtı Koruma ve Gözetmede Liyakatsiz Olmasına Binaen	52
3.4.2	Sâdâtın ve Bölgedeki İdarecilerin İstidalarına Binaen	52
3.4.3	Kaymakamlık Hizmetine Gayr-ı Ehakk ve Elyak Olmasına Binaen	53
3.4.4	Başka Bir İşle Meşgul Olduğuna Binaen	54
3.4.5	İbkâsına Adem-i İltifatına Binaen.....	54
3.4.6	Yaşlı veya Hasta Olmasına Binaen	55
3.4.7	Kendi Rızasıyla İstifa Etmesine Binaen.....	55
3.4.8	Bi'l-iktiza, Hasbe'l-i'câb veya Hasbe'l-iktizasına Binanen.....	55
3.5	Maaşları ve Muhtelif Gelirleri	57
3.6	Karışıkları veya İsnat Edildikleri Suçlar ve Cezalandırılmaları.....	58
SONUÇ.....		60
EKLER.....		63
KAYNAKÇA		85

TABLÖLAR VE EKLER LİSTESİ

Tablo- 1: Nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının atanma sebeplerinin nikâbet mektuplarına göre oranları

Tablo- 2: Nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının azledilme sebeplerinin nikâbet mektuplarına göre oranları.

EK- 1: incelenen dönemde Adana, Sivas, Kayseri ve Sivas kazalarında görev yapan nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının listesi.

EK- 2: Çalışmada Kullanılan bazı belgeler ve çevirileri.

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale ve Madde
a.g.t.	Adı Geçen Tez
A.MKT. UM	Sadaret Mektubi Kalemî Umum Vilayet Evrakı
AŞS	Adan Şer'îye Sicilleri
bkz.	Bakınız
BOA	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.	Cilt
d.n.	Dipnot
DİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Ed.	Editör
Göm. No.	Gömlek Numarası
H.	Hicri
Haz.	Hazırlayan
İ. DH.	İrade-Dâhiliye
İ.MVL	İrade-Meclis-i Vala
İA.	İslam Ansiklopedisi
KŞS	Kayseri Şer'îye Sicilleri
M.	Miladi
MEB.	Millî Eğitim Basımevi
ND	Nakîbü'l-eşrâf Defteri
Nr.	Numara
s.	Sayfa
SŞS	Sivas Şer'îye Sicilleri
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
TTK	Türk Tarih Kurumu Yayınları
TŞS	Tokat Şer'îye Sicilleri
Vr.	Varak

GİRİŞ

İslamiyet’le beraber Cahiliye Dönemi’ne ait gelenekler, özellikle de nesebe dayalı ayrıcalıklar ayet¹ ve hadislerle² yasaklanmış olsa da İslam toplumu, Emeviler dönemindeki bazı siyasi olaylar hariç Hz. Peygamber’le kan bağına sahip oldukları gerekçesiyle onun ehl-i beytine ayrı bir sevgi ve hürmet beslemiş ve onlara diğer tebaadan farklı olarak bazı ayrıcalıklar tanımıştır. Bu uygulamalar İslam devletlerinin bünyesinde sırf Hz. Peygamber’in soyundan gelenlerin işleri ile ilgilenilmesi için nikâbet kurumunun oluşturulmasına neden olmuştur. Böylece peygamber sülalesine mensup olanlar islam toplumu içerisinde pozitif bir ayrıcalık kazanarak imtiyazlı bir sosyal grup haline gelmişlerdir. Ehl-i Beyt’in gerek siyasi baskılardan ötürü gerekse İslamiyet’i yaymak amacıyla farklı coğrafyalara yayılmasıyla beraber nikâbet kurumu da Arap coğrafyasını aşarak İslamı benimseyen farklı devletlere sirayet etmiştir.

Nitekim Osmanlı Devleti’nin kurulduğu Anadolu ve Balkanlar seyyid ve şeriflerin yayıldığı coğrafyalardandır. Osmanlı Devleti yayıldığı bölgelerde bulunan seyyid ve şeriflere kendinden önceki İslam devletlerinde olduğu gibi hürmet ve ta’zim göstermiş, onları diğer reayadan farklı kılan ayrıcalıklar tanımıştır. Devletin kurumlaşma süreciyle beraber seyyid ve şeriflerin işleri ile ilgilenmek üzere başkent İstanbul’da nakîbü’l-eşrâflık teşkilatı oluşturulmuştur. Merkezde bulunan nakîbü’l-eşrâfların kazalardaki vekilleri ise nakîbü’l-eşrâf kaymakamlarıdır. Merkezdeki nakîbü’l-eşrâf tarafından kazalara atanan nakîbü’l-eşrâf kaymakamlarının görevleri merkezle irtibatlı bir şekilde buldukları kazalardaki seyyid ve şeriflerin işleri ile ilgilenmek ve onlara tanınan ayrıcalıkları korumaktır.

Osmanlı Devleti’ndeki seyyidler ve şeriflerle, bu zümre için kurulan nakîbü’l-eşrâflık teşkilatı hakkında akademik çalışmalar yapılmışsa da kazalarda

¹ “Ey insanlar! Şüphe yok ki, biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi boylara ve kabilelere ayırdık. Allah katında en değerli olanınız O’na karşı gelmekten en çok sakımanızdır. Şüphesiz ki, Allah hakkıyla bilendir, hakkıyla haberdar olandır.” **Kur’an-ı Kerim Meali** (Haz: Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin), (12. Baskı, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2011), (Hucurât Suresi, 13. Ayet), s. 573.

² “Ey insanlar! Biliniz ki rabbiniz birdir, atanız da birdir. Bütün insanlar Âdem’den gelmiş, Âdem de topraktan yaratılmıştır. Arap’ın Arap olmayana, Arap olmayanın Arap’a, beyazın siyaha, siyahın da beyaza hiçbir üstünlüğü yoktur. Allah katında üstünlük ancak takva ileldir...” Bünyamin Erul, “Vedâ Hutbesi”, **DİA**, C: 42,(İstanbul: TDV, 2012), s. 592.

görev yapan nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının nasıl atandıkları, atamalarda ne gibi kriterlerin göz önüne alındığı, görev yaptıkları yerlerde ne gibi olaylarla veya sorunlarla karşılaştıkları veya azledilmelerinde ne gibi gerekçelerin önemli rol oynadığı üzerine kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışmanın amacı bu noktaya eğilerek nakîbü'l-eşrâf kaymakamları ile ilgili yukarıda sıralanan konulara açıklık getirmektir.

Çalışma alanı olarak seyyid ve şeriflerin yoğun yaşadığı Osmanlı Devleti'nin Anadolu toprakları seçilmiştir. Ancak bir Yüksek Lisans tez çalışmasında Anadolu'daki tüm kazalarla ilgili arşiv belgelerinin taranarak incelenmesinin mümkün olamayacağı ortadadır. Bu yüzden Anadolu'yu temsil edebileceği öngörülen Anadolu'nun farklı bölgelerindeki kaza merkezleri (Erzurum, Trabzon, Manisa, Konya, Uşak, Sivas, Kayseri, Tokat ve Adana) konu ile ilgili olarak taranmış; ancak inceleme dönemi ve muhtevası itibariyle bunlardan Sivas, Kayseri ve Tokat ve Adana kazaları örneklem olarak belirlenmiştir. Nitekim bu kazaların seçimi aşamasında yapılan ön çalışma neticesinde, konuyla doğrudan ya da dolaylı bilgi ve belgelerin daha çok ilgili kazaların şer'îye sicillerinde bulunduğu tespit edilmiştir. Zaman aralığı olarak 1750-1850 tarihleri arası belirlenmiştir. Böylelikle idari ve toplumsal alanda önemli değişikliklerin yapıldığı Tazminatla beraber nakîbü'l-eşrâf kaymakamlığı kurumunun işleyişinde herhangi bir değişiklik olup olmadığının ortaya konulması amaçlanmıştır.

Bahis konusu kazaların 1750-1850 yılları arasındaki yüz yıllık döneme ait yaklaşık 220 adet şer'îye sicili taranmış ve bu sicillerde bulunan nakîbü'l-eşrâf kaymakamları ve seyyidlerle ilgili 260 kadar belge çalışma kapsamında kullanılmıştır. Dolayısıyla çalışmamızın temelini şer'îye sicillerinden elde ettiğimiz bu belgeler oluşturmaktadır. Ayrıca hem konuyla alakalı belge çeşitliliğini ve hem de Anadolu'yu temsil kabiliyetini artırarak karşılaştırma imkânını sağlamak amacıyla Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki farklı kataloglardan ulaşılan Antep, Niğde, Isparta, Maraş, Erzincan ve Konya kazalarında görev yapmış olan nakîbü'l-eşrâf kaymakamları ile ilgili belgeler de kullanılmıştır. Buna ilaveten İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi'nde bulunan, Sivas, Amasya ve Çorum kazalarındaki seyyidlerle ilgili 27 numaralı Nakîbü'l-eşrâflık Teftiş Defterinden de istifade edilmiştir. Kullanılan bu birincil kaynaklar haricinde nakîbü'l-eşrâflık ve seyyidler ile alakalı

şimdiye kadar yapılan yerli ve yabancı akademik çalışmalar kaynakların diğer kısmını oluşturmaktadır.

Üç bölüme ayırdığımız çalışmanın ilk bölümünde konumuzun temel kavramları olan seyyid, şerif ve nakîb kavramları açıklanmış ve Hz. Peygamber döneminden başlayarak Osmanlı Devleti'ne kadar olan yüzyıllar içerisinde var olmuş olan İslam devletlerinde seyyid ve şeriflere tanınan ayrıcalıklara ve yine onlarla ilgili kurumlaşmaya değinilmiştir. Çünkü seyyid ve şeriflere yönelik uygulamalar ilk olarak Hz. Peygamber döneminde ortaya çıkmış ve sonraki İslam devletleri tarafından da benimsenmiştir. İkinci bölümde ise ilk önce Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan seyyid ve şeriflerin genel durumları ve ne gibi muafiyetlere sahip olduklarıyla ilgili bilgiler verilmiştir. Daha sonra da Osmanlı Devleti'nin merkez teşkilatından biri olan nakîbü'l-eşrâflığın ne zaman kurulduğu, nakîbü'l-eşrâfların nasıl ve kimler arasından seçildiği ve kurumun Osmanlı devlet teşkilatı içerisinde nasıl bir konuma sahip olduğu üzerinde durulmuştur.

Çalışmamızın üçüncü ve temel konusu ise nakîbü'l-eşrâfın kazalardaki vekilleri ve Osmanlı taşra teşkilatının bir parçası olan nakîbü'l-eşrâf kaymakamları ile ilgilidir. Bu bölümde nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının nasıl atandıkları, atanırken ne gibi kriterlere göre atamalarının yapıldığı, görevlerinin ne olduğu, görevli oldukları bölgelerde ne gibi durum veya olaylarla karşılaştıkları, azillerinde veya tekrar göreve atanmalarında hangi nedenlerin rol oynadığı gibi konular açıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın “Ekler” bölümünde, ele aldığımız Adana, Sivas, Kayseri ve Tokat kazalarında, incelenen tarihler arasında görev yapan nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının hangi nedenlerle atanıp azledildiklerini gösteren toplu bir tablo sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

SEYYİD VE ŞERİFLERLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR VE OSMANLI DEVLETİ'NE KADAR NİKÂBET TEŞKİLATI VE SEYYİDLER

1.1 Seyyid ve Şeriflerle İlgili Temel Kavramlar

1.1.1 Seyyid

Arapça bir kelime olan ve mana olarak efendi, bey, ağa, ileri gelen, baş, başkan anlamlarına gelen³ ve çoğulu *sâdât* olan seyyid kelimesi, İslamiyet öncesi Arabistan'da asil bir soydan gelen kabile reisleri için kullanılan sıfatlardan biridir. ⁴ Kabile reisinin otoritesi ilk olarak nesebine sonra da cömertlik, yönetme kabiliyeti, ileri görüşlülük gibi sıfatlara sahip olmasına dayanmaktadır.⁵ Bu unvan, İslamiyet'le beraber ümmetinin lideri olan Hz. Peygamber için de *seyyid-i kâinat*, *seyyidü'l-kevneyn*, *seyyidü's-sakaleyn*, *seyyidü'l-enbiya*, *seyyidü'l-beşer* vb. şeklinde kullanılmıştır. Daha sonra Hz. Peygamberin Hz. Hasan ve Hüseyin'i cennet gençlerinin iki efendisi anlamında *seyyideyn* şeklinde nitelendirmesiyle⁶ özel bir anlam kazanarak onun neslinden gelen Ehl-i Beyt için de kullanılan bir terim haline gelmiştir. Bu dönemden itibaren eski anlamlarını korumakla beraber seyyid kelimesi İslam coğrafyasında daha çok Hz. Peygamber'in soyundan gelenler için kullanılmış ve onları nitelemiştir.

1.1.2 Şerif

Şerif, kelime anlamı olarak şerefli, mübarek, kutsal, soylu ve temiz anlamlarında kullanılmaktadır ve çoğulu eşrâfır.⁷ Şerif kelimesi, şanlı şöhretli atalara sahip olan kişinin soylu ataları üzerinden övülmeye layık vasıfların kendisine intikal etmesi ve bu nedenle halk arasında yüksek bir mevki talebine hakkı olan hür kimseyi ifade etmektedir.⁸ Bu nedenle asaleti ve içtimai mevkii yüksek olan halk içinde tanınmış büyük ailelere ve bu aile mensuplarına eşrâf denilmiştir.

³ Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, (Yeniden Düzenlenmiş ve Genişletilmiş 23. Baskı, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 2006), s. 948.

⁴ Mustafa Sabri Küçükbaşçı, "Seyyid", **DİA**, C: 37, (İstanbul: TDV, 2009), s. 40.

⁵ Clifford Edmund Bosworth, "Sayyid", **The Encyclopaedia Of İslam** (New Edition), Volume: IX, (Leiden: Brill, 1997), s. 115.

⁶ Küçükbaşçı, **a.g.m.** s. 40

⁷ Devellioğlu, **a.g.e.**, s. 992

⁸ Cornelis Von Arendonk, "Şerif", **İA**, C: 11, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1979), s. 435.

İslamiyet'ten önce Mekke'de beyt-i şerifin yani Kâbe'nin önemli görevlerini yerine getiren Kureyş Kabilesi'nin ileri gelenlerinden on beş vazife sahibi de şerif olarak adlandırılmıştır. İslamiyet'le beraber yine aynı anlamda kullanılan şerif kelimesi Abbasiler zamanında M. X. Asırdan itibaren Hz. Peygamberin ehl-i beyti için de kullanılmaya başlanmıştır.⁹ Genel kabul olarak Hz. Hüseyin neslinden gelenlere Seyyid, Hz. Hasan neslinden gelenlere Şerif denilse de, zamanla bu iki kavram ayrımı ortadan kalkmış, her iki koldan gelenler için yaygın olarak seyyid kavramı kullanılmıştır.

1.1.3 Nakîb

Nakîb, seyyid kelimesi ile benzer olarak bir topluluğa başkan, vekil, kefil ve emin olanlar için kullanılmaktadır ve çoğulu nukabâdır.¹⁰ Terim İslam tarihinde ilk defa Hz. Peygamber'in Medinelilerle hicret konusunda yaptığı Akabe Biati görüşmesinde kullanılmış ve Hz. Peygamber, Medine'de kendisini temsil etmeleri için 12 nakîb tayin etmiştir.¹¹ Nakîb kelimesi İslam devletlerinde hem saray görevlileri hem de askeri teşkilat içerisinde kullanılmıştır. Mesela Selçuklularda nakîb unvanına sahip olan kumandanlar olduğu gibi Memlûkler'de sultanı korumakla ve teşrifat işlerini düzenlemekle görevli kişiye Nakîbü'l-ceyş ünvanı verilmiştir. Ahilik teşkilatında ise bu unvana sahip olan kişi, esnaflar arasında şeyhin temsilcisi konumunda olup hem üyeleri denetlemiş hem de şeyhin verdiği diğer görevleri yerine getirmiştir.¹² Ancak bu kullanımlarla birlikte nakîb kelimesi Abbasilerden itibaren seyyid ve şeriflerin işleri ile ilgilenen görevliler için de nakîb-i sâdât ve nakîbü'l-eşraf şeklinde kullanılmıştır.

1.2 Osmanlı Devleti'ne Kadar Nikâbet Teşkilatı Ve Sâdât-ı Kirâm

1.2.1 Hz. Peygamber ve Hulefâ-yı Râşidîn Dönemi

Nikâbet teşkilatının kurumlaşma süreci Abbasiler döneminde başlamasına rağmen seyyidler ve şeriflere tanınan ayrıcalıklar Hz. Peygamber dönemine kadar

⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin İlimiye Teşkilâtı** (Üçüncü Baskı. Ankara: TTK, 1988), s. 160-161.

¹⁰ Gülgün Uyar, "Nakib", **DİA**, Cilt: 32, (İstanbul: TDV, 2006) s. 321.

¹¹ Bosworth, "Nakib", **The Encyclopaedia Of İslam** (New Edition), Volume: VII, (Leiden-New York: E.J. Brill, 1993), s. 926.

¹² Uyar, **a.g.m.**, s. 321-322; Rıza Kurtuluş, "Nakib", **Ahilik Ansiklopedisi**, C: 2, (Ankara, 2014), s. 150.

uzanmaktadır. En geniş anlamda peygamberin hane halkı ve yakın akrabaları olarak tanımlayabileceğimiz Ehl-i Beyt kavramının oluşmasında Ahzâb suresi 33. ayetin nüzülü¹³ ve Hz. Peygamber'in bu ayetten sonra Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i abasının altına alarak bunların Ehl-i Beyti olduğu ve onların kusurlarını gidererek tertemiz yapması için dua etmesi önemli bir yerdedir.¹⁴ Ancak Ehl-i Beyt dairesine kimlerin dâhil olduğu konusunda Ehl-i sünnet ve Şii âlimler arasında farklı yaklaşımlar olmasından dolayı tarihi süreçte bazı farklılıklar gözlemlense de genel kabul Hz. Peygamber'in abasının altına aldığı dört kişi ve bunların neslinden gelenlerdir.

Ehl-i Beyte mensup olanlarla ilgili ilk uygulamalardan birisi zekât almalarının yasaklanmasıdır. Hadislerde Hz. Peygambere ve onun yakınlarına zekât verilemeyeceği belirtilmiştir.¹⁵ Bunun nedeni zekâtın insanların malının kiri olarak görülmesidir. Bu nedenle Ehl-i Beyt'in sadaka ve zekât almaları yasaklanmıştır. Ancak buna karşın Hz. Peygambere ve Ehl-i Beyt'ine savaşta ele geçirilen ganimetlerden humus olarak adlandırılan beşte bir nispetinde bir pay ayrılmıştır. Humus ile ilgili ayet¹⁶ bu uygulamanın en önemli sebebidir ve ayette humus hakkı olan zümreler sayılmıştır. Ancak burada zikredilen sınıflar arasında en tartışılan kesim zevi'l-kurbâ yani Hz. Peygamberin yakınlarıdır. Bazı âlimlere göre bütün Kureyş, bazılarının göre Haşimoğulları ancak çoğunluğa göre de Haşimoğulları ve Muttaliboğulları humus hakkı olan yakınardan sayılmışlardır. Nitekim Hz. Peygamber'in uygulamalarından dolayı humustan faydalanabilecek yakınları olarak anılan guruba Haşimoğulları ve Muttaliboğullarının girdiği görüşü daha yaygındır.¹⁷

Humus yanında fey' olarak adlandırılan savaşız ele geçirilen taşınır veya taşınmaz mallardan yine beşte birlik kısım Ehl-i Beyt'e tahsis edilen gelirlerdendir.

¹³ "...Ey Peygamberin ev halkı! Allah, sizden ancak günah gidermek sizi tertemiz yapmak istiyor." **Kur'an-ı Kerim Meali**, (Ahzâb Suresi, 33. Ayet), s. 465;

¹⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Süleyman Uludağ, "Âl-i Abâ", **DİA**, C:2, (İstanbul: TDV, 1989), s. 306-307; Küçükaşçı, "Tarihi Süreçte Seyyid ve Şerif Kavramlarının Kullanımı", **Osmanlı Araştırmaları**, XXXIII, (İstanbul:2009), s. 93.

¹⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Erkal, "Zekât", **DİA**, C: 44, (İstanbul: TDV, 2013), s.197-207.

¹⁶ "Bilin ki, ganimet olarak aldığımız herhangi bir şeyin beşte biri mutlaka Allah'a, Peygamber'e, onun yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolculara aittir. Eğer Allah'a; hak ile batılın birbirinden ayrıldığı gün, (yani) iki ordunun (Bedir'de) karşılaştığı gün kulumuza indirdiklerimize inandıysanız (bunu böyle bilin). Allah, her şeye hakkıyla gücü yetendir." **Kur'an-ı Kerim Meali**, (Enfal Suresi, 41. Ayet), s. 198.

¹⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz., H. Yunus Apaydın, "Humus", **DİA**, C: 18 (İstanbul: TDV, 1998), s. 365-369.

Fey' kapsamında özellikle Hz. Peygambere ve yakınlarına tahsis edilen arazi Fedek arazisidir. Hz. Peygamber bu arazinin geliriyle ehl-i beytin yıllık harcamalarını karşılamış ve geri kalanını da ordu giderlerine harcamıştır.¹⁸ Ancak Ehl-i Beyt'e ayrılan bu humus ve fey' hisseleri Hz. Ali'nin nezaretiyle Hz. Ebu Bekir'in hilafeti süresince devam etmiş Hz. Ömer'in hilafetinin sonlarına doğru Hz. Ali o yıl Ehl-i Beyt'in hissesini ihtiyaçları olmadığı gerekçesi ile almadığı için daha sonra bu hisseleri kendilerine dönmemiştir.¹⁹ Buna rağmen Hz. Ömer zamanında beytü'l-malın adil dağıtılması için oluşturulan divan teşkilatının ihdasıyla beraber Bedir Savaşı'na katılanların çocuklarına ikişer bin dirhem verilirken Hz. Hasan ve Hz. Hüseyine beşer bin dirhem verilmesi²⁰ Ehl-i Beyt'e tanınan imtiyazların onun halifeliği sırasında da devam ettiğine dair önemli bir örnektir.

1.2.2 Emeviler Dönemi

Müslümanları derinden etkileyen, mezhepsel ayrışmalara neden olan ve etkileri günümüzde de sürmekte olan siyasi mücadeleler nedeni ile Emeviler devri bazı istisnalar dışında Ali evladına baskıcı bir rejimin uygulandığı dönem olmuştur. Emevi idarecileri seyyid ve şeriflerin her zaman bir isyana kalkışacakları endişesi ile teyakkuz halinde olmuş ve sıkı bir denetim uygulamışlardır. Nitekim Mustafa Özkan, Emevilerin Ehl-i beyte karşı tutumunu “ Ehl-i Beyt var olsun ama güçlü olmasın, nesne olsun özne olmasın”²¹ şeklinde özetlemiştir. Bu tutumun en önemli nedeni halk arasında Hz. Ali ve evladına olan sevgi ve hürmeti kırmak ve Ehl-i Beyt'den gelecek herhangi bir iktidar karşıtlığına engel olmaktır. Bu nedenle Muaviye zamanında, önemli merkezler olarak görülen Haremeyn, Kûfe ve Basra'ya atanan valilerin bu politikayı uygulayacak mahiyette olmalarına önem verilmiştir.²² Ancak Emevi iktidarının çoğunluğu baskıcı uygulamalara meyletmiş olsa da aksi uygulamalar mevcuttur. Özellikle Ömer bin Abdülaziz döneminde Ehl-i Beyt'in

¹⁸ Murat Sarıçık, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Nakîbü'l-eşrâflık Müessesesi**, (Ankara: TTK, 2003), s. 14-15.

¹⁹ Ayhan Işık, “Meşihat Belgeleri Işığında Seyyidler ve Nakîbü'l-eşrâflık Müessesesi”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul, 2013), s. 46-47.

²⁰ Küçükkaşçı, **a.g.m.**, s. 96.

²¹ Mustafa Özkan, **Emeviler Döneminde İktidar-Ulemâ İlişkisi**, (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2008) s. 120.

²² Gülgün Uyar, “Siyasi ve İctimaî Hayatta Ali-Fatıma Evladı (260/873'e Kadar), (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat Anabilim Dalı, İslâm Tarihi ve Sanatları Bilim Dalı, İstanbul, 2003), s. 56.

taleplerine önem verilmiş ve daha önce fey' uygulamasına son verilerek Ehl-i Beyt'in tasarrufundan alınan Fedek arazisi eski konumuna geri döndürülerek geliri tekrardan Ali evladına verilmiştir. Ömer bin Abdülaziz'in başka bir müspet tutumu da Medine valisine mektup göndererek Hz. Peygamber'in vakıflarının başına tekrardan Zeyd bin Hasan'ı geçirmesidir. Yine hutbelerde Hz. Ali'ye sebbedilmesini/küfredilmesini de Ömer bin Abdülaziz kaldırarak bunun yerine Nahl suresinin 33. ayetinin okunmasını emretmiştir.²³

Ancak Emeviler döneminin genelinde izlenen bu baskıcı politika amaçlandığının aksine halkın Ehl-i Beyt'e karşı bir sempati duymasına neden olmuş ve Emeviler güç kaybettikçe Haşimilerden olmayanlar bile Emevilerden intikam almak için Ehl-i Beyt safına geçmişlerdir.²⁴ Nitekim Abbasilerin yönetime geçmesinde de Ehl-i Beyt'in çok büyük payı bulunmaktadır.

1.2.3 Abbasiler Dönemi

Her ne kadar Abbasiler siyasi propagandalarını Ehl-i Beyt'in çektiği sıkıntılar üzerine kurmuş ve gerçekleştirdikleri devrimde Ehl-i Beyt'in ciddi desteğini almış olsalar da Ehl-i Beyt'e karşı onlar da teyakkuz halinde olmuşlar ve onları denetim altında tutmak istemişlerdir. Mesela Halife Mansur döneminde iktidar kaygısı ile Ali evladı yönetim kademelerinden uzaklaştırılmıştır.²⁵ Halife Mansur'un 22 yıllık hilafeti boyunca karşısındaki en önemli güç Ali evladıdır. Hilafete geldiği günden itibaren de iktidar kaygısı ile Ali evladını takip ve cezalandırma siyaseti izlemiştir.²⁶ Ancak bunlar yanında her zaman baskıcı bir yönetim olduğunu söylemek zordur. Özellikle Halife Harun Reşid zamanında Ali evladına tahsisatlar ayrılmış, Me'mun zamanında ise el koyulmuş olan Fedek arazisi tekrardan Ali evladına verilmiştir.²⁷ Yine Abbasiler döneminde Dîvân-el-nafakât yani Masraflar Dîvânı olarak adlandırılan divan aracılığıyla devlet görevlilerine ve Hz. Abbas ve Hz. Ali soyundan olanlara maaş dağıtılmıştır.²⁸ Abbasiler hâkimiyetinde seyyid ve şeriflere karşı izlenen siyaset döneme göre değişmekle beraber, en belirleyici nokta hilafet

²³ Işık, **a.g.t.**, s. 49-50.

²⁴ Sarıcık, **a.g.e.**, s. 19.

²⁵ Rüya Kılıç, **Osmanlıda Seyyidler Ve Şerifler**, (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2005), s. 44.

²⁶ Uyar, **a.g.t.**, s. 121.

²⁷ Işık, **a.g.t.**, s. 50-60

²⁸ W. Barthold, M. Fuad Köprülü, **İslâm Medeniyeti Tarihi**, (Altıncı Basım, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1984) s. 119.

mücadelesidir. Abbasiler, Ali evladına gerek akrabalıklarından dolayı gerekse toplum içerisindeki saygın konumlarından dolayı saygı duymuşlardır. Ancak kendi hilafetlerine karşı Ali evladından bir tepki olduğunda sert tedbirler almışlar ve sindirme yolunu seçmişlerdir.

Seyyid ve şeriflerin halk arasında kolayca tanınması ve dolayısıyla saygısızca bir harekete yer verilmemesi arzusu sebebiyle Abbasiler döneminde başlatılan ve sonraki islam devletleri tarafından da benimsenen bir adet, seyyid ve şeriflerin yeşil alamet taşımasıdır. Halife Me'mun 817 yılında Abbasilerin geleneksel rengi olan siyah rengin yerine yeşili getirmiştir.²⁹ Bu tarihten sonra yeşil renk Hz. Peygamberin nesebini temsil eder hale gelmiş ve sonraki islam devletleri tarafından da benimsenmiştir.

Gerek Ehl-i Beyt mensuplarının Emeviler döneminde çektikleri sıkıntılar nedeni ile gerek siyasi olaylara müdahil olmaları nedeni ile denetim altında tutulmalarının kolaylaştırılması veya Ehl-i Beyt'den olanların sayılarının belirlenmesi ve dışarıdan müdahalelerin engellenmesi gibi sebeplerle seyyid ve şeriflerin işleri ile ilgilenmek üzere bir kurum oluşturulması gerekli görülmüştür. Genel kabul seyyid ve şeriflerle ilgilenen nikâbet kurumunun Abbasiler zamanında IX. yüzyılda kurulduğudur.³⁰ Ancak Abbasiler bazı hadislerle dayanarak Hz. Peygamber'in soyuna mensubiyetlerini iddia ettikleri ve bu nedenle iktidar temellerini bu iddiaya dayandırdıkları için kendilerini eşrâftan yani Peygamber soyundan addetmişlerdir. Bu nedenle hem Talibîlere hem de Hz. Peygamberi'nin diğer amcası Abbas'ın soyundan gelen Abbasîlere olmak üzere farklı nakîbler tayin etmişler ve bunları nakîbü't-talibiyyûn ve nakîbü'l-abbasiyyûn olarak adlandırmışlardır.³¹ Ancak zaman zaman bu iki müessese için tek bir görevli atayıp birleştirdikleri de olmuştur. Nitekim İbni Tomar olarak bilinen Muhammed bin Muhammed X. yüzyılın ilk çeyreğinde hem Abbasiler'in hem de Talibîlerin işleri ile ilgilenmek üzere atanmıştır.³² Uygulama yayıldıkça Abbasiler farklı bölgelere de nakîbler tayin etmişler ve bunların başını da nakîbü'n-nukabâ olarak

²⁹ C. Von Arendonk, W. A. Graham, "Sharif", **The Encyclopaedia Of İslam** (New Edition), Volume: IX, (Leiden: Brill, 1997), s. 333; A. Havemann, "Nakîb Al-Ashrâf", **The Encyclopaedia Of İslam** (New Edition), Volume: VII, (Leiden-New York: E.J. Brill, 1993), s. 334.

³⁰ Arendonk ve Graham, **a.g.m.**, s. 926.

³¹ Havemann, **a.g.m.**, s. 326.

³² Sarıcık, **a.g.e.**, s. 23.

adlandırmışlardır. Nakîbü'n-nukabâlar halife menşuru ile atanmışlar, kendilerine el-Murtazâ zü'l-mecdeyn, Nurü'l-hüdâ, et-Tâhir gibi unvanlar verilmiştir.³³

Abbasiler döneminde atanan nakîblerin özelliklerine ve görevlerine baktığımızda ise; nakîb olacak kişide aranan önemli şartlardan birisi iyi bir şecere bilgisine sahip olmasıdır. Çünkü nakîblerin öncelikli görevleri eşrâftan addedilen kişilerin isimlerini, doğum ve ölüm kayıtlarını tutmak ve bunları şecere-i tayyibe adı verilen defterlere kaydetmektir.³⁴ Yine aranan önemli özellik, nakîbü'n-nukabâ olarak atanacak kişinin sözü geçer biri olması ve gerektiğinde seyyidlerle ilgili hüküm verebilmesi için yeterli derecede fıkıh bilgisine sahip olmasıdır.³⁵ Bunlar yanında diğer görevleri seyyid ve şeriflerin fey' haklarını temin edip onlara ulaştırmak, evliliklerinde küfüve yani birbirine denk kişilerle evlenmelerine nezaret etmek, kendilerine yakışmayan işlerle uğraşmalarına engel olmaktır.³⁶

Yukarıda sayılan görevleri yanında nakîbler Abbasilerde önemli resmi törenlerde bulunuyorlardı. Mesela Büyük Selçuklu hükümdarı Tuğrul Bey'in Abbasi halifesi huzurunda taç giymesi töreninde nakîbler hazır bulunmuşlardır. Aynı zamanda nakîbler Hz. Peygamber'in neslinden oldukları ve dolayısıyla hürmet gösterilen zatlardan olduklarından devletlerarası resmi temaslarda elçi olarak görev almışlardır. Alparslan'ın tahta geçmesinden sonra biatını almak ve ona kılıç kuşatmak için 1062 tarihinde halife Kâim bin Emrillah tarafından dönemin nakîbü'n-nukabâsı olan Tarrâd bin Muhammed gönderilmiştir.³⁷

1.2.4 Fatımiler Dönemi

Mısırda kurulan ve Şii mezhebi benimseyen Fatımiler de bünyelerindeki seyyid ve şerifler için nikâbet teşkilatı oluşturmuşlardır. Ancak Fatimilerde, Abbasilerde olduğu gibi Hz. Abbas'ın soyundan gelenler için değil yalnızca Hz. Ali ve Hz. Fatıma'nın soyundan gelenler için nikâbet teşkilatı vardır. Fatimilerde nakîb olacak zatın taşıması gereken sıfatlar Abbasilerdeki nakîblerle aynı olmasına rağmen Fatımilerin nikâbet teşkilatına getirdikleri en önemli değişiklik sadece Hz. Ali ve Hz.

³³ Şit Tufan Buzpınar, "Nakîbüleşraf", **DİA**, C: 32, (İstanbul: TDV, 2006), s. 323.

³⁴ Arendonk, **a.g.m.**, s. 333.

³⁵ Işık, **a.g.t.**, s. 61.

³⁶ Buzpınar, **a.g.m.**, s.323.

³⁷ Sarıcık, **a.g.e.**, s.31.

Fatıma'nın neslinden gelenleri seyyid ve şerif kabul etmeleridir.³⁸ Yani günümüzde algılandığı şekliyle, seyyid ve şerif ifadelerinin sadece Hz. Ali ve Hz. Fatıma'nın soyundan devam edenler için kullanılması Fatımiler döneminde başlamıştır. Fatımiler, kendisini seyyid ve şerif kategorisi içerisine yerleştiren Hz. Peygamberin sülalesinin diğer kollarını seyyid ve şeriflerden saymamış, bu ünvanı sadece Hz. Ali ve Hz. Fatıma evladına hasretmiştir.

Yine burada vurgulanması gereken önemli bir nokta da seyyid ve şerif kavramlarının ayırımının Fatımilerce yapıldığıdır. Uzunçarşılı'ya göre Hz. Hasan soyundan gelenlerin şerif, Hz. Hüseyin soyundan gelenlerin ise seyyid şeklinde adlandırılması Fatımi halifelerince yapılmıştır.³⁹ Ancak daha sonra bu ayırma pek riayet edilmemiş her iki koldan gelenler için genelde seyyid terimi kullanılmıştır.

1.2.5 Diğer İslam Devletlerinde Seyyidler, Şerifler ve Nikâbet Teşkilatı

Gerek İslamiyet'i yaymak gerekse buldukları bölgelerde gördükleri baskılardan dolayı Arap yarımadasından farklı coğrafyalara yayılan seyyid ve şerifler himayesine girdikleri diğer İslam devletlerinde de hürmet ve tazim görmüşlerdir. Seyyid ve şeriflere ev sahipliği yapan ve bunlar için bünyesinde nakîbü'l-eşrâflık teşkilatı oluşturan devletlerden biri Mısır'da kurulmuş olan İhşidilerdir. İhşidiler Devleti'nde seyyid ve şerifler özel bir konuma sahip olmuşlar ve eşrâftan addedilmişlerdir.⁴⁰ Bünyesinde seyyid ve şeriflere yer açan ve onları koruyan diğer bir devlet de Gazneli Devleti'dir. Gazneli Devleti'nde ismi reis ve hatiple anılan Nakîb-i Aleviyân adlı bir görevli bulunmaktadır. İsminden anlaşılacağı üzere bu görevli muhtemelen seyyid ve şeriflerin işleri ile ilgileniyordu.⁴¹

Yine Mısır'da kurulan Eyyubî Devleti'nde de seyyidler ve şeriflerle ilgilenen bir kurum oluşturulmuştur. Ebu Kasım Ahmed bin Muhammed hem Eyyubiler hâkimiyetinde hem de Memlûkler hâkimiyetinde Mısır'da nakîbü'l-eşrâflık görevini yapmıştır.⁴² Eyyubiler seyyid ve şerifler için vakıflar kurmuşlar ve

³⁸ Küçükkaşçı, **a.g.m.**, s. 106; Işık, **a.g.t.**, s. 62.

³⁹ Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 162.

⁴⁰ Nadir Özkuyumcu, "İhşidiler", **Türkler**, C: 5, (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), s. 56.

⁴¹ Güller Nuhoğlu, "Gazneli Devlet Teşkilatı", **Türkler**, Cilt: 5, (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), s. 298.

⁴² Işık, **a.g.t.**, s.63.

yine bu gurubun işleri ile ilgilenen Eşrâf Divânı için yıllık ödenek ayırmışlardır.⁴³ Seyyid ve şeriflerle ilgilenen bir kurum bulunup bulunmadığını tespit edememize rağmen bünyesinde seyyid ve şerifleri barındıran bir diğer devlet Harezmşahlar Devleti'dir. Harezmşahlar da seyyid ve şeriflere saygı ve hürmet göstermişler, eyaletlerin idaresine atadıkları valilerden yoksulları ve ihtiyaç sahiplerini gözetmelerini isterken; seyyidlere, imamlara, sufilere ve şeyhlere saygı göstermelerini emretmişlerdir.⁴⁴

İlhanlılar döneminde de seyyid ve şerifler devlet tarafından itibar görmüşlerdir. Mengü Han döneminde Müslüman cemaatinin büyük seyyidleri ve imamları ilave vergiden muaf tutulmuşlardır.⁴⁵ İlhanlıların en güçlü dönemi olarak kabul edilen Gazan Han döneminde ise peygamber soyundan gelen bir kişinin öldürülmesi neticesinde Ehl-i Beyt'in hakkının yendiğini düşünen Gazan Han seyyidler ve şerifler için Darüssiyâdeler açtırmış ve hutbelerde sadece seyyid ve şeriflerin isimlerinin zikredilmesini emretmiştir.⁴⁶ Yine Gazan Han zamanında seyyid ve şeriflerin işleri ile ilgilenmek için Nakîb-i Nukabâ-yı Sâdât ismiyle bir memuriyet oluşturulmuş ve seyyid ve şeriflerin şecerelerini tutmak, haklarının gasp edilmemesine dikkat etmek gibi işler bu görevliye verilmiştir.⁴⁷

Memlukler, seyyid ve şerifler için Divân-ı işrâf adlı bir divan oluşturmuşlardır. Bu divanın başına da nakîbü'l-eşrâf atamışlardır.⁴⁸ Memluk hükümdarı Melik Eşref Şaban zamanında ise Abbasilerden itibaren seyyid ve şeriflerin alameti olan yeşil renk taşıma âdetinin zamanla unutulması üzerine bir ferman yayınlanarak bu adet tekrardan uygulamaya konulmuştur.⁴⁹

---

⁴³ Sarıcık, **a.g.e.**, s. 34.

⁴⁴ Meryem Gürbüz, "Hârizmşahlar'da Devlet Teşkilâtı, Ekonomik ve Kültürel Hayat", (Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı, İstanbul: 2005), s. 178.

⁴⁵ Mustafa Akkuş, "İlhanlıların Anadolu'daki Dini Siyaseti", (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı, Konya: 2011), s. 86.

⁴⁶ Akkuş, **a.g.t.**, S. 177

⁴⁷ Uzunçarşılı, **Osmanlı Devleti Teşkilâtına Medhal**, (4. Baskı, Ankara: TTK, 1988) s. 246-247.

⁴⁸ Arzu Özcan, "Memlûk Devletinde Merkez Teşkilâtı", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Osmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Orta Çağ Tarihi Bilim Dalı, Tokat, 2006), s. 208.

⁴⁹ Arendonk ve Graham, **a.g.m.**, s. 334.

Seyyid ve şeriflere hürmet gösteren bir diğer Türk devleti, Büyük Selçuklu Devleti'dir. Selçuklular Sünni ve mutedil Şi'iler arasında herhangi bir ayırım yapmaksızın seyyid ve şerifleri himayelerinde bulundurmuşlar ve Ali evladına hangâhlar, mendereseler inşa etmişlerdir.⁵⁰ Büyük Selçuklu veziri Nizamülmülk'ün hükümdarlara yönetim sanatına ilişkin bilgiler verdiği Siyasetname isimli eserinde elçilerin öneminden bahsedilirken nesep ve şereflerinden dolayı onlara kötülük edilmeyip hürmet edileceğinden dolayı elçilerin seyyid ve şerifler arasından seçilmesinin makbul olduğu vurgulanmıştır.⁵¹ Yine aynı eserde halkın öncüleri konumunda sultanın huzuruna kabul edilenler arasında seyyidler ve şerifler de sayılmışlardır.⁵²

Selçukluların seyyid ve şeriflere verdiği değer ile ilgili bir diğer örnek Sultan Tuğrul'un, eşi Altuncan Hatun'un vasiyeti üzerine Abbasi Halifesi Kaim Bin Emrullah'ın kızı Seyyide Hatun ile evlenmesidir. Altuncan Hatun vefatı esnasında Sultan Tuğrul'a halifenin kızı ile evlenmesini, böylece hem dünyada hem de ahirette ve tanrı katında şerefe nail olacağını söylemiştir.⁵³ Her ne kadar bu vasiyetin Seyyide Hatun'un halifenin kızı olması dolayısıyla mı yoksa peygamber sülalesine dâhil olması dolayısıyla mı yapıldığı açık olmasa da, Abbasilerin kendilerini Hz. Peygamber soyundan saymaları ve kendilerine ait nakîbler tayin etmeleri göz önüne alındığında böyle bir yorumda bulunmak mümkün görünmektedir. Çünkü Seyyid Hatun'un burada vurgu yaptığı mesele hem bu dünyada hem de ahirette şerefe nail olmaktır.

Muhtemelen XI. ve XIII. yüzyıllardan itibaren Anadolu'ya gelmeye başlayan ve Anadolu'nun İslamlaşmasında büyük etkiye sahip olan seyyid ve şerifler Anadolu Selçuklukları ve diğer Türk beylikleri tarafından saygı görmüşler ve hoşgörü ile karşılanmışlardır. Bu bağlamda Anadolu Selçuklularında nikâbet kurumu oluşturulmuştur. Sadreddin Yusuf adlı bir seyyidin Anadolu Selçuklu Devleti bünyesindeki seyyid ve şeriflerin nakîbliğine atandığına dair bir belgede; Hz.

⁵⁰ Osman Turan, **Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti**, (İkinci Baskı, İstanbul: Turan Neşriyat Yurdu, 1969), s. 242.

⁵¹ Nizamü'l-mülk, **Siyasetname** (Çev. Mehmet Taha Ayar), (5. Basım, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları: 2013), s.137.

⁵² Nizamü'l-mülk, **a.g.e.**, s. 170.

⁵³ Ali Sevim, Erdoğan Merçil, **Selçuklu Devletleri Tarihi (Siyaset, Teşkilât ve Kültür)**, (Ankara: TTK, 1995), s. 45.

Peygamber soyundan gelenlerin sahip oldukları asaletten bahsedilmiştir. Bu belgede ayrıca kendisinin muayyen bir maaşla bu işe getirildiği ve seyyidlerin şecerelerini tutması, nesebi sahih olan seyyidlere hürmet ve ta'zim göstermesi, seyyidler gurubuna dışarıdan dâhil olmaların engellenmesi ve bu konuda dikkatli olması istenmiştir.⁵⁴

Anadolu Selçuklu Devleti'ndeki seyyid ve şeriflerin durumuna örnek olarak gösterebileceğimiz bir diğer belge, Cemaleddin isminde bir seyyide verilmiş olan fermandır. Bu fermanda şimdiye kadar olduğu gibi seyyid ve şeriflere gösterilen izaz ve ikramın devam ettirilmesi gayretinde olduklarından bahsedilmiştir. Seyyid Cemaleddin'in, saltanatın hâkim olduğu her yerde yaptığı alışverişlerde her türlü vergiden muaf tutulduğu, yine sınır geçerken vereceği bâc vergisinden, kervan ve yol muhafızları için alınan bedrika vergisinden muaf tutulduğu bildirilmekte, devlet ve sultan için duası istenmektedir.⁵⁵ Bu muafiyetler dışında Anadolu Selçuklularında seyyid ve şeriflere devlet hazinesinden maaşlar bağlandığına dair kayıtlar da mevcuttur. Seyyid Celaleddin Veled-i Salâye adındaki bir seyyide, nesilden nesile intikal etmek üzere devlet hazinesine ait vergilerden üç bin dirhem miktarında idrâr⁵⁶ bağlanmıştır. Devlet görevlilerine de gönderilen bu fermanda bu hususlara dikkat etmeleri, her defasında yeni bir hüküm veya berat istememeleri emredilmiştir.⁵⁷

Görülebileceği üzere Abbasiler'le beraber bir müessese haline gelen nikâbet kurumu seyyid ve şeriflerin yayılması ile diğer İslam devletlerinde de benimsenmiş ve bu şekilde Osmanlı Devleti'ne kadar gelmiştir.

---

⁵⁴ Turan, **Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar (Metin, Tercüme ve Araştırmalar)**, (Ankara: TTK, 1958), s. 56-57.

⁵⁵ Turan, **a.g.e.**, s. 56.

⁵⁶ Vaktiyle daimi surette akıp verilen maaş ve vazife. bkz. Şemseddin Sami, **Kâmûs-ı Türkî**, (Dersaadet; İkdam Matbaası, 1317), s. 84.

⁵⁷ Turan, **a.g.e.**, s. 56.

İKİNCİ BÖLÜM

OSMANLI DEVLETİ'NDE SEYYİDLER VE NAKİBÜ'L-EŞRÂFLIK KURUMU

2.1 Osmanlı Devleti'nde Seyyidler ve Şerifler

2.1.1 İlk Osmanlı Padişahları Zamanında Seyyidler ve Şerifler

Anadolu topraklarında seyyid ve şeriflerin Anadolu Selçukluları ve beylikler döneminden itibaren var oldukları ve bunları diğer tebaadan ayıran bazı ayrıcalıklara sahip olduklarına daha önceki bölümlerde değinilmişti. Batı Anadolu'da küçük bir beylik şeklinde ortaya çıkan ve ilerleyen süreçte farklı etnik ve dini unsurları çatısı altında birleştiren bir imparatorluk haline gelen Osmanlı Devleti'nde Osman Gazi, Orhan Bey ve Murat Hüdâvendigâr dönemlerinde ulemaya, sülehâya, sâdât-ı kirâma ve meşayih-i izâma büyük hürmet ve taltif gösterilmiştir.⁵⁸ Bu nedenle Osmanlı ülkesi kısa zamanda ilim erbabının, tarikat önderlerinin, seyyid ve şeriflerin yoğun olarak akın ettikleri bir cazibe merkezi haline gelmiştir.

Ancak Osmanlı Devleti'nde seyyid ve şeriflere dair ilk resmi belgeler konusunda farklı yaklaşımlar mevcuttur. Şimdiye kadar seyyidler ve şerifler ile ilgili yapılan çalışmalarda Osmanlı Devleti'nde seyyid ve şeriflerle ilgili ilk belge olarak Anadolu Selçuklu Sultanı III. Alaeddin Keykubad tarafından Osman Bey'e 1248 yılında Söğüt ve civarının temliki hususunda gönderilen menşur gösterilmiştir. Bu menşurda Osman Bey'e seyyidlerini koruyup gözetmenin, ihtiyaçlarını giderip iyi muamelede bulunmanın ahirette şefaate sebep olacağından bahisle seyyid ve şeriflere sahip çıkması istenmiştir.⁵⁹ Yine Osman Bey'e gönderilen başka bir menşurda da buna benzer ifadeler kullanılarak seyyid ve şeriflerin risâlet ağacının meyveleri ve Hz. Peygamber'in emanetleri olmalarından dolayı bunlara ta'zim ve hürmet göstermenin gerekliliğinden bahsedilmiştir.⁶⁰ Fakat bu menşurların sahilhiği konusunda farklı yaklaşımlar mevcuttur. İsmail Hami Danişmend'e göre Feridun Bey'in Münşeâtü's-Selâtin adlı eserine dayandırılan bu menşurlar sahilhiğildir.

⁵⁸ **Osmanlı Toplumunda Sâdât-ı Kirâm ve Nakîbüleşrâflar Ahmed Rif'at Devhatü'n-Nukabâ**, Haz: Hasan Yüksel, M. Fatih Köksal (Sivas: Dilek Matbaası, 1998), s. 57-58.

⁵⁹ Sarıcık, **a.g.e.**, s. 41; Işık, **a.g.t.**, s. 79.

⁶⁰ Işık, **a.g.t.**, s. 79.

Çünkü 1248 tarihinde III. Alâeddin değil II. Gıyaseddin Mesud tahttadır. Ve bu iki menşur Danişmend'e göre Feridun Bey tarafından uydurulmuştur.⁶¹

Sahihliği tartışmalı görünen bu menşurlardan başka Osmanlı Devleti'nde seyyidler ve şeriflerle ilgili karşımıza çıkan önemli bir diğer belge I. Murat döneminde verilen seyyid ve şeriflerle ilgili muafiyet beratıdır. H. Rebiulevvel 787/ M. Nisan-Mayıs 1385 tarihli bu beratta; Seyyid Büzürg Ali adlı bir seyyid iki yeniçeri tarafından darp edilmiş ve bunun sonucunda ölmüştür. Bunun üzerine Seyyid Büzürg Ali'nin oğulları Büzürg İne (ağa veya küçük kardeş) ve Seyyid Büzürg Paşa Yiğit, padişahın karşısına gelip babalarının padişahın duacılarından olduğundan bahisle kendilerinin de fakir ve duacı kullardan olduklarını söylemişlerdir. Padişahın hem kendilerini, evlatlarını ve yakın çevrelerini devlet görevlilerinin zulmünden koruyacak, hem de önceden beri öşür ve koyun hakkı (âdet-i ağnam) vermediklerinden bahisle bundan sonra da kendilerinden öşür ve koyun hakkı istenmemesini sağlayacak bir emir vermesini istemişlerdir. Bunun üzerine padişah, sâdâtın devlete duacı kullardan oldukları için ellerine bu hükmü verdiğini ve sâdâtın defterden ihraç olunarak kendilerinden öşür ve koyun hakkı alınmaması konusunda bu beratı vermiştir.⁶² Bu beratı incelediğimizde bazı önemli hususlar dikkat çekmektedir. İlk olarak daha önceki örneklerde görüleceği üzere seyyid ve şeriflere hürmet ve ta'zim gösterilmesi gerekirken Seyyid Büzürg Ali yeniçerilerden iki kişi tarafından darp edilmiş ve bunun sonucunda ölmüştür. Görülmektedir ki her ne kadar seyyid ve şeriflere ta'zim ve hürmet gösterilmesi gerekse de zaman zaman istenmeyen durumlar yaşanmaktadır. Diğer bir husus vergi hususundadır. Seyyid Büzürg Ali'nin oğulları, kendilerinin önceden beri âdet-i ağnâm vermediklerinden bahsetmişlerdir ve aynı muafiyetin devam etmesini istemişlerdir. Bu seyyid ve şeriflerin Osmanlılardan önce de vergi muafiyetleri olduğuna dair güzel bir örnektir. Başka bir husus da seyyid ve şeriflerin dualarının makbul olduğuna dair inançtır. Sonraki bölümlerde ele alınacağı gibi gerek savaş zamanlarında ordunun muzafferiyeti için gerekse devletin devamı ve padişahın ömrünün uzun olması için seyyid ve şeriflerin hayır duaları istenmektedir.

⁶¹ İsmail Hami Danişmend, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, C: 1, (İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1971), s. 3-4.

⁶² Friedrich Von Kraelitz, "İlk Osmanlı Padişahlarının İsdâr Etmiş Oldukları Bazı Beratlar", **Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası (T.O.E.M)**, (Beşinci Sene, İstanbul, 1332), s. 244-246.

2.1.2 Osmanlı Devleti'nde Seyyid ve Şerif Kavramlarının Kullanımı

Osmanlı Devleti'nde seyyid ve şerif olarak kabul edilmenin şartı Hz. Hasan veya Hz. Hüseyin soyundan gelmektir. Genel olarak şerif kelimesinin Hz. Hasan, seyyid kelimesinin ise Hz. Hüseyin soyundan gelenler için kullanıldığı şeklinde bir yargı bulunmaktadır.⁶³ Ancak Osmanlı Devleti'nde böyle bir ayrıma gidilmeksizin her iki koldan gelenler için genelde seyyid terimi kullanılmakla beraber daha çok anne tarafından siyâdet alameti getirenler için şerif terimi kullanılmaktadır.⁶⁴

Osmanlı Devleti'nde seyyid sayılmak ve bu gruba tanınan ayrıcalıklardan yararlanmanın en öncelikli şartı devletin sahih seyyid ve şeriflere verdiği siyâdet hücceti denilen belgeye sahip olmaktır.⁶⁵ Bu hücceti almanın önemli şartları da seyyidlik iddiasında bulunan kişiye yine seyyidlerden olan kişilerin şahitlik yapması⁶⁶ veya seyyidlik iddiasında bulunan kişinin aile üyelerinde bulunan sahih hüccetleri ibraz ederek kendisinin de seyyid olduğunu kanıtlamasıdır.⁶⁷ Örneğin Sivas, Amasya ve Çorum sancaklarında bulunan sâdâtın teftiş edildiği 27 numaralı nakîbü'l-eşrâf defterinde Karahisar Behramşah Kazasına bağlı Üç Karakaş karyesi mütemekkinlerinden Es-Seyyid Veli İbn-i Es-Seyyid Hüseyin İbn-i Es-Seyyid Ali, seyyid olarak gösterilmiştir. Ancak burada geçen *fî yedihî hücceti sahihati mine'l-merhum Şerif Efendi* şeklindeki ifade dikkat çekicidir. Muhtemelen Es-Seyyid Veli'nin elinde kendisine ait bir hüccet bulunmamaktadır ancak o sırada ölmüş bulunan Şerif Efendi'nin hücceti kendisindedir. Es-Seyyid Veli seyyidliğine delil olarak bu hücceti öne sürmüş ve seyyidliği kabul edilerek deftere kaydedilmiştir.⁶⁸ Aynı defterde seyyidlik iddiasını şahitler göstererek kanıtlayanlar da mevcuttur. Es-Seyyid Şeyh Halil Yahya'nın seyyidliği, *Es-Seyyid Şeyh Mahmud Efendi ve sair sikatın şehadetiyle sabit olub* deftere kaydedilmiştir.⁶⁹ Seyyidlere hüccet dağıtılması ile ilgili bir diğer nokta da her seyyidin elinde kendisine ait bir hüccet

⁶³ M. Zeki Pakalın, "Seyyid", **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, Cilt: III, (İstanbul: MEB, 1993), s. 200.; Pakalın, **a.g.e.**, "Şerif", s. 342.; Uzunçarşılı, **İlmiye Teşkilatı**, s. 160.

⁶⁴ Işık, **a.g.t.**, s. 25.

⁶⁵ Kılıç, **a.g.e.**, s. 62.

⁶⁶ Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 171.

⁶⁷ Kılıç, **a.g.e.**, s. 62.

⁶⁸ ND, Nr: 27, Vr. 11b.

⁶⁹ ND, Nr:27, Vr.11b.

bulunmadığıdır. Bazen tek bir hüccet birçok kişinin seyyidliğine delil olabilmektedir.⁷⁰

Osmanlı Devleti'nin hem Safevi propagandası ile mücadelesi esnasında çoğu kişiye siyadet hücceti dağıtması ve onlara seyyid statüsü bahşetmesi hem de seyyid ve şeriflere tanınan ayrıcalıklardan yararlanmak isteyenlerin, bazı gayri resmi yollarla siyadet hücceti edinmesi ve seyyid statüsü elde etmesiyle devlet içerisinde seyyid nüfusu hızlı bir şekilde artmıştır. Nitekim yapılan teftişlerin en önemli nedeni de bu şekilde seyyidler gurubuna dâhil olan müteseyyidler men etmektir. Çünkü seyyid olarak anılmak ve onlara tanınan ayrıcalıklardan yararlanmak reaya statüsünden ayrılarak askeri statüye geçmektir. Osmanlı Devleti ise bu reaya ve askeri ayrımının korunmasına büyük önem vermiş, bu nedenle en küçük görevliyi bile merkezden tayin edecek kadar merkezi bir denetim sürdürmüştür. XVII. yüzyıla ait müellifi belli olmayan ve kaleme alınış amacı devlet düzenindeki bozulma ve sarsılmaları göstermek ve bunlara karşı çözüm üretmek olan Hırzû'l-Mülûk adlı eserde müteseyyidlerin yani sahte seyyidlerin artışına ve devlet düzeninin nasıl etkilediklerine değinilmiştir. Esere göre birçok cahil, şehirli ve reaya olduğu halde sırf vergiden kurtulmak için başlarına yeşil sarınp gezmektedirler ve bunların sayıları çok olduğu için de halkın artık seyyid ve şeriflere rağbeti kalmamıştır.⁷¹ Nitekim seyyid ve şeriflere karşı azalan bu hürmet bazen hakaret ve alay derecesine varmıştır. Mesela Haleb'de askerlerin seyyid ve şerifleri aşağılamak için bir köpeğin başına seyyid ve şeriflerin alameti olan yeşil sarıngı temsil eden içi boş yeşil bir karpuz taktıkları ve arkasından *seyyide yol verin* şeklinde bağırarak alay ettikleri nakledilmektedir.⁷²

Hırzû'l-Mülûk adlı eser siyadet hücceti almak için yapılan sahtekârlıklara da değinmektedir. Esere göre vilayet kâtiplerine birkaç akçe vermek Defter-i Hâkanî'ye seyyid olarak yazılmaya yetiyordu. Nitekim bu durum reayadan vergisini alarak devlete hizmet eden sipahiye de büyük merhametsizlik oluyordu. Çünkü seyyid ve şerifler bazı vergilerden muaf tutuluyorlardı ve bu da en çok bulunduğu bölgedeki vergileri toplayarak geçimini sağlayan sipahiye etkiliyordu. Aynı zamanda bunlar

⁷⁰ Kılıç, a.g.e., s. 63-64.

⁷¹ Yaşar Yücel, **Osmanlı Devlet Teşkilatına Dair Kaynaklar- Kitâb-ı Müstetâb-Kitabu Mesâlihi'l-Müslimîn ve Menâfi'i'l-Mü'minîn-Hırzû'l-Mülûk**, (Ankara: TTK, 1988), s. 161-162.

⁷² Bkz. Şeyh Ahmet El-Bedirî El-Hallâk, **Osmanlı Taşra Hayatına İlişkin Olaylar Berber Bedirî'nin Günlüğü (1741-1762)**, (Çev. Hasan Yüksel), (Sivas: 1993), s. 93, d.n. 3.

seyyid ve şeriflere duyulan güveni kullanarak mahkemelerde yalancı şahitlikler yapıyorlardı. Bu da seyyid ve şeriflere duyulan hürmeti ve güvenilirliği sarsıyordu. Aynı eser müteseyyidlere engel olmak için bazı çözümler de sunuyordu. İlk çözüm nakîbü'l-eşrâfların salih ve fazıl kişiler olmaları ve rüşvet almaktan kaçınmaları gerektiği idi. Başka bir çözüm ise seyyidlerin yine seyyid olan, salah ve diyanetiyle tanınan ma'zul kadılar tarafından teftiş edilmeleri idi. Seyyidlik hücceti verilirken şahit olacaklar elinde sahih hüccet bulunan seyyidler olmalıydı. Hüccet için yoksullardan değil ancak zenginlerden otuz akçe kadar hüccet parası alınmalıydı. Müteseyyidlerle mücadelede kadılara da önemli görevler düşmekteydi. Kadılar rüşvet için hüccet dağıtmamalı, seyyidlik iddia edenler ne kadar yüksek yerden referans getirirse getirsinler itibar etmemeli, doğrulukla vazifelerini yerine getirdiklerinde ise iyi bir paye ile ödüllendirilmeliydiler.⁷³ Kaynakta aktarıldığı üzere müteseyyidlerin sayısı o derece çoğalmış ve yaptıkları işlerden memnuniyetsizlik o kadar artmıştır ki, bu durum devletin önemli bir problemi haline gelmiştir. Devlet bu müteseyyidlere engel olmak için zaman zaman nakîbü'l-eşrâflık kurumu eliyle teftişler yaparak gayriresmi yollardan dâhil olanları ayıklamaya çalışmıştır. Özellikle XVII. yüzyılın ortalarından sonra Köprülü Mehmet Paşa'nın sadareti esnasında sonradan seyyid ve şerif statüsü elde edenler tespit edilmiş ve ellerinden hüccetleri alınmıştır.⁷⁴ Devletin bu duruma karşı aldığı bir diğer tedbir ise hüccet dağıtma yetkisinin sadece İstanbul'daki nakîbü'l-eşrâfa verilmesidir. Kazalarda görevlendirilen nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarına özellikle kadı veya kaymakamlar tarafından verilen hüccetlere itibar etmemeleri, kendilerinin de herhangi bir şahsa siyadet/seyyidlik hücceti vermemeleri istenmiştir.⁷⁵

Toplum içerisinde seyyid ve şeriflerin görünür kılınması için diğer İslam devletlerinde uygulanan ve Osmanlı Devleti'nde de benimsenen uygulama bu gurubun yeşil renk taşımasıdır. Yani Osmanlı Devleti'nde yeşil taşımak seyyid ve şerif olduğunu göstermenin bir alametidir ve yeşil taşıma veya yeşil sarık sarınma hususunda sadece kendilerine izin verilmiştir. Diğer reayanın bu yeşil alameti taşımaları yasaklanmıştır. Nitekim nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının atamalarında kendilerine gönderilen nikâbet mektuplarında bu hususa değinilmiştir. Nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarından istenen bu önemli husus, *kadı veya kaymakamlar tarafından*

⁷³ Yücel, **a.g.e.**, s. 161-162.

⁷⁴ Yücel Özkaya, **18. Yüzyılda Osmanlı Toplumu**, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2010), s. 233.

⁷⁵ Tokat Şer'îye Sicilleri, Nr. 50, Vr. 2.1 (Bundan sonra TŞS, 50, 21 şeklinde gösterilecektir)

verilen hüccetlerle bir kişiye yeşil sardırmaması⁷⁶ ya da bu şekilde izhar-ı alamet-i hadra⁷⁷ edenleri yani yeşil renk alamet takanları men etmesidir. Aynı zamanda kendisinin dahi kimesneye alamet-i hadra vaz' etmekten haşyet⁷⁸ duyması yani bir kişinin yeşil alamet taşımaya izin vermekten kaçınması istenmektedir.

2.1.3 Seyyid ve Şeriflerin Muafiyetleri

Osmanlı Devleti'nde toplum temel olarak reaya (yönetilenler) ve askeri (yönetenler) olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Askeri zümre kendilerine tımarlardan, vakıflardan ve devlet hazinesinden gelir ayrılan, reaya ise üretim yapan ve buna karşın da devlete vergi veren kesimdir. Askeri zümre; saray halkı, ilmiye, seyfiye ve kalemiyeden oluşmaktadır.⁷⁹ Görüleceği üzere askeri sayılan zümreler devlet teşkilatı içerisinde bir memuriyete sahip belirli bir görevi yapmakla mükellef kimselerdir. Reaya ise bunlar haricinde kalan tarımla veya zanaatle uğraşan halktır. Osmanlı Devleti yüzyıllarca bu sistemi devam ettirmiş, bozulmamasına çok dikkat etmiş ve kendi rızası olmadan reaya statüsünden askeriye geçmeyi engellemeye çalışmıştır. Ancak seyyidler ve şerifler de Osmanlı Devleti içerisinde herhangi bir memuriyete sahip olmasalar da askeri sınıftan addediliyor ve askeri zümreye tanınan ayrıcalıklardan istifade ediyorlardı. Nitekim III. Ahmed dönemine ait bir kanunnamede yer alan askeri taifesine müteallik fermanda askeri olarak tarif edilen zümre arasında sâdât-ı kirâm da sayılmakta ve askeri zümreden olanların çocukları ve zevceleri de askeriden addedilmekteydi.⁸⁰ Bu iki zümre arasındaki en belirgin farklardan biri vergi hususunda ortaya çıkmaktadır. Osmanlı Devleti'nde genel olarak şer'i ve örfî şeklinde ikiye ayrılan vergilerden, şer'i kurallara göre belirlenen öşür vergisini askeri veya reaya ayrımı yapmadan tüm Müslüman halk ödemekle mükelleftir. Örfî olarak adlandırılan ve kadim örf ve adetlere göre düzenlenen

⁷⁶ Kayseri Şer'iyeye Sicilleri, Nr. 144, Vr. 60. (Bundan sonra KŞS, 144, 60 şeklinde gösterilecektir)

⁷⁷ Adana Şer'iyeye Sicilleri, Nr. 7, Vr. 64. (Bundan Sonra AŞS, 7, 64 şeklinde gösterilecektir)

⁷⁸ TŞS, 28, 90.

⁷⁹ Ahmet Tabakoğlu, "Osmanlı İctimai Yapısının Ana Hatları", **Osmanlı** (Ed. Güler Eren), C: 4, (Ankara: Yeni Türkiye Yayınevi, 1999), s. 21.

⁸⁰ "...evlad-ı askerî ve sâdât-ı kirâm dahi külliyyen askeridür. Mu'tak ve mu'takaları ve müdebber ve müdebbereleri ve mükâteb ve mükâtebeler ve evladları külliyyen askeridür. Askerînün zevcâtı dahi askeridür..." Oğuz Ergene, "III. Ahmet Dönemi Osmanlı Kanunnamesi (inceleme, Metin, Dizin)", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı), (Mersin: 1997), s. 57-58.

vergilerden askeri kesim ya tamamen ya da bir kısmından muaf iken reaya bunun tümünü ödemekle mükellef tutulmuştur.

Osmanlı Devleti'nde askeri zümreden sayılan seyyid ve şeriflere tanınan en önemli imtiyaz iktisadi alanda yapılan ayrıcalıklardı. Yukarıda da değinildiği üzere seyyid ve şeriflerin bazı vergilerden muafiyeti ile ilgili ilk resmi belge Murad Hüdavendigâr tarafından Seyyid Büzürg Ali'nin yeniçerilerce darp edilmesi ve bunun sonucunda ölmesi üzerine Seyyid Büzürg Ali'nin oğullarının Sultan Murad'dan kendilerinin daha önceden öşür ve âdet-i ağnam vermedikleri ve bu muafiyetin bundan sonra da uygulanmasını istemeleri üzerine verilen berattır. Bu beratta belirtilen önemli bir muafiyet, adet-i ağnam yani koyun vergisi idi. Bölgelere göre miktarında değişiklikler olmakla birlikte Fatih kanunnamesine göre üç koyundan bir akçe iken daha sonraları iki koyundan bir akçe olarak tesbit edilen bu vergi genellikle Nisan ve Mayıs aylarında alınır ve kuzulu koyun kuzusuyla beraber hesaplanırdı. Askerî zümreden sayılan kadı, sipahi, müderris vb. 150 koyuna kadar bu vergiyi ödemezlerdi.⁸¹ Askerî zümre içerisinde sayılan seyyid ve şeriflerden de 150'ye kadar olan koyunlarından ağnam resmi alınmazdı. Çünkü 150'ye kadar olan kısım askeri zümrenin geçimlerini temin etmek için ihtiyaç duydukları miktardı. Ancak bunun üzeri ticari faaliyet sayıldığından 150 koyundan sonra her bir koyun veya keçi için bir akçe alınırdı.⁸²

Seyyid ve şeriflerin muaf oldukları bir diğer vergi rüsum-ı örfiyye içerisinde yer alan resm-i bennak idi. Osmanlı Devleti'nde vergiye esas olan birim hane idi ve haneyi ise evli olan aile reisi teşkil ederdi.⁸³ Eğer bu hane elinde bir çiftlik veya yarım çiftlik anlamına gelen nim çiftlik miktarı araziye sahip ise bu arazi için resm-i çift adında bir vergi ödemekteydi. Ancak elinde nim çift miktarı araziden daha az toprak bulunan haneler ise resm-i bennak adı altında bir vergi ödemekteydi. Hane bu vergiyi nim çift miktarı toprağa sahip oluncaya kadar öder nim çift miktarı araziye sahip olduktan sonra ise resm-i çift öderdi. Nitekim seyyidler bu örfi vergiden muaf tutuluyorlardı. Seyyid ve şerifler ettikleri toprağın öşür ve resmini vermekle mükelleftiler. Ancak bu konudaki ayrıcalıkları ise toprağı terk ettikleri zaman alınan çiftbozan resminin alınmamasıydı. Yani seyyid ve şerifler istedikleri zaman tarımla

⁸¹ Feridun Emecen, "Ağnam Resmi", **DİA**, C: 1, (İstanbul: TDV, 1988), s. 478.

⁸² Işık, **a.g.t.**, s. 179.

⁸³ Emecen, "Bennak", **DİA**, C: 5, (İstanbul, TDV, 1992), s. 458.

uğraşmaktan vazgeçebiliyorlar ancak buna rağmen çiftbozan vergisi vermiyorlardı.⁸⁴ Yine olağanüstü hallerde reayadan alınan ve zamanla düzenli bir vergi türü haline gelen avarız vergilerinden de seyyid ve şerifler muaf sayılıyorlardı. Bu durum kanunnâmelerde de belirtiliyor, sâdâttan ehl-i berat olanların avarız hanesine yazılmamaları isteniyordu.⁸⁵ Seyyid ve şeriflerin avarız vergisinden muaf tutulmalarına dair bir örnek Sivas kadısı ve Ayıntab naibine gönderilen bir hükümdür. Bu hükme göre; Sivas ve Ayıntab kazalarında bulunan seyyid ve şerifler merkeze gönderdikleri arzlarında, aynı bölgelerdeki reayanın onların da kendileri gibi avarız vermelerini istediklerini ve ehl-i örfün de kendilerinden kanuna aykırı olarak vergi talebinde bulduklarını ve rencide ettiklerini haber vermişler ve bu duruma engel olunmasını istemişlerdir. Merkezden gönderilen hükümde Sivas kadısından ve Ayıntab naibinden sahihü'n-neseb sâdâttan avarız istenmemesi ve kanuna mugayir bu harekete engel olmaları istenmiştir.⁸⁶ Nitekim bu hükümden hemen sonra merkezdeki nakîbü'l-eşrâftan Sivas kadısına gönderilen emirde burada isimleri geçen seyyidlerin önceden beri avarız verir hanelerden olmadıkları belirtilmiş, gönderilen emr-i şerife uyararak kazadaki zabıtlar tarafından ismi geçen seyyid ve şeriflere yapılan teaddiyata engel olması istenmiştir.⁸⁷

Özetle seyyidler ve şerifler İslam hukuku çerçevesinde oluşturulan şer'i vergileri diğer reaya gibi ödemekle yükümlü iken devletin örfi hukuka bağlı olarak koyduğu örfi vergilerden muaf tutulmuşlardır.

Osmanlı Devleti'nde seyyid ve şeriflere sadece vergi hususunda muafiyetler sağlanmamış, aynı zamanda vakıf ve imaretlerden paylar ayrılmış, fakir olanlara ise maaş bağlanmıştı. Hırzû'l-Mülûk'de seyyid ve şeriflere maaş verilmesi hususundan bahsedilmektedir. Bu esere göre seyyid ve şeriflere en uygun düşen meslek ilmiye sınıfıdır. İlmiye sınıfı içerisinde seyyid ve şeriflerden ehl-i ilm olanların kadı veya müderris, kadı veya müderrislik yolunu seçmeyenler vaiz ya da şeyh olmalıdırlar, bu iki yolu da seçmeyenlere ise istihkaklarına göre maaş veya durumlarına göre vakıflardan cihetler verilmelidir.⁸⁸ Yine Mesâlihi'l-Müslimîn ve Menâfi'i'l-Mü'minîn adlı eserde seyyid ve şeriflerin zillet ve fakirlik çekmelerinin ve bu

⁸⁴ Ömer Lütfi Barkan, "Timar", İA, C: 12/1, (İstanbul: MEB, 1979), s. 307.

⁸⁵ Sarıcık, a.g.e., s. 180.

⁸⁶ Sivas Şer'îye Sicilleri, Nr. 1, Vr. 55. (Bundan sonra ŞSS, 1, 55 şeklinde gösterilecektir)

⁸⁷ ŞSS, 1, 55.

⁸⁸ Yücel, a.g.e., s. 166.

nedenle macunculuk veya dellallık gibi işler yapmalarının uygun olmayacağından bahsedilmekte ve bu gibi durumların önüne geçmek için bunlara imaretlerden ve vakıflardan gelir bağlanması tavsiye edilmektedir.⁸⁹ Özellikle XIX. yüzyıldan itibaren seyyid ve şeriflerden fakir olanlara muhtacin sandığından gelirler verilmiş, hatta şürefa ve sâdât tertibi denilen farklı bir sandıktan da sadece seyyid ve şeriflere tahsisatlar ayrılmıştır.⁹⁰

Burada belirtilmesi gereken önemli bir husus da, seyyid ve şeriflerin bu gibi imtiyazlara ne zamana kadar sahip oldukları konusudur. Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinden beri seyyid ve şeriflere tanınan bu tür imtiyazlar uzun müddet devam etmiştir. Hatta Tanzimat'la beraber vurgulanan eşitlik ilkesine rağmen vakıflarda ve haslarda bulunan halkın muafiyet ve imtiyazları kaldırılmamıştır. İnsanlara örnek oldukları ve onların önünde yürüdükleri için de imam, hatip ve sahîh sâdâtın görevlerini hasbi bir şekilde yürüttükleri gerekçesiyle raiyete mahsus olan vergilerden muaf tutulmasına devam edilmiştir.⁹¹ Bu muafiyetler Osmanlı Devleti'nin tarih sahnesinden çekilme sürecine kadar devam etmiş, yeni kurulan cumhuriyetin ekonomik düzenlemeleri ile sâdât da bu ayrıcalıklarını yitirmiştir.

2.2 Osmanlı Devleti'nde Nakîbü'l-eşrâflık Kurumu

2.2.1 Nakîbü'l-Eşrâflık Teşkilatının Kuruluşu

Osmanlı Devleti'nde ilk dönemlerden itibaren seyyid ve şeriflere saygı gösterilmiş ve diğer tebaadan farklı ayrıcalıklar tanınmışsa da Yıldırım Bayezid dönemine gelene kadar seyyid ve şeriflerin işleri ile ilgilenmek üzere bir kurum oluşturulmamıştır. Yıldırım Bayezid zamanına kadar devlet seyyid ve şeriflere bazı haklar tanımış ancak onları denetleyecek ve haklarını koruyacak bir kurum oluşturmamıştır. Bunun nedeni ise muhtemelen devletin ana kurumlarının bile henüz oluşum aşamasında olması veya böyle bir kurum oluşturacak kadar seyyid ve şerif nüfusunun olmamasıdır.

Osmanlı Devleti'nde nakîbü'l-eşrâflık kurumu ilk olarak H. 802/ M. 1400-1401 tarihinde Yıldırım Bayezid zamanında kurulmuş ve kurumun başına da Emir

⁸⁹ Yücel, **a.g.e.**, s. 92.

⁹⁰ Işık, **a.g.t.**, s. 178.

⁹¹ Muzaffer Sencer, **Osmanlı Toplum Yapısı Eleştirel Bir Yaklaşım**, (İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1999), s. 260.

Buhari talebelerinden Seyyid Ali Natta getirilmiştir.⁹² Nâzır-ı sâdât veya zâbit ü sâdât olarak adlandırılan Seyyid Ali Natta'ya bu görevle birlikte Bursa'daki Ebu İshak Zaviyesi'nin tevliyeti de evladına intikal şartıyla verilmiştir.⁹³ Ancak kendisi Ankara Savaşı'nda Molla Fenari ve Şeyh Mehmed Cezeri ile beraber Timur'a esir düşmüştür. Ali Natta daha sonra serbest bırakılmış ve hacca gittikten sonra II. Murad'ın saltanatında tekrar Osmanlı ülkesine dönmüştür. Bu görevi bir müddet daha devam ettirdikten sonra vefat etmiş ve yerine II. Murad tarafından Ali Natta'nın oğlu Seyyid Zeynelabidin getirilmiştir.⁹⁴ Ancak Seyyid Zeynelabidin bu görevini ifa edip öldüğünde bu kurumun başına II. Mehmed dönemi dâhil olmak üzere herhangi bir şahıs atanmamış ve kurum bir müddet boş kalmıştır.⁹⁵ Kurumun başının boş kalmasının nedenini sahte seyyid ve şeriflerin türemesine bağlayarak açıklayanlar vardır.⁹⁶ Ancak bu yorum çok sağlıklı görünmemektedir. Çünkü gerek Osmanlı'da gerekse daha önceki İslam devletlerinde bu kurumun ortaya çıkmasının en önemli sebeplerinden biri seyyid ve şeriflerin şecerelerini tutarak bu sınıfa dışardan dâhil olmaları engellemektir. Böyle bir nedenle kurumun boş bırakılmasının sahte seyyid ve şeriflerin giderek artmasına ve sosyal dengenin daha da bozulmasına neden olacağı açıktır.

Kurum bu şekilde bir müddet boş kaldıktan sonra II. Bayezid zamanında H. 900/ M. 1494-1495 yılında tekrar ihdas edilmiştir. Kurumun başına nakîbü'l-eşrâf unvanıyla II. Bayezid'in hocası Seyyid Abdullah'ın oğlu Seyyid Mahmud atanmıştır.⁹⁷ Bu dönem nakîbü'l-eşrâflığın kurumlaşma süreci bakımından çok önemlidir. Çünkü daha önce bu kurumun başında bulunanlar nâzır-ı sâdât olarak adlandırılırken Seyyid Mahmud'a Arap Yarımadası'nda aynı görevi yapan kişiler için kullanılan nâkîbü'l-eşrâf unvanı verilmiş ve nikâbet menşuruna da bu unvan yazılmıştır. Yine Seyyid Mahmud ile beraber nakîbü'l-eşrâflar düzenli maaş almaya

⁹² Uzunçarşılı, **İlmiye Teşkilatı**, s. 164.

⁹³ **Osmanlı Toplumunda Sâdât-ı Kirâm**, s. 58.

⁹⁴ Sarıcık, **a.g.e.**, s. 52-54.

⁹⁵ Ziya Kazıcı, **İslam Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi**, (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2011), s. 260; Sarıcık, "Osmanlı Devleti'nde Nakîbü'l-Eşrâflık Kurumu", **Türkler**, C: 10, (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), s. 386.

⁹⁶ Cahid Baltacı, **İslam Medeniyeti Tarihi**, (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2010), s. 333.

⁹⁷ Buzpınar, **a.g.m.**, s. 323; Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 165.

başlamışlardır. Nitekim Seyyid Mahmud'a da göreve başladığında 25 akçe maaş bağlanmıştır.⁹⁸

Nakîbü'l-eşrâflık kurumunun tekrar ihdas edilmesinin en önemli nedeni, seyyid namında müteseyyidlerin yani yalancı seyyidlerin türemesidir.⁹⁹ Bu nedenle müteseyyidleri engellemek ve siyadeti sahih olan seyyid ve şerifleri belirlemek için sahihliğini ispat eden seyyidlere siyadet hücceti verilmiştir. Seyyid ve şeriflere siyâdet hücceti verilmesi de muhtemelen kurumun tekrar ihdas edilmesiyle beraber başlamıştır. Nitekim Osmanlı Devleti'nde günümüze ulaşan ilk siyadet hüccetinin Osmanlı Devleti'nin ilk nakîbü'l-eşrâfi Seyyid Mahmud tarafından verilmesi buna kanıt olarak gösterilebilir.¹⁰⁰ Sahte seyyidlerin türemesine engel olmak için Seyyid Mahmud'un nikâbet kurumunun başına getirilmesinden sonra seyyid ve şeriflerin şecereleri ve ellerindeki siyâdet hüccetlerinin bir kopyası nakîb ceridelerine kaydedilmeye başlamıştır.¹⁰¹

Nikâbet kurumunun kurumlaşma süreci bakımından diğer önemli bir adımı da Osmanlı Devleti'nin ikinci nakîbü'l-eşrâfi Muhammed Muhterem zamanında atılmıştır. İlk nakîbü'l-eşrâf Seyyid Mahmud Efendi H. 941/M. 1534'e kadar 40 küsur yıl bu görevi yaptıktan sonra vefat etmiş ve yerine 70 kuruş maaşla Muhammed Muhterem Efendi geçmiştir. Muhammed Muhterem Efendi kurum ile ilgili önemli adımlar atmış ve bunlar sonraki nakîbü'l-eşrâflar için örnek teşkil etmiştir. Muhammed Muhterem Efendi ilk olarak siyadet hüccetleri ile ilgili düzenlemeler yapmıştır. Onun zamanında verilen siyadet hüccetlerinin kaleme alınış tarzı kendinden sonrakiler için bir düstur olmuştur.¹⁰² Yine Muhammed Muhterem Efendi zamanında seyyid ve şeriflerin isimleri nakîbü'l-eşrâf defteri denilen defterlere kaydedilmeye başlanmıştır. Nitekim Bâb-ı Meşihat yani Şeyhülislâmlık arşivinde yer alan nakîbü'l-eşrâf defterlerinden H. 942/ M. 1535-1536 yılına ait birinci ve 984/ M. 1576-1577 yılına ait ikinci defter Muhammed Muhterem Efendi zamanında tutulmuş olan defterlerdir.¹⁰³

⁹⁸ Osmanlı Toplumunda Sâdât-ı Kirâm, s. 59.

⁹⁹ Osmanlı Toplumunda Sâdât-ı Kirâm, s. 59.

¹⁰⁰ Işık, a.g.t., s. 125.

¹⁰¹ Bilgin Aydın, İlhami Yurdakul, İsmail Kurt, Şeyhülislâmlık (Bâb-ı Meşihat) Arşivi Defter Kataloğu, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İSAM Yayınları, 2006), s. 36.

¹⁰² Sarıcık, a.g.e., s. 83-84.

¹⁰³ Bilgin Aydın ve Diğerleri, a.g.e., s. 36.

2.2.2 Nakîbü'l-Eşrâfların Atanma ve Azilleri

İlmiye bürokrasisi içerisinde bulunan nakîbü'l-eşrâflık kurumu ve bu kurumun başına atanacak olan nakîbü'l-eşrâflar, devlet teşkilatı içerisinde yüksek bir konuma sahipti. Kurumun başına getirilecek olan şahıs da belirli kaideler ile atanmaktaydı. Nakîbü'l-eşrâf olarak atanacak kişinin aralarından seçilmesi için şeyülislamın belirlediği isimler tezkere ile sadarete takdim edilirdi.¹⁰⁴ Nakîbü'l-eşrâf atanacak kişi belirlendikten sonra Bâb-ı Âli'ye davet olunur, sadrazam tarafından ayakta karşılanır, nâkîbü'l-eşrâf adayı sadrazamın eteğini öptükten sonra gül suyu ve buhur ikram edilirdi. Daha sonra samur kürk giydirilerek memuriyeti ilan olunur ve nakîbü'l-eşrâflık beratı takdim olunurdu.¹⁰⁵ Nakîbü'l-eşrâfların görev süreleri ile ilgili ise herhangi bir süre belirtilmiyordu. Devletin kurulduğu ve kurumsallaşmaya başladığı ilk yıllarda ilmiye ricalindeki devlet adamları uzun süreler devlet görevi yapmışlardı. Bunun nedeni muhtemelen yetişmiş ve ehil kişilerin fazla bulunmamasından kaynaklıydı. Ancak zamanla şeyhülislam ve nakîbü'l-eşrâf, süresiz olarak bu görevlere atanırken bunlar haricindeki görevliler bazen süreleri uzatılmakla birlikte genellikle bir yıllığına atanmaya başlamışlardı.¹⁰⁶

Nakîbü'l-eşrâflık kurumu ile ilgili bir anekdot bazı yönlerden dikkat çekicidir. Edirne Vakası olarak bilinen M. 1703 yılında II. Mustafa ve daha önce nakîbü'l-eşrâflık da yapmış olan Şeyhülislam Feyzullah Efendi'ye karşı yapılan ayaklanma sonucunda Feyzullah Efendi ve nakîbü'l-eşrâf olan oğlu Fethullah Efendi isyancılar tarafından katledilmiştir.¹⁰⁷ Bu isyanın sebebi ise Feyzullah Efendi'nin devlet işlerine müdahale etmesi ve yüksek dereceli memuriyetlere kendi adamlarını atamasıdır.¹⁰⁸ Nitekim Fethullah Efendi de babası sayesinde çok kısa bir sürede yükselerek H. 1109/M. 1697-1698 senesinde Anadolu Kazaskerliğine ve H. 1110/ M. 1698 senesinde ise nikâbet kurumunun başına getirilmiştir.¹⁰⁹ Edirne Vakası'nda Nakîbü'l-eşrâf Fethullah Efendi'nin katledilmesinden sonra ise Seyfîzâde İbrahim Efendi isyancıların zoru ile nakîbü'l-eşrâf ilan edilmiş ve padişaha da kabul

¹⁰⁴ Işık, **a.g.t.**, s. 92-93.

¹⁰⁵ Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 166.

¹⁰⁶ Mustafa Nuri Paşa **Netayic ÜL-Vukuat Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi** (Sad. Prof. Dr. Neşet Çağatay), C: III-IV, (3. Baskı, Ankara: TTK, 1992), s. 102.

¹⁰⁷ Mehmet Serhan Taşyi, "Seyyid Feyzullah Efendi", **DİA**, Cilt: 12, (İstanbul: TDV, 1995), s. 527.

¹⁰⁸ Abdulkadir Özcan, "Edirne Vak'ası", **DİA**, Cilt:10, (İstanbul: TDV, 1994), s. 445.

¹⁰⁹ **Osmanlı Toplumunda Sâdât-ı Kirâm**, s. 89.

ettirilmiştir. Ancak bir sene kadar bu görevde kaldıktan sonra görevine son verilerek Bursa'ya sürgün edilmiştir.¹¹⁰ Bu olaylardan anlaşılacağı üzere bazı kimseler devlet içerisindeki bağlantılarını kullanarak hak etmedikleri halde nikâbet kurumunun başına geçebilmekteydiler. Ve hatta yönetim maruz kaldığı baskı nedeniyle nikâbet kurumunun başına istemediği birisini bile atamak zorunda kalabiliyordu.

Nakîbü'l-eşrâfların belirli bir görev süresi olmadığı için ömür boyu bu görevi sürdürenler oluyordu. Nitekim ilk nakîbü'l-eşrâf Seyyid Mahmud Efendi¹¹¹ ve ikinci nakîbü'l-eşrâf Muhammed Muhterem Efendi¹¹² ömürleri vefa ettiği sürece bu görevi yapmışlardı. Bunun dışında başka bir görev verilerek nikâbet kurumunun başından ayrılanlar da olmuştur. Mesela Es-Seyid Feyzullah Efendi H. Zilhicce 1098/M. Kasım-Aralık 1687 senesinde nikâbet kurumunun başına getirilmiş ve ilk olarak H. Rebiülevvel 1098/ M. Ocak-Şubat 1688, ikinci olarak da H. Şevval 1106/ M. Mayıs-Haziran 1695 yıllarında şeyhülislamlık makamına getirilerek bu makamdaki ayrılmıştı.¹¹³ Yine Dürrizâde Mehmed Arif Efendi de şeyhülislamlık tevcihiyle bu makamdaki ayrılmıştı.¹¹⁴ Her ne kadar peygamber soyundan gelen seyyidlerin idare ettiği büyük bir makam olsa da nakîbü'l-eşrâflık kurumundan sürgün edilerek azledilenler de olmuştur. Mesela Es'adzâde Muhammed Sa'id Efendi oğlunun uygunsuz davranışı yüzünden H.1091/ M. 1680-1681 senesinde Bursa'ya sürgün edilmiştir. Paşmakcızâde Seyyid Ali Efendi de nikâbeti sırasında Mısır'a sürülmüştür.¹¹⁵ Başka bir görevle veya sürgün cezasıyla bu görevden azledilenler yanında kendi isteği ile nikâbet görevini bırakanlar da mevcuttur. Mesela Seyyid Mehmed Efendi nikâbet görevini H. 1039/ M. 1629-1630 senesinde amcaoğlu Şeyhi Efendi'ye feragat ederek bu görevden ayrılmıştı.¹¹⁶ Yine Seyyid Arif Hikmet kendi isteğiyle nikâbet görevinden ayrılırken, Abdurrahman Efendi ise hastalığı sebebiyle muvakkaten bu görevden ayrılmış ve onun yerine Vakanüvis Esad Efendi vekâlet etmiştir.¹¹⁷

¹¹⁰Osmanlı Toplumunda Sâdât-ı Kirâm, s. 90.

¹¹¹ Buzpınar, a.g.m., s. 323.

¹¹²Osmanlı Toplumunda Sâdât-ı Kirâm, s. 63.

¹¹³Osmanlı Toplumunda Sâdât-ı Kirâm, s. 85.

¹¹⁴Osmanlı Toplumunda Sâdât-ı Kirâm, s. 110-111.

¹¹⁵ Sarıcık, a.g.e., s. 132.

¹¹⁶Osmanlı Toplumunda Sâdât-ı Kirâm, s. 73.

¹¹⁷ Işık, a.g.t., s. 107.

2.2.3 Nakîbü'l-Eşrâfların Vasıfları ve Görevleri

Nakîbü'l-eşrâflık kurumunun başına getirilecek olan kişinin, nakîbü'l-eşrâflığın konumu gereğince hem neseben hem de ilmen bazı vasıflara sahip olması gerekmektedir. Nakîbü'l-eşrâf olmanın en öncelikli şartlarından biri işleriyle ilgileneyeceği kişiyle aynı nesebden yani sâdâttan olmaktır. Nitekim Osmanlının ilk nakîbü'l-eşrâfı unvanını taşıyan Seyyid Mahmud Efendi de sâdâttan idi.¹¹⁸ Nakîbü'l-eşrâflar, kazalarda bulunan kaymakamlarına gönderdikleri emirlerde veya atama menşurlarında imzalarıyla beraber Haseni veya Hüseyini olduklarını belirtiyorlardı.¹¹⁹ Nakîbü'l-eşrâfların sahip olması gereken bir diğer vasıf ise ilmi seviyede yeterli olmaktır. Özellikle Kanuni Sultan Süleyman döneminde nakîbü'l-eşrâfların ilmiye sınıfına mensup sâdât arasından seçilmesine dikkat edilmiştir.¹²⁰ Osmanlı Devleti'nde görev yapmış olan 62 nakîbü'l-eşrâftan tamamına yakını daha önce müderrislik veya kadılık yapmış şahıslardır.¹²¹ XVII. yüzyıldan sonra ise nakîbü'l-eşrâf olarak atananlar İstanbul Kadılığı veya Kazaskerlik yapmış kimseler arasından seçilmiştir.¹²²

Osmanlı Devleti'nde nakîbü'l-eşrâfın en öncelikli görevi seyyid ve şeriflerin işleri ile ilgilenmektir. Kurumun en önemli görevi gerçek seyyidler ile sahte seyyidleri ayırt ederek bu guruba hariçten girişlere engel olmaktır.¹²³ Bu nedenle seyyid olduğunu iddia eden bir şahsa siyâdet hücceti verebilecek tek yetkili kişi merkezdeki nakîbü'l-eşrâftır. Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde her ne kadar kadı veya nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının siyâdet hücceti verdikleri olmuşsa da daha sonra bu uygulama kaldırılmıştır. İleriki bölümde de göreceğimiz gibi özellikle nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarına gönderilen atama belgelerinde nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarından, kadılar ve nakîbü'l-eşrâf kaymakamları tarafından verilen hüccetlere itibar etmemeleri istenmiştir. Siyâdet hücceti verebilecek tek makamın merkezdeki nakîbü'l-eşrâf olduğu belirtilerek seyyidlik iddiasında bulunanların merkeze gönderilmesi istenmiştir. Nakîbü'l-eşrâflar seyyidler gurubuna dışarıdan

¹¹⁸ Sarıçık, **a.g.e.**, s. 64.

¹¹⁹ KŞS, 122, 27; TŞS, 21, 97; ŞŞS, 1, 55.

¹²⁰ Mustafa Nuri Paşa, **a.g.e.**, C: I-II, s. 126.

¹²¹ **Osmanlı Toplumunda Sâdât-ı Kirâm**, s. 27.

¹²² Uzunçarşılı, **İlmiye Teşkilatı**, s. 166.

¹²³ Kılıç, **a.g.e.**, s. 83.

girişlere engel olmak maksadıyla seyyid ve şeriflerin isimlerinin olduğu defterler tutmuşlar ve zaman zaman seyyidleri teftiş etmişlerdir

Nakîbü'l-eşrâfların diğer önemli bir görevi seyyid ve şeriflerin adi işlere karışmalarına ve onlara herhangi bir haksızlık yapılmasına engel olmaktı.¹²⁴ Bu nedenle nakîbü'l-eşrâflar seyyid ve şeriflerin oldukları kazalara nakîbü'l-eşrâf kaymakamı denilen vekiller tayin ediyorlar ve onlar vasıtasıyla buradaki seyyid ve şeriflerin her türlü işlerini kontrol edebiliyorlardı. Eğer seyyid ve şerifler buldukları kazalarda herhangi bir haksızlıkla karşılaşırsa nakîbü'l-eşrâf kaymakamları aracılığıyla veya merkezdeki nakîbü'l-eşrâfa arz ederek bunu engelliyorlardı.

Nakîbü'l-eşrâflık kurumunun bir diğer görevi de XVI. yüzyıldan itibaren Osmanlının önemli siyasi mücadelelerinden biri haline gelen Safevi Devleti ve bu devletin Osmanlı içerisinde yaymaya çalıştığı Şi'î politika ile ilgiliydi. Bu nedenle devlet başta nakîbü'l-eşrâf olmak üzere nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarından ve seyyidlerden Şi'îliğe karşı kendi Sünni politikasını yaymak amacı ile yararlanmaktaydı.¹²⁵ Osmanlı Devleti içerisindeki Safevi faaliyetlerini önlemek adına devlet gerekli gördüğü yerlere casuslar gönderiyordu. Gönderilen bu casuslar içerisinde nakîbü'l-eşrâflık kurumuna bağlı casuslar da bulunuyordu. Nitekim Anadolu'da Osmanlı adına casusluk faaliyeti yürüten Kara Yakub'dan Sâdât hazretlerinin casusu olarak bahsediliyordu.¹²⁶ Yine Osmanlı Devleti, Safevi tehdidine karşılık bu kurum eli ile sırf kendi politikasına destek olmaları için gerçekte seyyid olmayan birçok kimseye siyâdet hücceti vermiş ve tehdit ortadan kalkınca yine bu kurum eli ile bu hüccetleri iptal etmiştir.¹²⁷

2.2.4 Nakîbü'l-Eşrâfların Devlet Merasimlerindeki Konumları

Seyyid ve şeriflerin işleri haricinde Osmanlı'da önemli bir kurumun başında olan nakîbü'l-eşrâflar bazı önemli resmi merasimlere de katılıyorlardı. Nakîbü'l-eşrâfın devlet hiyerarşisindeki önemli konumunu gösteren bu merasimlerden önemli bir tanesi şehzadelerin kılıç kuşanma merasimleri idi. Şehzadeler bu merasimlerde

¹²⁴ Kazıcı, a.g.e., s. 257.

¹²⁵ Işık, a.g.t., s. 218.

¹²⁶ Saim Savaş, XVI. Asırda Anadolu'da Alevilik, (Ankara: TTK, 2013), s. 117.

¹²⁷ Işık, a.g.t., s. 424.

özellikle şeyhülislam veya nakîbü'l-eşrâflar eliyle kılıç kuşanıyorlardı. Mesela III. Ahmed, I. Mahmud, III. Mustafa ve II. Mahmud nakîbü'l-eşrâf eliyle kılıç kuşanmışlardır.¹²⁸ Özellikle II. Abdülhamid dönemine kadar şehzadeler nakîbü'l-eşrâf veya şeyhülislam eliyle kılıç kuşanmışlardır.¹²⁹ Nakîbü'l-eşrâflar kılıç kuşanma merasimi yanında ölüm veya başka bir nedenle tahtın boşalması üzerine şehzadelerden yeni birinin tahta geçtiği cülus törenlerine katılıyorlar ve biat ediyorlardı. Sadrazam ve şeyhülislam yeni padişaha hırka-i saadet dairesinde biat ettikleri için tören alanında ilk biatı nakîbü'l-eşrâf ediyordu.¹³⁰ Örneğin III. Selim'in cülus merasiminde ilk olarak nakîbü'l-eşrâf Derviş Efendi gelip etek öpmüş ve biat etmiştir.¹³¹

Nakîbü'l-eşrâfların katıldığı bir diğer tören sancak-ı şerif töreniydi. Nakîbü'l-eşrâf, ordunun sefere çıkacağı sırada yapılan bu törende sancak-ı şerifin yanında yer alırdı. Eğer nakîbü'l-eşrâf sefere katılırsa sancak-ı şerifin hemen yanında yürürdü. Savaş esnasında ise sancak-ı şerifin altında, yanında bulunan seyyid ve şeriflerle ordunun muzafferiyeti için dua eder, tekbir ve salavat getirirlerdi.¹³² Sancak-ı şerif padişahla beraber ilk defa 1597'de Eğri seferine götürülmüştür ve bu seferde nakîbü'l-eşrâf ile beraber seyyid, şerif ve meşayih salavât-ı şerif ve zikirlerle sancak-ı şerifi ordugâha getirmişlerdir.¹³³ Yine nakîbü'l-eşrâflar Ramazan'ın on beşinci gününde düzenlenen hırka-i şerif ziyaretine katılırlardı. Hırka-i şerif ziyaretinden bir gün önce İstanbul kadısına, ulemaya, nakîbü'l-eşrâfa ve selatin şeyhlerine mektubi kaleminden tezkireler yazılarak bu ziyarete davet edilirdi.¹³⁴ Hırka-i şerif ziyareti sırasında nakîbü'l-eşrâfın koluna has odacılar girerek onu hırka-i şerif dairesine götürürlerdi.¹³⁵ Bayram törenlerinde ise nakîbü'l-eşrâf padişahın huzurunda arz odasında dua ederek bayram merasimini açardı. Padişah; sadrazam, şeyhülislam ve nakîbü'l-eşrâfın geçişleri sırasında alkış tutardı.¹³⁶

¹²⁸ Sarıçık, **a.g.e.**, s. 162-163.

¹²⁹ Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı**, (3. Baskı, Ankara: TTK, 1988), s. 193.

¹³⁰ Abdülkadir Özcan, "Cülûs", **DİA**, Cilt: 8, (İstanbul: TDV, 1993), s. 111.

¹³¹ Işık, **a.g.t.**, s. 113.

¹³² Uzunçarşılı, **İlmiye Teşkilâtı**, s. 169-170.

¹³³ Uzunçarşılı, **Saray Teşkilâtı**, s. 249-250.

¹³⁴ Esad Efendi, **Osmanlılarda Töre ve Törenler (Teşrifât-ı Kadîme)**, (Sad. Yavuz Ercan), (İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser, 1979), s. 30-31.

¹³⁵ Işık, **a.g.t.**, s. 116.

¹³⁶ **Osmanlı Toplumunda Sâdât-ı Kirâm**, s. 21.

2.2.5 Nakîbü'l-Eşrâfın Konağı ve Maiyeti

Nakîbü'l-eşrâfın memuriyetine ait bir bürosu bulunmamaktaydı. Nakîbü'l-eşrâfların kendi konaklarında daireleri ve maiyetinde hizmetli adamları bulunmaktaydı.¹³⁷ Nakîbü'l-eşrâfa ait bir büro II. Abdülhamid döneminde Yıldız Sarayı civarında tahsis edilmiştir.¹³⁸

Nakîbü'l-eşrâfın İstanbul'daki en önemli ve en rütbeli yardımcısı alemdardır. Alemdarın görevi sefer esnasında padişah tarafından sadrazama verilen sancak-ı şerifi taşımaktır.¹³⁹ Nakîbü'l-eşrâfın maiyetindeki diğer önemli görevliler ise nakîbü'l-eşrâf çavuşlarıdır. Bu çavuşların görevi; seyyid ve şeriflerin denetlenmesinde ve cezalandırılmalarında nakîbü'l-eşrâfa yardımcı olmaktır.¹⁴⁰ Bu nakîbü'l-eşrâf çavuşları içerisinde bir de başçavuş bulunurdu. Seyyid ve şeriflerden cezalandırılanların tutulduğu nakîbü'l-eşrâf tevkifhânesi bu başçavuşun gözetimindeydi. Nakîbü'l-eşrâf çavuşlarının ataması nakîbü'l-eşrâfın divana arzı üzerine berat ile olurdu ve bu görevin belirli bir müddeti bulunmamaktaydı.¹⁴¹

---

¹³⁷ Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 167.

¹³⁸ Buzpınar, **a.g.m.**, s. 323.

¹³⁹ Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 168.

¹⁴⁰ Kılıç, **a.g.e.**, s. 91.

¹⁴¹ Sarıcık, **a.g.e.**, s. 148.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

OSMANLI DEVLETİ'NDE NAKİBÜ'L-EŞRÂF KAYMAKAMLARI

Osmanlı Devleti'nin fetih hareketleriyle topraklarını genişletmesinin doğal bir sonucu olarak fethedilen bölgelerde, merkezi otoriteyi sağlamak için devlet merkezindeki kurumlarla hiyerarşik bağlantısı olan alt kurumlar oluşturulmuştur. Nitekim Anadolu'da siyasi birlik tamamlandığında, merkezden buraya yerel idareciler tayin edilerek bu politika Anadolu'da da uygulanmıştır.

En bilinen şekliyle Osmanlı sultanları bir bölgeyi idare etmek için sultanın idari otoritesini temsil eden bey ve hukuki otoritesini temsil eden kadı tayin etmişlerdir.¹⁴² Yine merkez müftüsü şeyhülislamın, taşradaki fetva yetkisine sahip vekilleri de kaza müftüleridir. Burada sıralanan görevlilere benzer olarak merkezdeki nakîbü'l-eşrâfın taşradaki otoritesini temsil edenler ve atandıkları bölgelerdeki seyyidlerin işleri ile uğraşanlar ise nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarıdır. Osmanlı idari ve askeri teşkilatında birinin yerine geçen, birinin yerini tutan, vekil, nâib anlamındaki kaim-makam¹⁴³ ifadesi nakîbü'l-eşrâfın taşradaki vekilleri olan kişiler için de “*sâdât-ı kirâm kaymakamı*” veya “*nakîbü'l-eşrâf kaymakamı*” şeklinde kullanılmıştır. Nakîbü'l-eşrâfın taşradaki görevini üstlenen bu kaymakamların atanmaya başlaması ise H. 941-980/M. 1534-1572 yılları arasında görev yapmış olan Osmanlı'nın ikinci Nakîbü'l-eşrâfı Muhammed Muhterem zamanında olmuştur.¹⁴⁴

3.1 Nakîbü'l-Eşrâf Kaymakamlarının Vasıfları

Osmanlı merkez yönetimi için taşradaki kurumların da düzen içinde işlemesi büyük önem taşımaktaydı ve taşra kurumlarına yapılacak atamalarda, atanacak şahısların merkezi otoriteyi temin edecek, kurumun düzen içinde işlemesini sağlayacak nitelikte kişiler olmasına dikkat edilmekteydi. Bu nedenle merkezdeki nakîbü'l-eşrâfın otoritesini temin edecek kaymakamlar da seyyidler arasından,¹⁴⁵ ilmi

¹⁴² İlber Ortaylı, **Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi**, (Ankara: Cedit Neşriyat, 2008), s. 251.

¹⁴³ Yücel Özkaya, “Kaymakam”, **DİA**, Cilt: 25, (İstanbul: TDV, 2002), s. 84.

¹⁴⁴ Sarıçık, **a.g.e.**, s. 79.

¹⁴⁵ Ekler bölümünde verdiğimiz nakîbü'l-eşrâf kaymakamları listesinde görüleceği üzere nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarına ‘Es-Seyyid’ şeklinde hitap edilmesi böyle bir yargıya varmamıza neden olmuştur.

seviyede yeterli olan¹⁴⁶ ve seyyidler ve bölgedeki idareciler tarafından da itibar görür şehrin önde gelen kişileri arasından seçilir¹⁴⁷, işinde liyakatli olmasına dikkat edilirdi. Örneğin, H. Gurre-i Zilhicce 1166/ M. 29 Eylül 1753 tarihinde Adana ve Dünderli Kazalarına nakîbü'l-eşrâf kaymakamı olarak atanan Şeyhzâde Es-Seyyid Sadi Efendi'nin liyakati, bölge ileri gelenlerinin görüşü doğrultusunda, kendisinin bu işe ehil, kabiliyetli ve güzel ahlâk sahibi olması gerekçe gösterilerek *vücûh ile liyâkât ve isti'dâdın nümâyân ve hüsn-i ahlak-ı hudâ-dâdın ... olmağın* ifadeleriyle belirtilmiştir.¹⁴⁸ Nakîbü'l-eşrâf kaymakamları buldukları kazalardan seçilirler ve görevleri boyunca aynı kazada kalırlardı. Yani kadılar gibi merkezden kazaya atanıp orada belirli bir zaman görev yaptıktan sonra başka bir yere tayin edilmezlerdi.¹⁴⁹ Nakîbü'l-eşrâf kaymakamları genelde nikâbet mektuplarının gönderildiği tarihten itibaren görevlerine başlar, eğer işini liyakatle sürdürüyorsa daha sonraki bir tarihte ibkâ mektubuyla göreve tekrardan atanırdı. Ancak bazen sonraki bir tarih için önceden atamaların yapıldığı da oluyordu. Mesela H. Gurre-i Zilkade 1241/ M. 7 Haziran 1826 senesinde Tokat kazasına kemakân/ yeniden nakîbü'l-eşrâf kaymakamı olarak atanan Abdurrezzak Efendi aynı zamanda *sene-i atıye muharremü'l-haramı guresinden* olmak üzere gelecek sene için de bu göreve atanıyordu.¹⁵⁰

Buldukları kazalarda önde gelen kişiler arasında yer alan nakîbü'l-eşrâf kaymakamları önemli toplantılara iştirak ediyorlardı¹⁵¹ ve taşradan merkeze gönderilen arz ve şikâyetlerde imzaları bulunmaktaydı.¹⁵² Nakîbü'l-eşrâf kaymakamları, büyük ihtimalle seyyidlerin sayısı ile ilgili olduğundan, sadece merkez kaza için değil, merkez kazaya mülhak kazalar için de atanırlardı.

¹⁴⁶BOA, Hattı Hümayun, Nr: 1158/45931, Konya Müftüsü Es-Seyyid Abdülahid Efendi ve Konya Nakîbü'l-eşrâf kaymakamı Müderriszâde Es-Seyyid Mahmud Efendi *a'lem-i ulemâ-i zamânedden oldukları nümâyân ve bahusus Konya'nın eşrâf-ı mu'teberâtundan* yani zamanın alimlerinden ve Konyanın muteber eşrâfından oldukları gerekçesiyle İstanbul Müderrisliğine tayin edilmelerini Karaman Valisi Hacı Ali Paşa istida etmiştir.; TŞS, 3, 26, Tokat Kazası nakîbü'l-eşrâf kaymakamlığına atanan Es-Seyyid Mehmed Emin Efendi, daha önce müftülük görevi yapmıştı. Bu iki belge nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının ilmi olarak müderris veya müftü mesabesinde olabildiklerine dair önemli örneklerdir.

¹⁴⁷ Uzunçarşılı, **İlmiye Teşkilatı**, s. 168.

¹⁴⁸ AŞS, 132, 56.

¹⁴⁹ İncelediğimiz kazalarda nakîbü'l-eşrâf kaymakamlığı görevinin genellikle birkaç şahıs arasında el değiştirmesi böyle bir yargıya varmamıza neden olmuştur.

¹⁵⁰ TŞS, 30, 35.

¹⁵¹ Musa Çadırcı, **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları**, (Ankara: TTK, 1991), s 94.

¹⁵² **Osmanlı Toplumunda Sâdât-ı Kirâm**, s. 23.

İncelediğimiz şer'îye sicillerinde Adana kazasına atananlar aynı zamanda Dünderlı kazası¹⁵³, Sivas kazasına atananlar aynı zamanda Hancedid, Yıldızeli ve İlbeğli kazaları¹⁵⁴, Kayseri kazasına atananlar aynı zamanda Zamantı, Palas ve Develi kazaları¹⁵⁵, Tokat kazasına atananlar da aynı zamanda Dönekse, Komanat (Gümenak), Çarkıpare, Kafirni ve Artukâbâd kazaları¹⁵⁶ için atanmışlardır.

3.2 Atanma Sebepleri

Nakîbü'l-eşrâf kaymakamları merkezdeki nakîbü'l-eşrâf tarafından atanırlar ve kendilerine nakîbü'l-eşrâf kaymakamı olarak atandıklarına dair nikâbet mektubu gönderilir ve bunlar resmîyet kazanması için şer'îye siciline kaydedilirdi. Eğer göreve yeni birisi atanıyorsa neden bu göreve tevcih edildiği, tekrardan/kemakân göreve atanıyor ise neden tekrardan atandığı nikâbet mektubunda belirtilmekte ve bu nedenler çoğu zaman aynı olmakla beraber farklılıklar da görülmektedir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

3.2.1 Önceki Kaymakamın Vefat Etmesine Binaen

Nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının atamalarındaki doğal olarak en birincil neden bir önceki nakîbü'l-eşrâf kaymakamının vefat etmesiyle görev mahalının boş kalması ve yerine yeni birinin atanmasıdır. Böyle durumlarda vefat haberi hemen merkeze bildirilmiş ve göreve başka birisi atanmıştır. Mesela H. Gurre-i Ramazan 1183/ M. 29 Aralık 1769 tarihinde Adana kazasına nakîbü'l-eşrâf kaymakamı olarak atanan Es-Seyyid Süleyman Efendi'nin nikâbet mektubunda belirtilen neden *nakîbü'l-eşrâf kaymakamı olan Şeyhzâde Es-Seyyid vefat idüb yerinin hali kaldığı ba-arz ve muhzır* merkeze inha olunmasıdır.¹⁵⁷ Yine benzer şekilde H. Gurre-i Muharrem 1215/ M. 25 Mayıs 1800 tarihinde Kayseri kazasına nakîbü'l-eşrâf kaymakamı olarak atanan Es-Seyyid Osman Çelebizâde Şerif Osman Efendi'nin atanma nedeni de önceki *nakîbü'l-eşrâf kaymakamı Es-Seyyid Mehmed Sadık Çelebi'nin irtihâl-i dâr-ı bekâ ettiğini* Kayseri naibinin merkeze bildirmesidir.¹⁵⁸

¹⁵³ AŞS, 9, 21.

¹⁵⁴ SŞS, 5, 31.

¹⁵⁵ KŞS, 164,9.

¹⁵⁶ TŞS, 4, 30.

¹⁵⁷ AŞS, 5,22.

¹⁵⁸ KŞS, 176,110.

3.2.2 Ehil, Müstahak ve Liyakatli Olduğuna Binaen

Osmanlı Devleti'nde kadı, müftü imam vb. görevlere atanmanın en önemli şartı bu görevi yapacak kabiliyette ve liyakatte olmaktır. Devlet bu gibi görevlere atanacak kişiyi liyakatli kişiler arasından seçmeye özen göstermiştir. Diğer görevlerde olduğu gibi bu şart nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının atamalarında da karşımıza çıkmaktadır. Adana kazasına nakîbü'l-eşrâf kaymakamı olarak atanan Es-Seyyid Sadi Efendi'nin H. Gurre-i Şaban 1167/ M. 24 Mayıs 1754 tarihli ibkâ mektubunda atanma sebebi *vücûh ile hizmet-i şerif-i şürefâya layık cümle akran ve emsal beyninde faik olduğunuz ecilden* şeklinde belirtilerek bu göreve kendi akran ve emsalleri arasında en layık olduğu ve liyakati vurgulanmıştır.¹⁵⁹ Bazen nakîbü'l-eşrâf olarak atanacak kişilerin liyakati kazadaki diğer yöneticiler tarafından merkeze arz edilmiş ve bu da dikkate alınmıştır. Mesela Kayseri kazasına H. Gurre-i Muharrem 1218/ M. 23 Nisan 1803 tarihinde nakîbü'l-eşrâf kaymakamı olarak atanan Mehmed Paşazâde Es-Seyyid Mehmed Efendi'nin atanma sebebi kaymakamlık hizmet-i celilesine liyakat ve isti'dadını müşîr Kayseri kazası naibi efendiden arz vürûd etmesidir.¹⁶⁰

3.2.3 Kazadaki Seyyid ve Şeriflerin İstidalarına Binaen

Kazalarda bulunan sâdât-ı kirâmın kendi umurlarını gözetmekle yükümlü nakîbü'l-eşrâf kaymakamının atanmasında önemli etkileri vardı. Örneğin, H. Gurre-i Zilhicce 1200/ M. 25 Eylül 1786 tarihinde Adana ve Dünderlı kazalarına nakîbü'l-eşrâf kaymakamı olarak atanan İmamzâde Es-Seyyid Abdullah Efendi *Adana ve Dünderlı kazalarında olan sâdât-ı kiram ba-arz istidâlarına binaen* atnmıştır.¹⁶¹ Yine H. Zilkade 1208/ M. 31 Mayıs 1794 tarihinde Adana ve Dünderlı kazalarına nakîbü'l-eşrâf kaymakamı olarak atanan Es-Seyyid El-Hac Yusuf Efendi'nin nikâbet mektubunda ise *kaza-i mezkûrelerde olan sâdât-ı kirâmın sizden hoşnud ve razı olduklarını ihbar ettiklerine binaen* şeklinde bir ifadenin bulunması¹⁶² seyyidlerin nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının atanmasında etkili olduklarını göstermektedir. Görüldüğü üzere devlet umurlarını gözetmekle yükümlü bulunan nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının atamalarında kazalardaki seyyid ve şeriflerin görüşlerine büyük

¹⁵⁹ AŞS, 28, 107.

¹⁶⁰ KŞS, 179, 41.

¹⁶¹ AŞS, 60, 25.

¹⁶² AŞS, 62, 5.

önem vermiştir. Çünkü nakîbü'l-eşrâf kaymakamı olarak atanacak kişiyi en iyi tanıyan onlardır.

3.2.4 Vali, Kadı, Nâib ve Mevsûkü'l-Kelîm Kimselerin Arzlarına Binaen

Seyyid ve şeriflerin olduğu kadar bölgedeki idarecilerin de nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının atanmalarında önemli etkileri vardır. Çünkü taşradaki merkezlerde bulunan vali, kadı, müftü, nâib gibi görevliler hem buldukları merkezlerde hem de devlet indinde sözüne itimat edilen güvenilir kişilerdendir. Bu nedenle merkez bu idarecilerin arzlarına değer vermiş ve atamalarda bu arzları dikkate almıştır. Örneğin, Kayseri kazasında nakîbü'l-eşrâf kaymakamı olarak görev yapan El-Hac Ahmed Ağazâde Mehmed Sadık Efendi, *kazaha-yı mezkûrede sâdât-ı kirâm cenâbınızdan hoşnud ve razı olduklarını vali-i belde saadetlü paşa celilü's-şân hazretleri inha ve kaza-i mezkûr naibi efendi arz ve i'lam ettiği* gerekçesiyle H. Gurre-i Şevval 1235/ 12 Temmuz 1820 tarihinde tekrardan/kemakân göreve atanmıştır.¹⁶³ Benzer bir şekilde Osman Efendizâde Es-Seyyid Mehmed Zahid Efendi'nin atanma sebebi, kendisinin Kayseri Kazasında kaymakam olmasını isteyen Kayseri Kazası hâkiminin bir kıta i'lam göndermesidir.¹⁶⁴ Kocaağazâde Es-Seyyid Halil Ağa ise *istikamet ve liyakatini bazı mevsûkü'l kelîm zevat-ı kiram ihbar ettiği* için yani kaymakam olmasını ve nakîbü'l-eşrâf kaymakamlığı görevine liyakatli olduğunu sözüne güvenilir kişiler haber verdiği içi nakîbü'l-eşrâf kaymakamı olarak atanmıştır.¹⁶⁵

3.2.5 Daha Önceki Nakîbü'l-Eşrâf Kaymakamlarıyla Akraba Olmalarına Binaen

Osmanlı geleneksel yapısı içerisinde boşalan bir görevde genellikle, ehil ve müstehak olması şartı ile daha önce o görevi yapan şahsın evladı veya yakın akrabalarına öncelik verildiği bilinmektedir. Bu olgu neredeyse gelenek haline gelmiş ve bu uygulama belirli hizmetleri elinde tutan birçok köklü ailenin oluşmasına zemin hazırlamıştır.¹⁶⁶ Bahsettiğimiz olgu müftü, vakıf mütevellisi, imam vb.

¹⁶³ KŞS, 190, 45.

¹⁶⁴ KŞS, 187, 69.

¹⁶⁵ KŞS, 177, 15.

¹⁶⁶ Mehmet İpşirli, "Osmanlı Uleması", **Osmanlı** (Ed. Güler Eren), Cilt: 8, (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999), s.74.

görevlilerin atanmalarında sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Benzer durum nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının atanmasında da karşımıza çıkmaktadır. Mesela Nakîbzâde Es-Seyyid Ebubekir Efendi, vefat eden babası Feyzi Efendizâde Es-Seyyid Mehmed Emin Efendi'nin yerine, hem müteveffanın oğlu hem de ehil ve erbab-ı liyakatten olduğu liva mutasarrıfı tarafından bildirildiği için Kayseri kazasına H. Gurre-i Muharrem 1254/ M. 27 Mart 1838 tarihinde nakîbü'l-eşrâf kaymakamı olarak atanmıştır.¹⁶⁷ Yine Adana kazasına nakîbü'l-eşrâf kaymakamı olarak atanan Es-Seyyid Ahmed Efendi'nin H. Gurre-i Şevval 1171/ M. 8 Haziran 1758 tarihli nikâbet mektubunda *sabıkan enderun ağalarından kaimmakam-ı sabıkın biraderi* ifadesinin geçmesi¹⁶⁸ nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının atanmasında önceki nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarıyla olan akrabalığın dikkate alındığına dair fikir verebilir.

3.2.6 Önceki Nakîbü'l-Eşrâf Kaymakamlarının Referanslarına Binaen

Daha önce nakîbü'l-eşrâf kaymakamlığı görevi yapmış güvenilir bir kişinin, yeni atanacak şahsa referans olması atamalarda dikkat edilen hususlardandır. H. 23 Cemaziyelahir 1233/ M. 30 Nisan 1818 tairihinde Tokat kazasına nakîbü'l-eşrâf kaymakamı olarak atanan Elmacızâde Salih Efendi'nin nikâbet mektubunda atanma nedeni, *Hüseyin Bey'in tefviz olunan hizmetten huzur-ı şer'de hüsn-i rızasıyla istifa ve sana ihale etmekle* şeklinde belirtilmiştir.¹⁶⁹ Anlaşılan o ki Hüseyin Efendi kendisine verilen görevi kabul etmemiştir. Ancak bu görevi yapabilecek kabiliyetteki Salih Efendi'yi işaret etmiş ve onun atanmasına vesile olmuştur. Yine Tokat kazasına H. Gurre-i Muharrem 1232 / M. 21 Kasım 1816 tarihinde nakîbü'l-eşrâf kaymakamı olarak atanan Yağcızâde Mir Es-Seyyid Abdullah Efendi, kaymakam olan El-Hac Mustafa Efendi'nin sahib-i illet ve ihtiyar olması ve Yağcızâde Abdullah Efendi'nin liyakat ve ehliyetinin belirtildiği i'lam sebebiyle atanmıştır.¹⁷⁰

3.2.7 Herhangi Bir Nedenle Nakîbü'l-Eşrâf Kaymakamının Başka Bir Mahalde Olmasına Binaen

Muhtemelen seyyidlerle ilgilenme ve onların hukuklarını gözetmeye ehemmiyet verildiği için nakîbü'l-eşrâf kaymakamlığı kurumunun münhal kalmasına

¹⁶⁷ KŞS, 200,122.

¹⁶⁸ AŞS, 132, 73.

¹⁶⁹ TŞS, 22, 56.

¹⁷⁰ TŞS, 21, 62.

müsaade edilmemiştir. Herhangi bir vazife ile veya vazifesiz görev yerinde bulunmayan nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının yerine yenisi atanmıştır. H. Gurre-i Receb 1204/M. 17 Mart 1790 senesinde Adana kazasına nakîbü'l-eşrâf kaymakamı olarak atanan Şatırzâde Es-Seyyid Hasan Efendi'nin nikâbet mektubunda atanma nedeni *sabıkların yeri hali ve diyar-ı aherde olmaları* olarak belirtilmiştir.¹⁷¹ Belgedeki ifadeden anlaşılacağı üzere görevde olan ve ismi belirtilmeyen nakîbü'l-eşrâf kaymakamı herhangi bir nedenle görev yerinde değildir. Bu nedenle görevin aksamaması için Es-Seyyid Hasan Efendi kaymakam olarak atanmıştır. Bazı durumlarda devlet, görevle başka bir canibe gönderilen nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının yerine de yenisini atamıştır. H. Gurre-i Zilhicce 1243/M. 14 Haziran 1828 senesinde Kayseri Kazasına atanan Feyzi Efendizâde El-Hâc Emin Efendi, önceki nakîbü'l-eşrâf kaymakamı Mollazâde Ahmed Efendi'nin *memuran cânib-i şarka âzim* etmesi nedeniyle atanmıştır.¹⁷² Burada geçen memuran ifadesi muhtemelen Mollazâde Ahmed'in resmi bir görevle şark taraflarına gönderildiğini göstermektedir.

3.2.8 Herhangi Bir Neden Belirtilemeyen Atamalar

İncelediğimiz dönemde ve kazalardaki nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarına ait nikâbet mektuplarının bir kısmında yukarıda sıraladığımız nedenlerden bahsedilmekle beraber geri kalanında herhangi bir neden belirtilmemektedir. Bu mektuplarda görevin yeni birine tevcih edildiği veya görevde bulunan kaymakamın kemakân göreve atandığı belirtilmesine rağmen görevin neden verildiği açıklanmamıştır. Mesela, H. Gurre-i Cemaziyelâhir 1202/ M. 9 Mart 1788 senesinde Adana Kazasına kaymakam olarak atanan Kadimzâde Es-Seyyid Ömer Efendi'nin mektubunda görevin tevcihan kendisine verildiği belirtilirken neden bu göreve getirildiği belirtilmemiştir.¹⁷³ Yine benzer şekilde H. Gurre-i Zilkade 1245/ M. 24 Nisan 1830 tarihinde Kayseri kazası nakîbü'l-eşrâf kaymakamlığı görevine atanan Mollazâde Es-Seyyid Ahmed Efendi'nin kemakân göreve atandığı belirtilirken, göreve neden tekrardan atandığına değinilmemiştir.¹⁷⁴

¹⁷¹ AŞS, 9, 21.

¹⁷² KŞS, 195,5.

¹⁷³ AŞS, 65, 15.

¹⁷⁴ KŞS, 196,29.

Ancak nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının atanmalarında her zaman sistemin kusursuz şekilde işlediği düşünülemez. Her kurumda olabileceği gibi bu kurumda da atamalarda usulsüzlüklere kalkışıldığı görülmüştür. Görev yaptığı kazada önemli bir mevki olan nakîbü'l-eşrâf kaymakamlığı hem kazadaki konumu hem de geliri nedeniyle şahısların kolay vazgeçemeyecekleri bir görevdir. Bu nedenle her türlü gayri meşru yolla bu mevki tekrar elde etmek isteyenler olmuştur. Bu hususta önemli bir örnek Erzincan nakîbü'l-eşrâf kaymakamı Ağcavelioğlu Ahmed Nazif Efendi'dir. Daha önce halka teaddiyatı nedeniyle nakîbü'l-eşrâf kaymakamlığından azledilen Ahmed Nazif Efendi, aynı kazanın naibi Muhtar Efendi'ye üç bin kuruş rüşvet verip ilam yazdırarak nikâbet menşurunu tekrar elde etmiştir. Bu durum kaza halkı tarafından merkeze arz edilmiştir. Ancak merkez bu arzı yeterli bulmamış, olayın gazez ve nefsaniyetten uzak olarak soruşturulması görevi Erzurum müşirine verilmiştir.¹⁷⁵

Tablo-1: Şer'îye sicillerinden elde edilen nikâbet mektuplarına göre nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının atanma sebepleri ve bu sebeplerin nikâbet mektuplarına göre oranları.

ATANMA SEBEPLERİ		ADET	%
1	Önceki kaymakamın vefatı	8	3.29
2	Ehil, müstehak ve liyakatli olması	23	9.46
3	Kendisinden hoşnut ve razı olunması sebebiyle seyyid ve şeriflerin istidaları	15	6.17
4	Kendisinden hoşnut olunması sebebiyle vali, kadı, naib ve mevsukü'l-kefîm kimselerin arzları	24	9.87
5	Önceki kaymakamla akrabalıkları	1	0.41
6	Mevcut kaymakamın başka bir mahalde bulunması	2	0.82
7	Önceki kaymakamın liyakatsizliği ve su-i hali	9	3.70
8	Herhangi bir sebep belirtilmeden	161	66.28

3.3 Görev ve Yetkileri

İncelenen dönemdeki kazalara ait şer'îye sicillerinde, nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarına ait nikâbet mektupları çok sayıda yer almakta ve bu mektuplarda nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının görevleri açıkça belirtilmektedir. Örnek olması bakımından H. 15 Rebiülevvel 1188 / M. 26 Mayıs 1774 tarihinde Adana ve

¹⁷⁵ BOA, Cevdet Dâhiliye, Nr: 852.

Dünderli kazalarına nakîb'ü-eşrâf kaymakamı olarak atanan Şeyhzâde Es-Seyyid Süleyman Efendi'nin nikâbet mektubu olduğu gibi verilmiştir:

Şeyhzâde Es-Seyyid Süleyman Efendi'nin nikâbet mektubudur.

Kıdvetü's-sâdâtü'l-kirâm kaimmakam-ı sâbık Şeyhzâde Es-Seyyid Süleyman Efendi dame şeref-siyâdetühû; Gibbe't-tahiyyetü'l-vâfiye inhâ olunur ki; Medine-i Adana ve Dünderli'da olan sâdât-ı kiram-ı zevi'l- ihtirâm üzerlerine işbu sene seman ve semanin ve mie ve elf rebii'l-evvelîsi muntasıfından bâ-arz cenâbınızı kaimmakam nasb ve ta'yin itmişizdir gerekdir ki; sâdât-ı kirama tevkir ve ihtirâm ve kuzat ve kaimmakamlar senedleriyle teseyyüd ve izhâr-ı alamet-i hadra idenleri men'de ihtimam ve cenabınız dahi kimesneye alâmet-i hadra vaz'ına izin vermekten mücanebet ve iddia-yı sıhhat-i neseb-i siyadet idenleri tarafımıza havaleye mübaderet ve te'dibleri ve hukuk-u şer'îye sabit tahsili iktiza ittikte cenabınız idüb sâdât-ı kiramı sair hükkama rencide ettirmeyesiz hulasa-i kelam bu vazife-i uzma ve emanet-i kübrada kemal-i istikâmet idiüb tevcihîyye ve arusiyye ve muhdesat-ı saire-i na-marziyye namıyla bir akçaların almayub ve aldırmayub sıyanet-i ırz ve mallarında sa'y-i mevfur zımında şevketlü mehabetlü padişah-ı islâm eyyed'allahü teala ila yevm'i-l kıyam hazretlerinin devam-ı ömr-ü devletleriçün sâdât-ı kiramın da'vat-ı Hayriyelerin isticlab idiüb her emirde şer'i şerife imtisal ile mazhar-ı şefaati hazreti seyid'ü-l enam aleyhi efdal'ü-t tahiyye olasız vesselam.

El-Fakir Es-Seyyid İbrahim El- Huseyni En-Nakîb Ale'l-Eşrâf

Fi 15 Rebiülevvel 1188¹⁷⁶

Bu belgeden yola çıkarak kaymakamların görevlerini tahlil edecek olursak;

- 1- Öncelikle kazalarında bulunan sahih sâdât-ı kirama hürmet gösterecekler;
- 2- Kadı veya kaymakam tarafından ellerine siyâdet belgesi verilen müteseyyidler, seyidlerden ayıracaklar ve yeşil sarık taşımalarına izin vermeyecekler;
- 3- Kendileri de herhangi birine siyâdet belgesi vermeyecekler ve siyâdet iddiasında bulunanları merkezdeki nâkibü'l-eşrâfa havale edecekler;

¹⁷⁶ AŞS, 52, 21.

4- Sâdât-ı kirâmın hukuk-ı şer'îye mucebince te'dib edilmeleri yani cezalandırılmaları gerektiğinde bunu kendileri yerine getirecek sâdât-ı kirâmı diğer devlet görevlilerine rencide ettirmeyecekler;

5- Bu yüce vazife ve emanette yetkilerini kullanarak sâdâttan tevcihiye, arusiye veya herhangi bir başka isimle ücret almayacak ve başka birisine de aldırmayacaklar;

6- Irz ve mallarını korumada tam gayret gösterildiği için padişah ve devletin ömrünün devamı için sâdâtın hayırlı dualarını celbedeceklerdir.

Bu kıstaslar genellikle incelediğimiz her atama mektubunda ifade edilmektedir. Ancak bunların yanında sadece birkaç mektupta bahsedilen ve dikkat çeken başka bir kıstas da mevcuttur. Bu da;

7- Ber-mu'tad-ı kadîm yani eskiden beri adet olduğu üzere çavuşan caizesi olan on iki kuruştan ziyade vermeyecekleri şeklinde ifade edilmiştir.

3.3.1 Nikâbet Mektuplarında Vurgulanan Görev ve Yetkileri

3.3.1.1 Siyadeti Sahih Olan Sâdât-ı Kirâma İhtiram Göstermek

Nikâbet mektuplarında da görüleceği üzere bir kazaya atanan nakîbü'l-eşrâf kaymakamından ilk istenilen şey, seyyid olduğuna dair sahih şecere taşıyanlara hürmet ve ikram göstermesidir. Çünkü seyyid ve şerifler “*Sülâle-i Tâhire-i Ahmediye*” ye mensubiyetleri cihetiyle saygın şahıslar olarak addedilmektedirler. Onlara karşı en ufak bir söz veya saygısızlık bile azar işitmeye yetmektedir. Nitekim bu konuda Osmanlı Devleti'nin ünlü şeyhülislamı Ebussuud Efendi; *Zeyd, Amr-i seyyide “bre haramzâde şerir” dese şer'an ne lazım olur?* Şeklindeki bir soruya *ta'zir lazımdır. Harem-i muharremde doğmuş manası fehm olunmaz. Mütebâdir (ilk akla gelen) haramzâde ma'nasıdır*¹⁷⁷ şeklinde cevap vererek onlara hakaret etmenin ta'zir ile cezalandırılacağına dair bir fetva vermiştir. Nikâbet mektubunda geçen ifadeden de anlaşılacağı üzere kazalarda bulunan nakîbü'l-eşrâfların önemli görevlerinden birisi sahihü'n-neseb seyyid ve şeriflere gereken bu hürmetin gösterilmesini sağlamaktır.

¹⁷⁷ Mehmet Ertuğrul Düzdağ, *Şeyhülislâm Ebussuud Efendi Fetvaları Işığında 16. Asır Türk Hayatı*, (İstanbul: Enderun Kitabevi, 1972), s. 82.

3.3.1.2 Müteseyyidler Men Etmek ve Yeni Birisine Siyâdet Hüceti Vermemek

Nikâbet mektuplarında vurgulanan önemli bir diğer görev ise kadı veya kaymakam temessükleri ile seyyidler grubuna dâhil olup seyyidlere tanınan ayrıcalıklardan yararlanmak isteyen sahte seyyidler/müteseyyidler men etmek, herhangi bir kişiye de siyadet hüceti vermemek ve seyyidlik iddiasında bulunanları İstanbul'a havale etmektir. Görüleceği üzere herhangi bir kişiye seyyidlik belgesi vermek nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarına yasaktır, bunun tek yetkilisi İstanbul'daki nakîbü'l-eşrâftır. Aslında Osmanlı Devleti'ndeki seyyidlere verilen ilk siyadet hüccetleri kadılar ve nakîbü'l-eşrâf kaymakamları tarafından verilmiştir.¹⁷⁸ Ancak hırsızlık, sahte hüccet düzenleme, ölmüş seyyidlerin hüccetlerini satın alma veya yerel yöneticilere rüşvet vererek siyadet hücceti almak gibi nedenlerle¹⁷⁹ özellikle XVI. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak seyyidlerin sayısının hızla artması ve XVIII. yüzyıla doğru devlet için ciddi kriz olması¹⁸⁰ muhtemelen bu uygulamaya gidilmesini gerekli kılmıştır. Çünkü seyyidler grubuna dâhil olmak bazı vergilerden muaf olmanın yanında sosyal bir statü ve saygın bir kimlik sunuyordu.¹⁸¹ Böyle bir getiri ise her türlü manipülasyonu yapmaya değer görülmekteydi. Bu nedenle nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarından kendilerinin hüccet vermemesi istendiği gibi daha önce kadı veya nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarından alınan hüccetlere de itibar etmemesi, bu şekilde hüccet edinenler veya seyyidlik iddiasında bulunanlar varsa İstanbul'a havale etmesi isteniyordu.

3.3.1.3 Gerektiğinde Sâdât-ı Kiramı Te'dib Etmek, Diğer Görevlilere Rencide Ettirmemek

Nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının önemli bir görevi himayelerinde bulunan seyyid ve şeriflerin adi işlere girişmelerine veya bir suça bulaşmalarına engel olmaktır. Böyle istenmeyen bir durum yaşandığında ise te'dib etmek yani cezalandırmak nakîbü'l-eşrâf kaymakamının görevidir. Ancak hemen burada belirtmek gerekir ki nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının seyyid ve şerifleri yargılama gibi bir yetkisi yoktur. Aşağıda verdiğimiz örneklerde de görüleceği üzere sâdât

¹⁷⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz, Sarıçık, **a.g.e.**, s. 66-68.

¹⁷⁹ Kılıç, **a.g.e.**, s. 64-65

¹⁸⁰ Hülya Canbakal, "On The 'Nobility' of Provincial Notables", **Provincial Elites in The Ottoman Empire** (Ed. Antonis Anastosopoulos), (Rethymno, 2005), s. 40.

¹⁸¹ Canbakal, **a.g.m.**, s. 45

diğer tebaa gibi meclis-i şer’de kadılar tarafından yargılanmıştır. Ancak verilen hükmü uygulamak yani ne ceza verildiyse bunu yerine getirmek nakîbü’l-eşrâf kaymakamına bırakılmıştır. Bunun nedeni de yine diğer devlet görevlilerinin seyyid ve şerifleri rencide etmelerine engel olmaktır.

3.3.1.4 Sâdât-ı Kirâmdan Tevcihiyye, Arusiyye veya Herhangi Başka Bir İsimle Para Almamak ve Aldırmamak

Osmanlı Devleti’nde sâdât-ı kirâmın en belirgin muafiyetleri şer’i vergiler dışında tekâlif-i örfiye denilen ve padişahın iradesiyle konulan her vergiden muaf olmalarıydı.¹⁸² Devlet bu konuda dikkatli davranıyor ve sâdâtın ismini vergi toplanan defterlere kaydetmiyordu. Kaymakamların en önemli görevlerinden biri kazadaki seyyid ve şeriflerden herhangi bir şekilde para alınmasına engel olmaktı. Nitekim nakîbü’l-eşrâf kaymakamlarına gönderilen atama belgelerinin hemen hepsinde bu konuda dikkatli olmaları vurgulanmaktaydı. Nakîbü’l-eşrâf kaymakamlarından hem kendilerinin kaymakamlık konumlarını kullanarak para almamaları hem de diğer idarecilere engel olarak aldırmamaları istenmekteydi. Ancak bu durumun her zaman gözetildiği ve dikkatle takip edildiğini söylemek mümkün değildir. Mesela nakîbü’l-eşrâf Es-Seyyid Mehmed Rıza’nın nakîbü’l-eşrâf kaymakamlarına bir uyarı mahiyetinde kadıya gönderdiği mektupta *bazı kazada kaimmakam-ı nakîbü’l-eşrâf olanların hilaf-ı şer’-i şerif ve mugayir-i kanun-ı münif harc-ı ma’kul devriyye ve tevcihiiyye ve sâdât akçası namıyla tekâlif-i şakka gibi muhdesât-ı gayri marziyye talebiyle şerefâtı tahkir ve tecrîm ettikleri yani kanuna aykırı olarak seyyid ve şeriflerden para iseteyerek onları aşağıladıkları ve cezalandırdıkları belirtilmiş ve bu tür uygulamaların men u def’ edilmesi istenmiştir.*¹⁸³

3.3.1.5 Padişaha Ve Devletine Sâdâtın Hayır Dualarını Celbetmek

Osmanlı Devleti, devletin ve padişahın bekası için duaya büyük önem vermiş, ilim erbabından ve tarikat mensuplarından her zaman dua istemiştir. Hatta bu durum zamanla devlet teşkilatında bir unvana dönüşmüş, özellikle vakıflarda duâgûluk vazifeleri dağıtılmış ve duâgûluk ciheti adı altında dua eden kişilere payeler dağıtılmıştır.¹⁸⁴ Sâdât-ı kirâma sunulan bu muafiyetler için onlardan beklenen *ed’iye-i hayriyyeleri* yani hayırlı dualarıdır. Yukarda değinildiği gibi II.

¹⁸² Işık, a.g.t., s. 12.

¹⁸³ AŞS, 132, 45.

¹⁸⁴ Mehmet İpşirli, “Duâgû”, **DİA**, Cilt: 9, (İstanbul: TDV, 1994), s. 541-542.

Murat zamanında verilen muafiyet beratında bu muafiyetlerin verilmesine neden olan hususlardan biri bu zümrenin devlete duacı kullardan olmalarıdır. Seyyid ve şerifler siyadet ağacının birer meyvesi oldukları için bu zümrenin dualarına büyük ehemmiyet verilmiştir. Onların dualarının kabul edileceğine dair inanış yaygındır. Nitekim seyyidler ve şerifler ordu sefere çıktığında savaş esnasında sancak-ı şerif etrafında toplanarak ordunun muzafferiyeti için dua ederlerdi.¹⁸⁵ Kazalarda seyyid ve şeriflere hak ettikleri saygı ve ihtiramın gösterilmesini sağlayacak ve onların dualarını celbedecek olan da nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarıdır.

3.3.1.6 Çavuşân Caizesi Olarak On İki Kuruştan Fazla Vermemek

Merkezdeki nakîbü'l-eşrâfin önemli yardımcılarında biri sâdât çavuşları idi ve sâdat hakkında herhangi bir şikâyette bulunulduğunda, sâdât teftişlerinde nakîbü'l-eşrâfa yardımcı olurlardı. Ayrıca herhangi bir suçundan dolayı cezalandırılan seyyidler de nakîbü'l-eşrâf çavuşlarının gözetimindeki tevkifhanelerde tutulmaktaydı.¹⁸⁶ Merkezdeki nakîbü'l-eşrâfin maiyetinde olduğu gibi muhtemelen kaymakamların yanında da ona yardımcı olan çavuşları bulunmaktaydı. Nitekim gönderilen bazı nikâbet mektuplarında nakîbü'l-eşrâfa *çavuşân caizesi olarak on iki kuruştan ziyade vermemesi* yani çavuşlara verilecek ücretin on iki kuruştan fazla olmaması şeklinde bir tembih olması bu gibi yardımcılardan bulunduğuna dair önemli işaretlerdir. Muhtemelen bu görevliler merkezdeki nakîbü'l-eşrâfin yanında olduğu gibi kaymakamların yanında da hem seyyid ve şeriflerin denetlenmesinde hem de nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının uygulamasına bırakılan davalarda kararı uygulaması için ona yardımcı oluyorlardı. Muhtemelen bu görevlilerin dava başına aldıkları ücretleri de 12 kuruş civarındaydı. Kaymakamlara bu miktardan fazla para vermemesi tembih ediliyordu.

3.3.2 Belgelere Yansıyan Görev ve Yetkileri

3.3.2.1 Nakîbü'l-eşrâf Kaymakamlarına Havale Edilen Davalar

Nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının görevlerini sıraladıktan sonra kurumun işleyişiyle ilgili örnekler vermek, konunun anlaşılması bakımından faydalı olacaktır. Yukarıda değinildiği gibi nakîbü'l-eşrâfların en öncelikli görevi sâdâtın işleri ile ilgilenmek ve onların diğer idareciler tarafından rencide edilmesine engel olmaktır.

¹⁸⁵ Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 170.

¹⁸⁶ Işık, **a.g.t.**, s. 161., Kılıç, **a.g.e.**, s. 91.

Ancak sâdâtın yasalara aykırı tutum ve davranışlarında, nakîbü'l-eşrâf kaymakamı tarafından yargılanıp cezalandırıldıkları şeklinde bir yorum mevcut olmakla beraber¹⁸⁷ ulaşılan kaynaklarda, seyyid ve şeriflerin hukuki işlerinde yargı mercii, diğer tebaada da olduğu gibi *meclis-i şer* yani kadılık makamıdır. Nitekim bu durum *sâdât-ı kirâmı ehl-i örf tarafından himâye zımnında sadrazam hazeratının gönderdiği* mektupta da *hukuka müteallik da'vaları vukuunda meclis'i- şer'e ihzar* şeklinde ifade edilmiştir.¹⁸⁸ Bu ibareden de anlaşıldığı gibi sanıldığı gibi nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının yargılama yetkisi yoktur, sadece kadı'nın verdiği kararı icra etmekle yükümlüdürler. Yani seyyid ve şerifler, davalarında sâir tebaa gibi meclis-i şer'e başvururlar, İslam hukukunun emri gereğince yasalar karşısında diğer vatandaşlarla eşit şartlarda yargılanmalarının ardından kadı, davalarla ilgili hükmünü verir, nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarına şer'i mahkemeden yani *kıbel-i şer'den mürâsele* gönderir ve *ber-mu'ceb-i mürâsele-i şer'iyeye âmil olmasını* yani gönderilen müraseleye uygun olarak kararı yerine getirmesini isterdi. Buradaki amaç muhtemelen görülen davanın uygulanması sırasında seyyid ve şeriflere karşı yapılabilecek kötü muamelelerin veya haksızlıkların önüne geçmektir. Bu nedenle diğer reayadan farklı olarak seyyid ve şeriflere bu konuda bir imtiyaz sağlanmış ve davanın uygulaması nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarına havale edilmiştir. İncelenen kazaların sicillerinde seyyidlerin müdahil olduğu ve nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının uygulamasına havale edilen çeşitli dava kayıtlarına rastlanmıştır. Şimdi bu dava kayıtlarını inceleyerek hem sâdâtın ne gibi davalara müdahil oldukları hem de nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının bu davalarda hangi rolü üstlendiklerini örneklerle açıklamaya çalışmak konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

3.3.2.1.1 Alacak Davaları

Araştırdığımız dönem ve kazalarda nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının uygulamasına havale edilen davalardan alacak davaları en çok karşılaştığımız davalardır. Bu tür davalarda daha çok nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarından davanın sonucuna göre borçludan borcu tahsil edip alacaklıya vermesi istenmiştir. Mesela,

¹⁸⁷ Uzunçarşılı, *İlmiye Teşkilatı*, s. 167.

¹⁸⁸ ŞŞS, 10, 31, "...sahihü'n-neseb sâdât-ı ikrâmdan olanların hukuka müteallik da'vaları vukuunda meclis-i şer'e ihzar ve habs ve te'dibleri ve hukuk-ı şer'iyeye tahsili lazım geldikde sâdât-ı ikramın sakin oldukları kazada nakîbü'l-eşrâf kaimakamı tarafından ahz ve habs olunmak ve ehl-i örf taifesi taraflarından habs ile teaddi olunmamak ve sâdâtın hânedan-ı nübüvve mensubiyeti cihetiyle kendilerinden bir nevi şeref imtiyaz olunmak için kendilerine nasb olunan nakîbü'l-eşrâf kaimakamı mercileri olarak ânın vesatıyla rü'yet olunmak..."

Es-Seyyid Mustafa Efendi, daha önceden vefat eden Topuzoğlu Es-Seyyid Mehmed'in zevcesi Kerime Hatun'u, Kerime Hatun'un vekili olan Es-Seyyid Murtaza bin Ali üzerine meclis-i şer' de dava etmiştir. Topuzoğlu Es-Seyyid Mehmed'den yüz yirmi kuruş alacağı olduğunu ve Kerime Hatun'un, eşi vefat ettiğinde Beknek nahiyesindeki bir bağı altmış kuruşa borcuna mukabil verdiğini ve otuz bir buçuk kuruş kadarını da nakit olarak ödediğini ve geriye yirmi sekiz buçuk kuruş alacağı olduğunu ve bunu talep ettiğini söylemiştir. Davalı taraf da bunu doğrulamıştır. Bu davanın sonucunda nakîbü'l-eşrâf kaymakamından geriye kalan bu parayı Kerime Hatun'dan tahsil ve Es-Seyyid Mustafa Efendi'ye teslim etmesi istenmiştir.¹⁸⁹ Yine benzer bir davada, Tokat kazasında Yaş Meydan Mahallesi sakinlerinden İbrahim Ağa bin Ahmed aynı kazada misafir olan sabık Sivas Hâkimi Es-Seyyid Mehmed Emin Efendi'de iki bin kırk sekiz kuruş alacağı olduğunu ve bundan bin yüz seksen sekiz kuruşunu tahsil ettiğini ancak geriye sekiz yüz altmış kuruş alacağı kaldığını söylemiş ve Es-Seyyid Hafız Mehmed Efendi'nin vekâletiyle tahsili için mahkemeye başvurmuştur. Görülen dava sonucunda Es-Seyyid Mehmed Emin Efendi borcu olduğunu ikrar etmiştir. Tokat kazası nakîbü'l-eşrâf kaymakamı Es-Seyyid Sadullah Efendi'ye gönderilen müraselede meblağ-ı mezkûru/ söz konusu tutarı Es-Seyyid Mehmed Emin Efendi'den tahsil ederek Es-Seyyid Hafız Mehmed Efendi'ye teslim etmesi istenmiştir.¹⁹⁰ Görüleceği üzere burada aktardığımız alacak davaları şahısların kendi aralarında yaptıkları ve anlaşmazlığa düştüklerinde mahkeme vasıtasıyla tahsil etmeye çalıştıkları borçlarla ilgili davalardır. Bunun haricinde farklı türden alacak davaları da vardır. Mesela, Es-Seyyid Ebubekir bin Es-Seyyid Ahmed ve Seyyide Şerife nam hatun, Abdi Bey Evkafı mütevellisi olan Es-Seyyid El-Hac İsmail bin Seyyid Halilullah'ı adı geçen vakıftan senevi aldıkları on kuruş ödeneği vermediği için dava etmişlerdir. Ve bu davalarını da Saçmacı Seyyid Ömer ve Molla Halil oğlu Ahmed adlı şahitlerin şehadetiyle kazanmışlar ve nakîbü'l-eşrâf kaymakamına gönderilen müraselede mezkûr yirmi kuruşu mütevelliden alarak Es-Seyyid Ebubekir ve Seyyide Şerife'ye teslim etmesi istenmiştir.¹⁹¹ Yine farklı bir alacak davasında, Kayseri Kazasında Eğin Karyesinde Rabia binti Halil adlı kadın, Mehmed Efendi bin Ali vekâletiyle Saraycık Karyesinde Cingöz Es-Seyyid Mustafa'yı dava etmiştir. Davasında oğlu Ali bin Selim'in Es-Seyyid Mustafa'nın

---

¹⁸⁹ KŞS, 169, 57.

¹⁹⁰ TŞS, 28, 3.

¹⁹¹ KŞS, 177,56.

evinde dört sene önce asılarak ölmüş bulunduğunu söylemiş ve mucib-i şer'iyesini/ şer'i hukukun gerektirdiğini talep etmiştir. Es-Seyyid Mustafa ise Ali'nin kendi evinde ölmüş halde bulunduğunu ikrar etmiş ancak katledilip edilmediğinin bilinmediğini söylemiştir. Görülen dava sonucunda nakîbü'l-eşrâf kaymakamına gönderilen müraselede diyet-i kaseme olarak Es-Seyyid Mustafa'dan bin altı yüz altmışaltı buçuk kuruş meblağı tahsil ve Rabia Hatun'a teslim etmesi istenmiştir.¹⁹²

Sâdâtan veya sâdâtan yakını olan birisinin vefat etmesi durumunda ölen kişinin herhangi birine borcu varsa vefat eden kişinin terekesinden borcunu tahsil ederek alacaklıya vermek de nakîbü'l-eşrâf kaymakamına bırakılıyordu. Mesela Kayseri kazası nakîbü'l-eşrâf kaymakamı Es-Seyyid Eş-Şeyh Fethullah Efendi'den, Kayseri kazasının kurası kethüdası/ kaza köylerinin kethüdası iken vefat eden Mahir Kethüda ibni Hüseyin'in hal-i hayatında ahaliden aldığı ve kendi masrafları için kullandığı sekiz yüz yetmiş iki buçuk kuruşu, Mahir Kethüda'nın zevcesi olan Şerife Rabia ve kızlarından tahsil etmesi ve vilayet için kethüdalara eda ettirmesi istenmiştir.¹⁹³

3.3.2.1.2 Emlak ve Arazi Davaları

Nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının uygulamasına havale edilen ve yine karşımıza bol miktarda çıkan davalar emlak ve arazi davalarıdır. Örneğin, Es-Seyyid Ali Çelebi adlı seyyid, eniştesi Seyyid Ahmed'i ortak oldukları Kayseri kazasında Çağşak nahiyesindeki bağı sekiz senedir fuzuli zabt ettiği ve mahsulünü de sadece kendisi aldığı gerekçesiyle dava etmiştir. Görülen dava sonucunda Seyyid Ahmed haksız bulunmuştur. Kayseri kazası nakîbü'l-eşrâf kaymakamı Es-Seyyid Mehmed Emin Efendi'ye gönderilen müraselede kendisinden, mezkûr bağdan sekiz senede çıkan mahsulü hesap ederek Seyyid Ahmed'ten tahsil etmesi ve Seyyid Ali Çelebi'ye vermesi istenmiştir.¹⁹⁴ Başka bir örnek Es-Seyyid Ahmed ile Es-Seyyid İbrahim, Es-Seyyid Bekir ve Es-Seyyid Mehmed arasındaki davadır. Kayseri kazasının İçkale pîşegahındaki/ ön tarafındaki cami-i şerifin imamı ve vakfının mütevellisi olan Es-Seyyid Ahmed, Es-Seyyid İbrahim, Es-Seyyid Bekir, Es-Seyyid Mehmed ve babalarını her sene kiraladıkları ve kirasını kendisine vergeldikleri cami vakfına ait dükkâna daha sonra kendi mülkleri ve arsasının da vakıf arsası olduğu gerekçesiyle

¹⁹² KŞS, 176, 9.

¹⁹³ KŞS, 139, 49.

¹⁹⁴ KŞS, 167, 68.

müdahale etmekle suçlamıştır. Musa ve Es-Seyyid Osman adlı kimselerin şahitlikleri ile sonuçlanan davada Es-Seyyid Ahmed haklı bulunmuş ve nakîbü'l-eşrâf kaymakamına gönderilen müraselede kendisinden mezkûr dükkânı tahliye ederek mütevelliyeye teslim etmesi ve diğerlerine müdahale ettirmemesi istenmiştir.¹⁹⁵ Yine başka bir davada, Sivas'ın Osman Paşa Mahallesi sakinelerinden olan Selime binti Sakabaşı Mehmed adlı kadın, Ece Mahallesi sakinlerinden Hacı İbrahim oğlu Seyyid Yusuf adlı seyyidi babasından kendisine kalan ve sâhib-i arzın izniyle otuz beş senedir yarısından fazlasını ziraat eylediği ve öşrünü de sahib-i arza eda ettiği tarlanın yarısını zabt etmekle suçlamış ve müdahalesinin men' olunmasını istemiştir. Seyyid Yusuf'a sorulduğunda ise tarlanın on sene boyunca boş kaldığını bu nedenle müstehakk-ı tapu olduğunu ve bu nedenle sahib-i arzın kendisine tefviz ettiğini ve beş senedir de kendisi ziraat eylediğini söyleyerek müdahalesinin hukuki olduğunu belirtmiştir. Bunun üzerine Selime Hatun'dan iddiasına şahit gösterilmesi istenmiş ancak gösterdiği şahitler davasına mutabık şahadet edememişlerdir ve Selime hatunun davası men olunmuştur. Nakîbü'l-eşrâf kaymakamı Es-Seyyid Eş-Şeyh Sıbğatullah Efendi'ye gönderilen müraselede ise mezkûr tarlanın zabtının Seyyid Yusuf'a tembih olunduğu bildirilmiş ve bu karara göre amel etmesi istenmiştir.¹⁹⁶

Yukarıda aktarılan örneklerde görüleceği üzere nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının uygulamasına havale edilen davalar, davalı veya davacı olarak ya iki tarafın ya da birinin seyyid olduğu davalardır. Ancak seyyidlerin sadece şahit oldukları davaların da nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarına havale edildiği olmuştur. Mesela, Valzahı(?) binti Veliyüddin nam hatun, oğlunun amcazâdesi İbrahim bin Musa'ya, oğlundan kalan emlakı zabt ettiği iddiasıyla açtığı davayı İbrahim bin Musa, Osman bin El-Hac Salih ve Seyyid Mustafa bin Seyyid Osman adlı kişilerin şahitliği ile kazanmıştır. Görülen bu dava sonucu nakîbü'l-eşrâf kaymakamı Es-Seyyid Memiş Ağa'ya gönderilmiş ve *ber-mu'ceb-i mürasele-i şer'îye âmil* olması istenmiştir.¹⁹⁷ Görüleceği üzere yukarıdaki isimlerden sadece Seyyid Osman seyyid olarak anılmaktadır ve davaya sadece şahit olarak müdahil olmaktadır.

---

¹⁹⁵ KŞS, 186,44.

¹⁹⁶ ŞŞS, 10, 21.

¹⁹⁷ ŞŞS, 15,65.

3.3.2.1.3 Mahalleden İhraç Davaları

Karşılaştığımız bir diğer dava türü sâdâttan olan şahısların mahalleden ihraç ile cezalandırıldıkları davalardır. Bu davalarda da davanın uygulaması diğer görevlilere müdahale ettirilmeyerek nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarına havale edilmiştir. Mesela Kayseri kazasında El-Hac Abdullah Mahallesi'nin imamı ve ihtiyarları meclis-i şer' de aynı mahalledeki Yüzüegrioğlu'nun kızı Şerife Fatma'yı kendisini namahremden sakınmamak ve mahalleye zarar vermekle şikâyet etmişler ve mahalleden ihraç edilmesini istemişlerdir. Görülen dava sonucunda nakîbü'l-eşrâf kaymakamından mezbur Şerife Fatma'yı mahalleden ihraç etmesi istenmiştir.¹⁹⁸ Benzer bir davada yine Kayseri kazası Eski Bazaristan Mahallesi'nin Mütevellisi Es-Seyyid Mustafa ve ihtiyarlarından Hafız Osman Efendi, mahallenin ihtiyarları ve mahallenin sair sakinleri meclis-i şer' de mahallenin imamı Bekir Efendi'nin zevcesi Şerife'yi kendi halinde olmadığı, kötü dilinden herkesin muzdarip olduğu ve türlü fesada sebep olduğu iddiasıyla şikâyet etmişler ve mahalleden ihraç edilmesini talep etmişlerdir. Bu iddia ehl-i vukuf tarafından da doğrulanmış ve nakîbü'l-eşrâf kaymakamına Şerife Hatun'u mahalleden ihraç etmesi için mürasele gönderilmiştir.¹⁹⁹

3.3.2.1.4 Muhtelif Davalar

Elimizdeki örneklerin azlığı nedeni ile belirli bir kategori içine almadığımız davalar da mevcuttur. Mesela, Es-Seyyid Mehmed Emin adlı seyyid, El-Hac Hüseyin adlı kişinin kendisine bir adet camus ineği hibe ettiğini ancak hem kardeşi hem de Hüseyin'in damadı olan Seyyid Mahmud'un bu ineği fuzuli zabt ettiği konusunda mahkemeye başvurmuştur. Ancak El-Hac Hüseyin hibe eylediğini inkâr etmiş ve bunun üzerine Es-Seyyid Mehmed Emin'den şahit istenmiş, Es-Seyyid Mehmed şahit bulamayınca davasından vazgeçmiştir. Ancak dava bu şekilde sonuçlandırılmamış El-Hac Hüseyin'in damadı Seyyid Mahmud mahkemeye çağırılmış ve kendisinden camus ineği ve yavruları talep olunduğunda ilk önce El-Hac Hüseyin'in camus ineğini kendisine ödünç verdiğini iddia etmiş ancak daha sonra kendisine hibe eylediğini söylemiştir. Bunun üzerine fetva istenmiş ve verilen fetvada önce ödünç verdi deyip sonradan hibe etti dediği için Seyyid Mahmud'un davasının meşru olmadığı dile getirilmiştir. Bunun üzerine nakîbü'l-eşrâf kaymakamı

¹⁹⁸ KŞS, 177,28.

¹⁹⁹ KŞS, 181,60.

Es-Seyyid El-Hac Mehmed Efendi'den Es-Seyyid Mahmud'un zimmetinde olan sattığı üç adet camusun parası olan doksan kuruşu ve iki adet camusu kendisinden alması ve Seyyid Mehmed Emin'e teslim etmesi istenmiştir.²⁰⁰ Yine Kayseri kazasında olan bir başka davada, Hacılar karyesi sakinlerinden Es-Seyyid El-Hac Mustafa, Es-Seyyid Molla Ahmed ve Es-Seyyid El-Hac Ömer adlı seyidler kendi kendilerine karye üzerine salyane tevzi' vazifesini üstlenmişler ve H. 1204/ M. 1789-1790 senesinden H. 1209/ M. 1794-1795 senesine kadar ahali-i karyeden/ köy ahalisinden on üç bin üç yüz on dört kuruş toplamışlardır. Ancak bu miktarın fazla hesaplandığı anlaşılmış, geçen seneler arasında tekâlif-i örfiye ve şakka olarak hesaplanan iki bin dokuz yüz on iki kuruş ve yine aynı miktarda karye ahalisinin reyile vücûh-ı memleket için harcanan meblağ çıkarılmış ve zamlı olarak alındığı anlaşılan yedi bin üç yüz seksen dokuz kuruşun karye ahalisine geri verilmesi kararlaştırılmıştır. Nitekim bu görevi yapanlar sâdâttan oldukları için mezkûr meblağın adı geçen seyidlerden alınarak tekrar karye ahalisine dağıtma görevi nakîbü'l-eşrâf kaymakamına verilmiştir.²⁰¹

Seyyid ve şerifler herhangi bir haksızlığa uğradıklarında sadece buldukları kazalardaki meclis-i şer'e başvurmakla kalmamış gerektiğinde kendilerine yapılan haksızlığı İstanbul'a ileterek ihkak-ı hak olunmasını arz etmişlerdir ve bunun gibi arzlarda, merkezdeki nakîbü'l-eşrâf taşradaki kaymakamlarına emr-i şerif göndermiştir. Böyle bir duruma örnek Adana kazası nakîbü'l-eşrâf kaymakamına, Adana kazası sakinlerinden Es-Seyyid El-Hac Ali Efendi'nin *bi-gayri hak rencide ve teaddi olduğu* şeklinde inhasına binaen nakîbü'l-eşrâf Es-Seyyid Abdullah Efendi'nin ihkak-ı hak olunması babındaki emr-i şerifidir.²⁰²

3.3.2.2 Nakîbü'l-Eşrâf Kaymakamlarına Verilen Diğer Görevler

Nakîbü'l-eşrâf kaymakamları sadece sâdâtın işleri ile ilgilenmemişler, gerektiği takdirde devlet tarafından bu zatlara farklı görevler de tevcih edilmiştir. Mesela, Kayseri kazası nakîbü'l-eşrâf kaymakamı Feyzi Bey'e Kayseri kazasından geçen ipeklerden altmışar para resm-i mizan tahsilinin ve tezkeresiz ipek geçirenlerden de iki katı vergi alınması görevi verilmiş ve kadı ve mütesellime

²⁰⁰ KŞS, 176,6.

²⁰¹ KŞS, 172, 4.

²⁰² AŞS, 50, 11.

gönderilen emirde kendisine yardımcı olmaları istenmiştir.²⁰³ Tokat nakîbü'l-eşrâf kaymakamı Es-Seyyid Abdurrahman Efendi'ye ise azledilen Tokat Müftüsü Es-Seyyid Osman Efendi'nin yerine, fetvaya liyakati olduğu için fetva yetkisi verilmiş ve imzalarında “Tokat Müftüsü” ibaresini kullanması istenmiştir.²⁰⁴ Bu görevlerin neden nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarına verildiği meselesi belgelerde açıklanmamaktadır. Ancak muhtemelen ya buldukları kazalarda bu işi yapacak liyakatte güvenilir kişilerden oldukları için veya kendilerine ek bir gelir sağlanması için bu gibi görevler nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarına verilmiştir.

Yukarıda aktardığımız örnekler genelde nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarına kaza içerisinde verilen idari görevlerdir. Ancak bunlar yanında orduya asker toplama işi de yeri geldiğinde nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarına verilen görevler arasındadır. Mesela, Adana nakîbü'l-eşrâf kaymakamı eşkiya ve sair haramzâdegânın yola getirilmesi için Adana'daki şerif, ocak ve hucûre(?)/hücreler ahalilerinin umumen beylerbeyinin maiyetine tayin edilmesi ile görevlendirilmiştir.²⁰⁵ Yine bu konuda önemli bir örnek olarak iki bin nefer piyade ve süvari toplayarak ordu-yı hümayuna vürûd eden/ katılan ve bu nedenle ödüllendirilen Haleb nakîbü'l-eşrâf kaymakamı Kudsi Efendi gösterilebilir.²⁰⁶

3.4 Görev Süreleri ve Azil Sebepleri

Nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının bizim incelediğimiz kadarıyla belirli bir görev süreleri bulunmamaktadır. Eğer görevde olan kaymakam liyakatle işini sürdürüyorsa ibka/tekrar atama mektubu gönderilmekte, iktiza ettiğinde ise başka birisi tayin edilmektedir. Mesela H. Gurre-i Rebiülevvel 1207/M. 17 Ekim 1792 tarihinde Adana Kazasına nakîbü'l-eşrâf kaymakamı olarak atanan Es-Seyyid El-Hac Yusuf Efendi H. Gurre-i Rebiülevvel 1211/M. 4 Eylül 1796 tarihine kadar 4 yıl süre ile görev yapmış ve bu dönem içerisinde 6 adet ibkâ mektubu ile tekrar atanmıştır. Yine benzer şekilde H. Gurre-i Muharrem 1216/ M. 14 Mayıs 1801 senesinde Kayseri kazasına atanan Feyzi Efendizâde Es-Seyyid El-Hac Mehmed Efendi, H. Gurre-i Muharrem 1218/ M. 23 Nisan 1803 senesinde yerine Mehmed Paşazâde Es-Seyyid Mehmed Efendi'nin atanmasına kadar 2 sene süresince görev yapmış ve

²⁰³ BOA, A. MKT. UM, 484/20.

²⁰⁴ TŞS, 12, 16

²⁰⁵ AŞS, 33, 4.

²⁰⁶ BOA, Hattı Hümayun, Nr: 110/4379.

kendisine bu dönem içerisinde 3 adet ibkâ mektubu gönderilmiştir. Nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının en birincil azil nedeni görevlinin vefatı sonucu görev yerinin boş kalarak başkasına devredilmesidir. Ancak nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının vefat haricinde azil nedenleri çeşitlilik göstermektedir. İbka nedenleri yenilenen nikâbet mektublarında, bir önceki kaymakamın azil nedeni ise yeni atanan nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının nikâbet mektuplarında vurgulanmaktadır.

3.4.1 Sâdâtı Koruma ve Gözetmede Liyakatsiz Olmasına Binaen

Nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının önemli bir kısmının azil sebebi; en öncelikli görevleri olan sâdâtı koruma ve gözetme görevinde liyakatsizliktir. Osmanlı merkez yönetimi, kaymakamların seyyid ve şeriflerin işleri ile ilgilenmesine azami dikkat gösteriyor ve seyyid ve şeriflerin haklarını koruyamayan kaymakamları azlederek, yerlerine yenilerini atıyordu. Mesela H. Gurre-i Cemaziyelahir 1249/ M. 16 Ekim 1833 yılında Kayseri kazasına atanan Feyziefendizâde Es-Seyyid Mehmed Emin Efendi'nin nikâbet mektubunda selefi Akçakayalızâde Es-Seyyid Salih Çelebi *sâdât-ı kirâmı te'lif ve eşrâf-ı zevi'l-ihiramı taltife muvaffak olamayub umur-ı me'muresinde kusuru derkar ve idaresinde tekâsül ve tehavünü aşikâr ve bi'l-cümle eşref-i kiram irza ve mişvarından hoşnud ve razı olmadıkları zahir ve bedidar olduğu gerekçesiyle görevden alınıyor ve cenabınızın öteden beri eşrâf ve sâdâtın müntahibi ve ol hizmet-i celîleye bir vechle layık ve müstahak olduğu bu defa bâ-ilam ve ba-tahrirât-ı mütesellim tarafımıza inha ve iş'ar olunduğu gerekçesiyle kendisi atanıyordu.²⁰⁷ Belgede geçen ifadeden anlaşılacağı üzere Akçakayalızâde Salih Çelebi sâdâtı koruma ve gözetmede başarılı olamamış ve onları hoşnut edememiş, bu nedenle görevinden azledilerek bu göreve yeni birisi atanmıştır. Benzer bir şekilde Sivas kazasında kaymakam olan Es-Seyyid Ebubekir Efendi *hizmet-i celîlede adem-i iktidârı ve liyâkati* yani hem görevi yerine getirecek gücü hem de liyakati olmadığı gerekçesiyle azledilmiş ve yerine Es-Seyyid Mehmed Efendi atanmıştır.²⁰⁸*

3.4.2 Sâdâtın ve Bölgedeki İdarecilerin İstidalarına Binaen

Nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının atanmaları sırasında olduğu gibi görevlerine devam edip etmeyecekleri konusunda da sâdâtın ve kazalardaki

²⁰⁷ KŞS, 197,77.

²⁰⁸ ŞŞS, 16, 29.

idarecilerin görüşleri önemliydi. Örneğin, H. Gurre-i Zilkade 1208/ M. 31 Mayıs 1794 yılında hala görevde olan Adana nakîbü'l-eşrâf kaymakamı Es-Seyyid El-Hac Yusuf Efendi'nin nikâbet mektubunda *kaza-i mezkûrelerde olan sâdât-ı kirâm sizden hoşnud olduklarını tarafımıza ihbar ettiklerine binaen* şeklinde sâdâtın kendisinden hoşnut olduğu belirtilmiş ve görevine tekrar atanmışken,²⁰⁹ H. Muntasıf-ı Receb 1204/ M. 31 Mart 1790 senesinde Sivas kazasına atanan Müftüzâde Es-Seyyid Hüseyin Efendi, daha önce görevde olan Mütevellizâde Es-Seyyid Osman Efendi'den *cem' gafîr iştika ve 'azl ve te'dib olunmasını istid'a* ettiği yani birçok kimse Es-Seyyid Hüseyin Efendi'nin azlını ve hadidinin bildirilmesini istediği için atanmıştır.²¹⁰ Kayseri kazasına atanan Kocaağazâde Es-Seyyid Halil Ağa ise *kaimakam olan Osman Çelebizâde Şerif Osman Efendi'nin hizmet-i mezkûreye adem-i iktidârını ve cenabınızın liyakat ve istikamaetini bazı mevsûkû'l-keîm zevat-ı kirâm ihbar ettiği* için kaymakam olarak atanmıştır.²¹¹ Görüleceği üzere nakîbü'l-eşrâf kaymakamının herhangi bir kusurunda kazada bulunan sâdât veya idareciler hemen durumu merkeze arz etmişler ve merkez de bunları dikkate alarak hemen kaymakamın görevine son vermiş ve görevi yeni birisine tevcih etmiştir. Yine Kayseri kazasına atanan Feyzi Efendizâde Emin Efendi'nin nikâbet mektubunda önceki nakîbü'l-eşrâf kaymakamı El-Hac Ahmedzâde Sadık Efendi'nin Kayseri valisinin inhasıyla “hacr” edildiği yani görevinin sonlandırıldığı haber verilmektedir.²¹²

3.4.3 Kaymakamlık Hizmetine Gayr-ı Ehakk ve Elyak Olmasına Binaen

Nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının azledilme gerekçelerinden bir diğeri de kaymakamın göreve layık ve hak eden birisi olmadığıdır. Muhtemelen nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının atama nedenlerini sıralarken belirttiğimiz nedenlerden biri ile göreve atanan nakîbü'l-eşrâf kaymakamının zamanla bu göreve layık birisi olmadığı ortaya çıkmış ve görevine son verilmiştir. Mesela, Sivas kazasında görev yapmakta olan Recebzâde Halil Efendi'nin görevine bu gerekçeyle son verilmiştir. Receb Efendi'den sonra göreve atanan Bâlâzâde Mehmed Arif Efendi'nin nikâbet mektubunda Receb Efendi'nin *hizmet-i celileye gayr-i ehakk ve*

²⁰⁹ AŞS, 62,5.

²¹⁰ ŞŞS, 3,182.

²¹¹ KŞS, 177,15.

²¹² KŞS, 191, 24.

*elyak olduğu bâ-mahzar inhâ olunması nedeniyle hacr olunduğu yani azledildiği ve kendisinin bu göreve atandığı bildirilmiştir.*²¹³

3.4.4 Başka Bir İşle Meşgul Olunduğuna Binaen

Seyyidlerin işleri veya devlet tarafından verilen resmi görevlerinin dışında başka bir işe kalkışmak veya hariç bir işle uğraşmak da nakîbü'l-eşrâf kaymakamları için azil sebebi olabiliyordu. Örneğin, Adana'da nakîbü'l-eşrâf kaymakamı olan Müftizâde Hüseyin Efendi *kendi umurundan haric emirde tasaddi eylediğini kazâ-i merkûm valisi arz ve inhâ ettiği için görevden alınmış ve yerine Nakîbzâde Fazlullah Efendi atanmıştır.*²¹⁴ Buradan anlaşılacağı üzere devlet nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının haric bir umurla uğraşmasına sıcak bakmamış böyle bir durumda görevden azletmiştir. Devletin böyle bir tepki ile karşılık vermesinin nedeni muhtemelen nakîbü'l-eşrâf kaymakamların nüfuzlarını kullanarak başka işlere müdahale etmesine engel olmaktır.

3.4.5 İbkâsına Adem-i İltifatına Binaen

Bazı durumlarda ibkâ ile vazifesinin devamı istenen nakîbü'l-eşrâf kaymakamları tekrar atanmak istememiş ve yerine başka birisi tayin edilmiştir. Bu durum kayıtlara *ibkâsına adem-i iltifatına binaen, ibkâsına adem-i nefasetine binaen* veya *müddet-i medîde ibkâsına rağbet etmemekle* şeklinde geçmiştir. Mesela, Tokat kazası nakîbü'l-eşrâf kaymakamı Haydarzâde Es-Seyyid Mehmed şerif Çelebi'nin nikâbet mektubunda önceki kaymakam Es-Seyyid El-Hac Mustafa Çelebi'nin *tûl müddet ibkâya talib olmadığı için azledildiği bildirilmektedir.*²¹⁵ Tekrar atanmasına iltifat etmediği için azledilen ve yerine başka biri tayin edilen bir diğer kaymakam Sivas kazası nakîbü'l-eşrâf kaymakamı Receb Efendi'dir. Ondan hemen sonra atanan Bâlâzâde Mehmed Arif Efendi'nin nikâbet mektubunda Receb Efendi'nin *ibkâya adem-i iltifatından bahsedilmekte ve bu nedenle azledilerek göreve kendisinin getirildiği bildirilmektedir.*²¹⁶

²¹³ ŞŞS, 12, 54.

²¹⁴ AŞS, 7,64.

²¹⁵ TŞS, 15, 39.

²¹⁶ ŞŞS, 12,12.

3.4.6 Yaşlı veya Hasta Olmasına Binaen

Görevini ifa edemeyecek derecede yaşlanmak ya da hasta olmak da nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının azledilmesinde önemli bir sebeptir. Kayseri nakîbü'l-eşrâf kaymakamı Feyzizâde Es-Seyyid Mehmed Efendi *alîl ve ihtiyar olub sâdât-ı kirâmın umurunu idare ve rü'yetede adem-i iktidarı zahir olduğu vürûd eden i'lamdan müsteban olduğu için görevden azledilmiştir.*²¹⁷ Tokat kazasında nakîbü'l-eşrâf kaymakamı olan El-Hâc Mustafa Efendi'nin azledilme sebebi ise *sahib-i illet ve müsinn-i ihtiyar olmak mülasebesiyle sâdât-ı kirâmın emr-i muhafazasında dikkat edemeyeceği* şeklinde belirtilmiştir.²¹⁸ Belgelerde geçen ifadelerden anlaşılacağı üzere ihtiyar ve hasta olan nakîbü'l-eşrâf kaymakamları görevlerini ifa edemeyecekleri düşüncesiyle azledilerek yerlerine yeni kişiler atanmıştır.

3.4.7 Kendi Rızasıyla İstifa Etmesine Binaen

Nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının görevden azledilmesinin bir başka nedeni ise kendi rızalarıyla istifa etmeleridir. Ancak neden istifa ettiklerine dair belgelerde herhangi bir ifade bulunmamaktadır. Örneğin H. Evasıt-ı Şevval 1180/ M. Mart 1767 tarihinde Kayseri kazasına atanan Es-Seyyid Eş-Şeyh Ali Efendi'nin nikâbet mektubunda belirtilen atanma nedeni önceki nakîbü'l-eşrâf kaymakamı *Es-Seyyid Halil Efendi'nin kaymakamlıktan istifa eylediğini mevsûkü'l-keîm kimselerin merkeze bildirmeleridir.*²¹⁹ Tokat kazasında ise istifa eden nakîbü'l-eşrâf kaymakamı El-Hac Ömer Efendi'nin yerine H. Gurre-i Şevval 1235/ M. 12 Temmuz 1820 de Yağcızâde Hüseyin Efendi Atanmıştır.²²⁰

3.4.8 Bi'l-iktiza, Hasbe'l-i'câb veya Hasbe'l-iktizasına Binanen

Nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının azledilme nedenleri çoğu zaman belirtilmekle beraber bazı durumlarda nedeni belirtilmemiş ve sadece bi'l-iktiza veya hasbe'l-iktiza hacr edildiği bildirilmiştir. Yani muhtemelen görevden azledilmelerini gerektirecek bir eylemde bulunmuşlar ya da başka bir görevle görevlendirilmişler veya daha farklı bir nedenle bu görevden azledilmişlerdir. Örneğin, Sivas kazasında nakîbü'l-eşrâf kaymakamı olan Es-Seyyid Abdullah Efendi *bi'l-iktiza hacr* olunarak

²¹⁷ KŞS, 182,4.

²¹⁸ TŞS, 21,62.

²¹⁹ KŞS, 152, 43.

²²⁰ TŞS, 26, 60.

yerine Mütevellizâde Es-Seyyid Mahmud Çelebi atanmıştır.²²¹ H. Gurre-i Rebiülevvel 1206/ M. 29 Ekim 1791 tarihinde Kayseri Kazasına nakîbü'l-eşrâf kaymakamı olarak atanan Es-Seyyid Mehmed Sani Efendi'nin nikâbet mektubunda ise bir önceki kaymakamın *hasbe'l-iktiza azl* olunarak kendisinin görevlendirildiği belirtilmiştir.²²²

Ancak hemen burada belirtmek gerekir ki; yukarıda belirtilen herhangi bir neden, azledilen şahsın tekrardan göreve atanmayacağı gibi bir durum oluşturmamaktaydı. Yani herhangi bir nedenle görevinden azledilen kaymakamın daha sonraki bir tarihte tekrardan kaymakamlığa atandığı da oluyordu. Mesela Tokat Kazasında kaymakam olan Es-Seyyid Hafız Mehmed Efendi H. Gurre-i Safer 1247/ M. 12 Temmuz 1831 yılında *sâdât-ı kirâm üzerine zulüm ve teaddisi olduğu* gerekçesiyle azledilmiş ve yerine Abdurrezzak Efendi atanmışken²²³ H. Gurre-i Şaban 1248/ M. 24 Aralık 1832 senesinde Abdurrezzak Efendi azl olunmuş ve yerine tekrardan Es-Seyyid Hafız Mehmed Efendi atanmıştır.²²⁴ Yine başka bir örnekte Sivas nakîbü'l-eşrâf kaymakamı Bâlâzâde Mehmed Arif Efendi H. Gurre-i Cemaziyelevvel 1239/ M. 3 Ocak 1824 tarihinde azledilerek yerine Hatibzâde Mehmed Emin atanmışken²²⁵, H. Muntasıf-ı Cemaziyelevvel 1241/M. 26 Aralık 1825 tarihinde Bâlâzâde Mehmed Arif Efendi, Şeyh Ebubekir Efendi'nin yerine tekrardan nakîbü'l-eşrâf kaymakamlığı görevine atanmıştır.²²⁶

Tablo-2: Şer'îye sicillerinden elde edilen nikâbet mektuplarına göre nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının azledilme sebepleri ve bu sebeplerin oranları.

	GÖREVDEN AYRILMA/AZLEDİLME SEBEPLERİ	ADET	%
1	Sâdâtı koruyup gözetme ve kaymakamlık hizmetinde liyakatsizlik	10	8.06
2	Sâdâtın ve bölgedeki idarecilerin ve halkın şikâyetleri	18	14.51
3	Başka bir işle meşgul olmaları	1	0.80
4	Tekrar atanmaya (İbkâya) istekli olmamaları	9	7.25
5	Yaşlılık veya hastalık	2	1.61
6	İstifa	6	4.83
7	Herhangi bir sebep belirtilmeden	78	62.94

²²¹ ŞŞS, 9, 94.

²²² KŞS, 168, 11.

²²³ TŞS, 36, 57.

²²⁴ TŞS, 38, 40.

²²⁵ ŞŞS, 13, 12.

²²⁶ ŞŞS, 14, 4.

3.5 Maaşları ve Muhtelif Gelirleri

Nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının gelirlerine dair ulaşabildiğimiz arşiv kaynakları sınırlı olsa da konuyla ilgili fikir vermesi bakımından Maraş nakîbü'l-eşrâf kaymakamı Mehmet Sabit Efendi'nin Meclis-i Ahkâm-ı Adliye'ye gönderdiği arzı inceleyebiliriz. H. 15 Cemaziyelevvel 1262/M. 11 Mayıs 1846 tarihli arzında Mehmet Sabit Efendi önceden beri Maraş valileri temettuatından verile gelmekte olan aylık iki yüz elli kuruşluk maaşının tekrar kendisine verilmesi hususunda emr-i âli sâdir edilmesini arz etmiştir. Belgede belirtildiği kadarıyla Sabit Efendi'nin maaşı konusunda sorun çıkmasının nedeni büyük ihtimalle Tanzimat'la beraber yapılan düzenlemelerdir. Çünkü Tanzimat'la beraber geleneksel toprak rejimine son darbe vurularak dirlikler kaldırılmış, vergilerin devlet tarafından toplanması ve memur maaşlarının hazineden karşılanması benimsenmiştir.²²⁷ Ancak Tanzimat'la beraber yapılan düzenlemede Maraş eyaleti Tanzimat'a dâhil edilmediği için Sabit Efendi'nin maaşının önceden olduğu gibi tekrardan vali temettuatından karşılanmasına karar verilmiştir.²²⁸ Ancak Maraş Eyâleti'nin Tanzimat düzenlemesine dâhil edilmesiyle beraber Sabit Efendi'nin maaşı tekrardan gündeme gelmiştir. Bu kez de Sabit Efendi'nin maaşının nereden ödeneceği tartışma konusu olmuştur. Ancak Maraş Eyaleti'ne mal müdürü tayin edilmediği, eyaletin gelir ve giderlerinin hazineye ait mahallerden olmadığı için Sabit Efendi'nin maaşının tekrardan vali temettuatından ödenmesi gerektiğine karar verilmiştir.²²⁹ Daha sonra ise Sabit Efendi'nin maaşı kayd-ı hayat şartı ile yine vali temettuatından karşılanmaya devam edilmiştir.²³⁰ Buradan anlaşıldığı kadarıyla nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının maaşları vali temettuatlarından karşılanmaktadır ve kayd-ı hayat şartı ile de verilebilmektedir. Ancak nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarına sadece bu yolla maaş bağlanmamıştır. Evkaf hazinesinden ve vakıflardan da tahsisatlar ayrılmakta ve görevden azillerinden sonra da maaş bağlanabilmekteydi.²³¹

²²⁷ Sencer, **a.g.e.**, s. 259.

²²⁸ BOA, İ.MVL, 78/1523.

²²⁹ BOA, İ.MVL, 112/ 2637.

²³⁰ BOA, İ. DH, 201/11489.

²³¹ Işık, **a.g.t.**, s. 146-148.

3.6 Karıştıkları veya İsnat Edildikleri Suçlar ve Cezalandırılmaları

Her devlet görevlisinde olabileceği üzere nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının karıştıkları ya da karıştıkları iddia edilen suçlar bulunmaktadır. Yukarıda değinildiği üzere nakîbü'l-eşrâf kaymakamları görevlerinde liyakatsiz olduklarında veya izin verilmeyen başka bir işle uğraştıklarında genellikle görevlerinden azledilerek cezalandırılmışlardır. Ancak daha büyük bir suça karıştıklarında cezalar da değişmiştir. Osmanlı Devlet'inde askeri sınıfın ehl-i örf kesimine idam dâhil her türlü ceza verilmişken birkaç istisna dışında ilmiye sınıfına dâhil olanlar siyaset yani idam cezasıyla cezalandırılmamışlar, en ağır şekliyle sürgün edilmişlerdir.²³² Nakîbü'l-eşrâflar ve kaymakamları Osmanlı Devleti'nde hem ilmiye çatısı altında olduklarından, hem de muhtemelen peygamber neslinden oldukları için en ağır ceza şekli sürgün olmuştur. Mesela, Kayseri Kazasında nakîbü'l-eşrâf kaymakamı olan Feyzullah Efendizâde El-Hâc Mehmed Emin Efendi *fukara ve acz-i memleket haklarında envai türlü teaddiye ibtidâr eylediği* şeklinde suçlanmış ve bu suçu *bi'l-ihbar tahkik* edilmiş ve Mehmed Emin'in *iyâl ve evladı ile beraber Niğde'de iskân* edilerek cezalandırılması için ferman gönderilmiştir. Bunun üzerine bu karar Niğde mahkemesine de gönderilerek merkumun *bilâ-fermân âhere salıverilmemesi hususuna dikkat* edilmesi istenmiştir.²³³ Ancak halka zulüm ve teaddi her zaman sürgünle cezalandırılmamış bazı durumlarda sadece görevden azledildiği de olmuştur.²³⁴ Halka zulüm ve teaddinin yanında nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarına verilen herhangi bir resmi görevi yerine getirmemek de sürgün sebebi olabilmektedir. Mesela, Sandıklı kazası nakîbü'l-eşrâf kaymakamı Seyyid Mehmed Efendi'ye yüz nefer piyade toplayarak meşât-yı hümâyûna/ kışlaya getirmesi babında fermân-ı alî gönderilmiştir. Fakat Seyyid Mehmed Efendi, fakir ve geçindirmesi gereken kalabalık bir ailesi olduğunu, beş neferin teçhizine bile iktidarı olmadığını belirterek tek oğlu ile beraber memur olduğu yere gittiği, Sandıklı kazası kadısı ve ahalisi tarafından merkeze bildirilmiştir. Ancak merkezden verilen buyrulduca Seyyid

²³² İpşirli, **a.g.m.**, s. 74

²³³ BOA, Cevdet Zaptiye, Nr: 3395.

²³⁴ Bkz. BOA, Cevdet Adliye, Göm. No: 3549, Daha önce azledilmiş olan Yalvaç Karaağaç kazası nakîbü'l-eşrâf kaymakamı Es-Seyyid Mehmed Derviş Efendi, daha önce bir daha kaymakam olmamak fermânıyla görevden alınmıştır. Ancak daha sonra bir yolunu bularak tekrardan nakîbü'l-eşrâf kaymakamlığını elde eden Mehmed Derviş zulüm ve teaddisine devam etmiştir. Bunun üzerine meclis-i şer'e başvuran sâdât-ı kîrâmın isteğiyle kadı tarafından darsaadete arz yazılmış ve durum bildirilmiştir. Bu arza verilen buyrulduca sadrazam Mehmed Derviş'in ref' edilmesini ve yerine başka birinin atanmasını istemiştir.

Mehmed, verilen görevi yerine getirmeyip halinden yakınarak vakit geçirdiği için suçlu bulunmuş ve çavuş mübaşeretiyle Bozcaada'ya sürgün edilmesi emredilmiştir.²³⁵ Nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının halk arasında fitne ve bozgun çıkardıklarına ve konumlarını kullanarak oldukça cüretkâr işlere kalkışabildiklerine dair başka bir örnek Haleb nakîbü'l-eşrâf kaymakamı Câbirizâde Mehmed Es'ad Efendi'dir. Haleb Eyaleti valiliğine atanan Mustafa Paşa, padişaha arzında Haleb nakîbü'l-eşrâf kaymakamı Câbirizâde Mehmed Es'ad Efendi'nin kendisinin Haleb valisi olarak atandığını haber alınca halk arasında fitne çıkararak kendisini Haleb'e sokmamak dâiyesinde/ arzusunda olduğunu, ancak bunu başaramayınca Antep tarafına firar ettiğini ve bu nedenle nakîbü'l-eşrâf kaymakamlığı görevine Seyyid Ebubekir Efendi'nin atanmasını arz etmiştir.²³⁶ Nitekim bunun üzerine Câbirizâde Mehmed Es'ad Efendi bir daha Haleb'e ayak basmamak sureti ile Sivas'a nefyedilerek cezalandırılmıştır. Ancak daha sonra Haleb Valisi Mustafa Paşa'nın arzı ile affedilerek tekrar Haleb'de ikamet etmesine müsade edilmiştir.²³⁷

---

²³⁵ BOA, Cevdet Askeriye, Göm. No: 27031.

²³⁶ BOA, Hatt-ı Hümayun, Nr: 514/ 25138-H.

²³⁷ BOA, Hatt-ı Hümayun, Nr: 504/ 24815.

SONUÇ

Seyyid ve şeriflere tanınan imtiyazlar Hz. Peygamber dönemine kadar uzanmaktadır. Böyle bir uygulamanın temelini ayet ve hadisler oluşturmaktadır. Her ne kadar Emeviler ve Abbasiler döneminde Hz. Peygamber nesli çoğunlukla büyük sıkıntılar ve zorluklar yaşamışsa da onlara duyulan sevgi ve hürmet artarak devam etmiştir. Bu nedenle Abbasiler döneminden itibaren seyyid ve şeriflere tanınan ayrıcalıkları korumak, kayıtlarını tutmak ve onların adi işlere bulaşmasını engellemek maksadıyla nikâbet kurumu oluşturulmuştur. Seyyid ve şeriflerin Arap coğrafyasının dışına taşmasıyla beraber diğer bölgelerde kurulan İslam devletlerinde de nikâbet kurumu oluşturulmuş ve onlara tanınan ayrıcalıklar devam ettirilmiştir.

Osmanlı Devleti, kendinden önceki islam devletleri gibi seyyid ve şeriflere hürmet göstermiş ve onlara diğer tebaadan farklı ayrıcalıklar tanımıştır. Özellikle resm-i ağnam ve tekâlif-i örfiyye vergilerinden seyyid ve şerifleri muaf tutmuşlardır. Yine onlar için merkezde nakîbü'l-eşrâflık kurumu oluşturmuştur. Osmanlı Devleti'nde seyyid ve şeriflere tanınan muafiyetler ilk dönemlere kadar uzansa da Yıldırım Bayezid dönemine kadar seyyid ve şeriflerin işleri ile ilgilenecek bir kurum yoktur. İlk defa 1400 senesinde Seyyid Ali Natta'nın başında bulunduğu sâdât nezâreti kurulmuştur. Ancak ondan sonra oğlu Seyyid Zeynelabidin nezaretiyle bir süre daha var olan bu kurum Zeynelabidin'in ölümüyle bir müddet münhal kalmıştır. Daha sonra II. Bayezid zamanında 1494 senesinde nakîbü'l-eşrâflık adıyla tekrardan ihdas edilmiş, başına da Seyyid Mahmud getirilmiştir.

Ancak Osmanlı Devleti bu kadarla yetinmemiş bu kurumu genişleterek kazalardaki seyyid ve şeriflerin de işlerinin aksamaması ve denetlenebilmesi için kazalarda nakîbü'l-eşrâf kaymakamı veya sâdât-ı kirâm kaymakamı olarak adlandırılan görevliler bulundurmıştır. Kazalardaki seyyid ve şeriflerin işleri ile ilgilenecek olan nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının bu görevleri yerine getirecek vasıfta olmalarına dikkat edilmiştir. İncelediğimiz kadarıyla nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının belirli bir görev süresi bulunmamaktadır. Gerekli görüldüğü hallerde nakîbü'l-eşrâf kaymakamları değiştirilmiş, eğer liyakatle işlerini yapıyorlarsa kendilerine ibkâ mektubu gönderilerek tekrardan aynı göreve atanmışlardır. Nakîbü'l-eşrâf kaymakamları tek bir kaza için atanmamış merkez kazaya atanan nakîbü'l-eşrâf kaymakamı merkez kazaya mülhak kazalardaki seyyid ve şeriflerin işlerinden de

sorumlu tutulmuştur. Nakîbü'l-eşrâf kaymakamı olarak atanacak kişinin herşeyden önce merkezdeki nakîbü'l-eşrâf gibi seyyid olması gerekmektedir. Diğer önemli bir kıstas da nakîbü'l-eşrâf kaymakamlığı görevini yapacak liyakatte olmaktır. Ancak bunlar dışında kazalardaki seyyidlerin ve diğer yöneticilerin de arzları dikkate alınarak onların istekleri doğrultusunda atamalar yapılmıştır.

Nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının görevleri, kendilerine gönderilen nikâbet mektuplarında ayrıntılı olarak belirtilmiştir. Buna göre nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının en öncelikli görevi seyyid ve şeriflerle ilgilenmek, onların haklarını korumak, onları diğer yöneticilere rencide ettirmemektir. Yani diğer tebaadan ayrıcalıklı olan seyyid ve şeriflerin kazalardaki koruyucu amirleri nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarıdır. Ancak hemen belirtmek gerekir ki seyyid ve şeriflere tanınan ayrıcalıklar daha çok ekonomik ayrıcalıklardır. Hukuki yönden diğer tebaa ile aynı yerde yani şer'i mahkemelerde yargılanmışlar ancak sadece verilen hükmün uygulaması nakîbü'l-eşrâf kaymakamına tevdi edilmiştir. Bunun sebebi muhtemelen kararın uygulanması sırasında yine seyyid ve şeriflerin rencide edilmesine engel olmaktır. Nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarına tevdi edilen diğer önemli bir görevi sahte hüccetlerle seyyid ve şerifler grubuna dâhil olmayı engellemektir. Bu nedenle nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarına herhangi bir kimseye siyadet hücceti vermemesi ve daha önce kadı veya nakîbü'l-eşrâf kaymakamları tarafından verilen siyadet hüccetleri varsa bunlara itibar etmemesi istenmiştir. Yani siyadet hücceti verme yetkisi merkezdeki nakîbü'l-eşrâftadır. Nakîbü'l-eşrâf kaymakamının yapması gereken de seyyidlik iddiasında bulunanları merkeze havale etmektir.

Nakîbü'l-eşrâf kaymakamları bu kazalarda hem sâdâtın işleri ile ilgilenmiş hem de kazada önemli bir konumda bulunduğu için kaza idarecileri ile beraber önemli toplantılara katılmışlardır. Yine kazaların ileri gelenlerinden ve sözüne güvenilir zatlardan oldukları için merkeze gönderilen arzlarda nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının imzalarının olmasına dikkat edilmiştir. Ancak nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının vazifeleri sadece bunlarla sınırlı kalmamış gerektiğinde vergi almak, fetva vermek veya orduya asker toplamak gibi farklı görevlerin de verildiği olmuştur. Yani taşra idaresinin bir parçası olan nakîbü'l-eşrâf kaymakamının görevini sadece seyyid ve şeriflerle ilgilenmek olarak düşünmek pek sağlıklı değildir. Bunlar yanında devletin emriyle farklı görevler de yapmışlardır.

Ancak nikâbet mektubunda belirtilen veya devletin izin vermediği herhangi bir işle uğraşan nakîbü'l-eşrâf kaymakamları hemen görevden alınarak yerlerine yenisi atanmıştır. Mesul olduğu görevin dışına çıkarak yetkisini aşmanın yanında görevi yapamama gibi liyakatsizlik veya görevi kötüye kullanmak da nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının azledilme sebeplerindendir. Nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarının işledikleri suçlar, genellikle görevden azledilmek suretiyle cezalandırılmışsa da, işledikleri suçun büyüklüğüne göre sürgün edilerek cezalandırılanlar da olmuştur.

Seyyid ve şeriflere tanınan imtiyazlar devletin tebaa arasında eşitlik ilkesini benimsediği Tanzimat Döneminde de devam etmiştir. Tanzimatın ilanıyla birlikte seyyid ve şeriflere tanınan ayrıcalıklar ve nakîbü'l-eşrâf kaymakamlığı kurumunun işleyişinde önemli değişiklikler olmadığı anlaşılmaktadır. Tespit edebildiğimiz kadarı ile Tanzimatla beraber nakîbü'l-eşrâf kaymakamlığı kurumuyla ilgili tartışılan temel konu, kaymakamların maaşlarının devlet hazinesinden mi yoksa vilayet temettuatlarından mı karşılanacağıdır. Tanzimatın ilanıyla birlikte ilgili vilayetin Tanzimata dâhil edilip edilmediği ya da Tanzimata dâhil edildikten sonra gerekli kurumların oluşturulup oluşturulmadığı mevzularının sorun teşkil ettiği görülmektedir. Nihayetinde mesele istenildiği şekilde çözüme kavuşturulamamış ve maaşların eskiden olduğu gibi vilayet temettuatlarından karşılanmasına devam edilmiştir. Bu ayrıcalıklar ve muafiyetler, nakîbü'l-eşrâflık kurumuyla beraber Osmanlı Devleti'nin resmen ortadan kalktığı tarihe kadar devam etmiş, mevcut bir belge olmamakla birlikte muhtemelen Cumhuriyetin ilanı ve Lâiklik ilkesinin belirlenmesi ile birlikte seyyid ve şeriflere tanınan ayrıcalıklara ve nakîbü'l-eşrâflık kurumuna son verilmiştir.

EKLER

NAKİBÜ'L-EŞRÂF KAYMAKAMLARI				
ADANA / DÜNDARLI				
ADI	ATANDIĞI TARİH	ATANMA SEBEBİ	ATAYAN NAKİBÜ'L-EŞRÂF	BULUNDUĞU ŞERİYE SİCİLİ
Es-Seyyid Mehmed Said Efendi	Gurre-i L 1153/ 20 Aralık 1740	Tevcih	Es-Seyyid Mahmud	AŞS 44/65
Es-Seyyid Mehmed Said Efendi	Gurre-i Z 1153/ 17 Şubat 1741	Kemakân	Es-Seyyid Mahmud	AŞS 44/61
Es-Seyyid Halil Efendi	Evasıt-ı L 1154/ Aralık 1741	Tevcih	Es-Seyyid Mahmud	AŞS 23/27
Emir Ali oğlu Es-Seyyid Halil Ağazâde Es-Seyid Hüseyin Efendi	Gurre-i Z 1154/ 7 Şubat 1742	Tevcih	Es-Seyyid Mahmud	AŞS 23/27
Emir Alizâde Es-Seyyid Ahmed İslam Çelebi	Gurre-i RE 1155/ 6 Mayıs 1742	Tevcih	Es-Seyyid Mahmud	AŞS 23/22
Emir Alizâde Es-Seyyid Ahmed İslam Çelebi	Gurre-i Z 1155/ 27 Ocak 1743	Kemakân	Es-Seyyid Mahmud	AŞS 23/18
Resulzâde Es-Seyyid Halil Efendi	Gurre-i CE 1160/ 11 Mayıs 1747	Kemakân	Bolevizâde Es-Seyyid Mehmed Emin	AŞS 25/15
Esseyyid Hacı Emin Mehmed Efendi	26 R 1161/ 25 Nisan 1748	Tevcih	Esseyyid Mehmed Emin Bolevizâde	AŞS 35/13
Şeyhzâde Es-Seyyid Sadi Efendi	Gurre-i CE 1166/ 6 Mart 1753	Kemakân	Es-Seyyid Mehmed Rıza El- Huseyni	AŞS 132/45
Şeyhzâde Es-Seyyid Sadi Efendi	Gurre-i Z 1166/ 29 Eylül 1753	Liyakat ve İsti'dadına Binaen (Kemâkan)	Es-Seyyid Mehmed Rıza	AŞS 132/56
Es-Seyyid Sadi Efendi	Gurre-i Ş 1167/ 24 Mayıs 1754	Liyakat ve İsti'dadına Binaen (Kemâkan)	Es-Seyyid Mehmed Rıza El- Huseyni	AŞS 28/107
Es-Seyyid Mehmed Said Efendi	Gurre-i Z 1167/ 19 Eylül 1754	Önceki bi'l-iktiza azl olduğu için (Tevcih)	Es-Seyyid Mehmed Rıza El- Huseyni	AŞS 133/3
Es-Seyyid Said Mehmed Efendi	Evasıt-ı CE 1168/ Şubat 1755	Kemakân	Es-Seyyid Mehmed Rıza El- Huseyni	AŞS 133/36
Es-Seyyid Mehmed Said Efendi	Evail-i M 1169/ Ekim 1755	Kemakân	Es-Seyyid Mehmed Rıza	AŞS 133/43
Mehmed Said Efendi	Evasıt-ı M 1170/	Kemakân	Şerifzâde Es-Seyyid Mehmed El-	AŞS 31/48

	Ekim 1756		Huseyni	
Es-Seyyid Mehmed Said Efendi	Gurre-i Ş 1170/ 21 Nisan 1757	Kemakân	Şerifzâde Es-Seyyid Mehmed El-Huseyni	AŞŞ 31/72
Derviş Paşazâde Seyyid Hüseyin Bey	Gurre-i ZE 1170/ 18 Temmuz 1757	Önceki Kaymakamın Vefatı (Vekâleten)	El-Hac Mehmed Emin El-Kadı Bi-Medine-i Adana	AŞŞ 31/74
Derviş Paşazâde Es-Seyyid Hüseyin	Gurre-i Z 1170/ 17 Ağustos 1757	Tevcih	Şerifzâde Es-Seyyid Mehmed El-Huseyni	AŞŞ 31/75
Es-Seyyid Ahmed Efendi	Gurre-i L 1171/ 8 Haziran 1758	Tevcih	Şerifzâde Es-Seyyid Mehmed El-Huseyni	AŞŞ 132/73
Es-Seyyid Hüseyin Beyefendi	Evasıt-ı M 1172/ Eylül 1758	Tevcih	Şerifzâde Es-Seyyid Mehmed El-Huseyni	AŞŞ 132/82
Ganisafzâde Es-Seyyid Osman Ağa	Evasıt-ı M 1173/ Eylül 1759	Kemakân	İdriszâde Es-Seyyid Mehmed Emin	AŞŞ 33/22
Ganisafzâde Es-Seyyid Osman Efendi	Gurre-i RE 1174/ 11 Ekim 1760	Kemakân	İdriszâde Es-Seyyid Mehmed Emin	AŞŞ 1/22
Derviş Paşazâde Es-Seyyid Hüseyin Efendi	Gurre-i Z 1174/ 4 Temmuz 1761	Tevcih	İdriszâde Es-Seyyid Mehmed Emin	AŞŞ 1/59
Ali Efendizâde Ahmed Efendi	Gurre-i N 1175/ 26 Mart 1762	Tevcih	Es-Seyyid Mehmed Said Mirzazâde	AŞŞ 34/17
Es-Seyyid Ahmed Efendi	Gurre-i Ş 1176/ 15 Şubat 1763	Tevcih	Es-Seyyid Mehmed said Mirzazâde	AŞŞ 52/61
Es-Seyyid Mustafa Efendi	Gurre-i M 1182/ 18 Mayıs 1768	Kemakân	Es-Seyyid Mehmed Said Mirzazâde	AŞŞ 50/32
Es-Seyyid Süleyman Efendi	Gurre-i N 1183/ 29 Aralık 1769	Önceki Kaymakamın Vefatı (Tevcih)	Es-Seyyid Abdullah	AŞŞ 5/22
Emir Alizâde El-Hac Mustafa Efendi	Gurre-i RE 1186/ 2 Haziran 1772	Önceki Kaymakamın Vefatı (Tevcih)	Es-Seyyid İbrahim El-Huseyni	AŞŞ 47/88
Şeyhizâde Süleyman Efendi	Gurre-i CE 1187/ 21 Temmuz 1773	Tevcih	Şerifzâde Es-Seyyid Mehmed Şerif	AŞŞ 47/64
Sefayizâde Es-Seyyid El-Hac İbrahim Efendi	Evasıt-ı N 1187/ Aralık 1773	Tevcih	Es-Seyyid İbrahim El-Huseyni	AŞŞ 48/5
Şeyhzâde Es-Seyyid Süleyman Efendi	Muntasıf-ı RE 1188/ 26 Mayıs 1774	Tevcih	Es-Seyyid İbrahim El-Huseyni	AŞŞ 52/21
Es-Seyyid El-Hacc Mehmed Efendi	Gurre-i CE 1193/ 17 Eylül 1774	Önceki kaymakamın su-i hali kendisinin	Es-Seyyid İbrahim İsa	AŞŞ 6/71

	17 Mayıs 1779	hüsn-i hali (Tevcih)		
Es-Seyyid Ömer Ağazâde Es-Seyyid El-Hac İshak Efendi	Gurre-i M 1197/ 7 Aralık 1782	Tevcih	Dürrizâde Es-Seyyid Mehmed Arif El- Huseyni	AŞS 44/30
Çopurzâde Es-Seyyid El-Hac Mehmed Efendi	Gurre-i CE 1197/ 4 Nisan 1783	Tevcih	Dürrizâde Es-Seyyid Mehmed Arif El- Huseyni	AŞS 44/37
Emir Alizâde Es-Seyyid El-Hac Mustafa Efendi	Evasıt-ı Ş 1200/ Haziran 1786	Kemakân	Es-Seyyid Mehmed Derviş El-Huseyni	AŞS 60/37
Emir Alizâde Es-Seyyid El-Hac Mustafa Efendi	Gurre-i L 1200/ 28 Temmuz 1786	Kemakân	Es-Seyyid Mehmed Kamil El-Haseni	AŞS 60/36
İmamzâde Es-Seyyid Abdullah Efendi	Gurre-i Z 1200/ 25 Eylül 1786	Sâdât-ı kirâmın istidalarına binaen (Tevcih)	Es-Seyyid Mehmed Kamil El-Haseni	AŞS 60/25
Fazlullah Efendizâde Müderrisînden Es-Seyyid Mehmed Efendi	Gurre-i CE 1201/ 19 Şubat 1787	Tevcih	Es-Seyyid Mehmed Kamil El-Huseyni	AŞS 65/5
Kadimzâde Es-Seyyid Ömer Efendi	Gurre-i C 1202/ 9 Mart 1788	Tevcih	Es-Seyyid Mehmed Derviş	AŞS 65/15
Şatırzâde Es-Seyyid Hasan Efendi	Gurre-i B 1204/ 17 Mart 1790	Sabıkların yeri hali ve diyar-ı âherde olduğu inha olduğu için (Tevcih)	Es-Seyyid Mehmed Derviş El-Huseyni	AŞS 9/21
Fazlızâde Es-Seyyid Muhammed Efendi	Muntasıf-ı ZE 1204/ 27 Temmuz 1790	Öncekinin su-i hali, kendisinin hüsn-i halini haber verdikleri için (Tevcih)	Es-Seyyid Yahya Yusuf Efendi	AŞS 9/21
Es-Seyyid El-Hac Yusuf Efendi	Gurre-i RE 1207/ 17 Ekim 1792	Tevcih	Mehmed Faiz El-Huseyni	AŞS 63/19
Es-Seyyid El-Hac Yusuf Efendi	Gurre-i CE 1208/ 5 Aralık 1793	Kemakân	Mehmed Faiz El-Huseyni	AŞS 62/2
Es-Seyyid El-Hac Yusuf Efendi	Gurre-i ZE 1208/ 31 Mayıs 1794	Sâdât-ı kiram kendisinden hoşnut olduğu için (Kemakân)	Es-Seyyid Mehmed Ataullah El-Huseyni	AŞS 62/5
Es-Seyyid El-Hac Yusuf Efendi	Gurre-i L 1209/ 21 Nisan 1795	Sâdât-ı kiram kendisinden hoşnut olduğu için (kemakân)	Fakir Es-Seyyid Mehmet Ataullah El-Huseyni	AŞS 62/8
Es-Seyyid El-Hac Yusuf Efendi	Gurre-i S 1210/ 17 Ağustos 1795	Sâdât-ı kiram kendisinden hoşnut olduğu için (Kemakân)	Es-Seyyid Mehmed Ataullah El-Huseyni	AŞS 62/12
Es-Seyyid El-Hac Yusuf Efendi	15 CE 1210/ 27 Kasım 1795	Sâdât-ı kiram kendisinden hoşnut olduğunu kadı ve ahali arz ettiği için (Kemakân)	Es-Seyyid Mehmed Ataullah El-Huseyni	AŞS 64/32
Es-Seyyid El-Hac Yusuf Efendi	Gurre-i RE 1211/ 4 Eylül 1796	Sâdât-ı kiram kendisinden hoşnut olduğu için (kemakân)	Es-Seyyid Mehmed Ataullah El-Huseyni	AŞS 56/34

Müdürrisinden Es-Seyyid Abdurrezzak Efendi	Gurre-i M 1213/ 15 Haziran 1798	Öncekinin vefatı, kendisinin hüsn-i hali (Tevcih)	Es-Seyyid Mehmed Ataullah El-Huseyni	AŞS 55/32
Müftizâde Es-Seyyid Hüseyin Efendi	Gurre-i N 1213/ 6 Şubat 1799	Sâdât-ı kirâmın hoşnut olması ve hüsn-i halini naib ve ahali arz ettiği için (Kemakân)	Es-Seyyid Mehmed Ataullah El-Huseyni	AŞS 55/27
Es-Seyyid Ömer Efendi	Gurre-i Z 1217/ 25 Mart 1803	Sâdât-ı kirâmın hoşnut olması (Kemakân)	Es-Seyyid Mehmed Ataullah El-Huseyni	AŞS 58/12
Müftizâde Hüseyin Efendi	Gurre-i L 1241/ 9 Mayıs 1826	Kemakân	Mehmed Sıddık	AŞS 7/3
Nakibzâde Fazlullah Efendi	Gurre-i CE 1242/ 1 Aralık 1826	Önceki başka işle uğraştığı için (Tevcih)	Ahmed Reşid El-Huseyni	AŞS 7/64
El-Hac Ahmed Kadri Efendizâde Es-Seyyid EL-Hac Mehmed Efendi	Gurre-i C 1243/ 20 Aralık 1827	Öncekinin adem-i liyakatini, kendisinin hüsn-i halini vali arz ettiği için (Tevcih)	Ahmed Reşid El-Huseyni	AŞS 72/10
El-Hac Ahmed Kadri Efendizâde Es-Seyyid El-Hac Mehmed Efendi	Gurre-i L 1243/ 16 Nisan 1828	Kemakân	Ahmed Reşid El-Huseyni	AŞS 72/19
El-Hac Ahmed Kadri Efendizâde El-Hac Mehmed Efendi	Gurre-i R 1244/ 11 Ekim 1828	Kemakân	Ahmed Reşid El-Huseyni	AŞS 72/34
Ahmed Kadri Efendizâde El-Hacc Mehmed Efendi	Gurre-i L 1244/ 6 Nisan 1829	Kemakân	Ahmed Reşid El-Huseyni	AŞS 8/5
Ahmed Kadri Efendizâde El-Hacc Mehmed Efendi	Gurre-i M 1246/ 22 Haziran 1830	Kemakân	Ahmed Reşid El-Huseyni	AŞS 8/16
SİVAS / HANCEDİD- YILDIZELİ- İLBEĞLİ				
Es-Seyyid Osman Efendizâde Es-Seyyid Mehmed Efendi	Gurre-i CE 1193 17 Mayıs 1779	Tevcih	Es-Seyyid İbrahim El-Huseyni	ŞŞS 1/76
Es-Seyyid Eş-Şeyh Şemseddin Efendizâde Es-Seyyid Halil Efendi	Evasıt-ı N 1194 Eylül 1780	Tevcih	Es-Seyyid İbrahim El-Huseyni	ŞŞS 1/151
Mütevellizâde Es-Seyyid Osman Efendi	Gurre-i M 1203 2 Ekim 1788	Tevcih	Es-Seyyid Mehmed Derviş El-Huseyni	ŞŞS 3/ 87
Müftizâde Es-Seyyid Hüseyin Efendi	Gurre-i R 1203 30 Aralık 1789	Tevcih	Es-Seyyid Mehmed Derviş El-Huseyni	ŞŞS 3/113
Mütevellizâde Es-Seyyid Osman Efendi	Gurre-i RE 1204 19 Kasım 1789	Tevcih	Es-Seyyid Mehmed Derviş El-Huseyni	ŞŞS 3/158
Müftizâde Es-Seyyid Hüseyin Efendi	Muntasıf-ı B 1204 31 Mart 1790	Sâdât-ı Kirâm ve ahali öncekinden şikâyet ettikleri için (Tevcih)	Es-Seyyid Yahya Tevfik El-Huseyni	ŞŞS 3/182

Es-Seyyid Eş-Şeyh Süleyman Efendi	Gurre-i Z 1205 1 Ağustos 1791	Öncekinin su-i halini ihbar ettikleri için (Tevcih)	Mehmed Faiz El-Haseni	ŞŞS 5/18
Es-Seyyid Eş-Şeyh Süleyman Efendi	Gurre-i C 1206 26 Ocak 1792	Kemakân	Mehmed Faiz El-Haseni	ŞŞS 5/31
Eş-Şeyh Süleyman Efendi	Gurre-i Z 1209 19 Haziran 1795	Sâdât-ı kiram kendisinden hoşnut olduğu için (Kemakân)	Es-Seyyid Mehmede Ataullah El- Huseyni	ŞŞS 4/10
Es-Seyyid Süleyman Efendi	Gurre-i N 1212 17 Şubat 1798	Sâdât-ı kiram kendisinden hoşnut olduğu için (Kemakân)	Es-Seyyid Mehmed Ataullah El- Huseyni	ŞŞS 4/ 81
Es-Seyyid Eş-Şeyh Süleyman Efendi	Gurre-i ZE 1214 27 Mart 1800	Sâdât-ı kiram kendisinden hoşnut olduğu için (Kemakân)	Es-Seyyid Mehmed Ataullah El- Huseyni	ŞŞS 6/29
Mütevellizâde Es-Seyyid Büyük Mahmud Çelebi	Gurre-i Z 1226 17 Aralık 1811	Önceki bi'-iktiza hacr olunub (Tevcih)	Es-Seyyid Mahmed Zeynelabidin Nakşibendî	ŞŞS 9/94
Eş-Şeyh Yakub Nafizâde Es-Seyyid Sıbgatullah Efendi	Gurre-i ZE 1230 5 Ekim 1815	Önceki bi'-iktiza hacr olunub (Tevcih)	Abdullah Efendizâde Es-Seyyid Mehmed Emin El-Haseni	ŞŞS 10/5
Es-Seyyid Şeyh Sıbgatullah Efendi	Gurre-i R 1231 1 Mart 1816	Sâdât-ı kiram kendisinden hoşnut olduğu için (Kemakân)	Mehmed Sıddık El-Huseyni	ŞŞS 10/23
Mütevellizâde Es-Seyyid Mahmud Çelebi	Gurre-i Ş 1231 27 Haziran 1816	Öncekinin adem-i iktidarını, kendisinin liyakatini ihbar ettikleri için (Kemakân)	Mehmed Sıddık El-Huseyni	ŞŞS 10/30
Şeyh Mehmed Sani Eş-Şeyh Sıbgatullah	Gurre-i S 1232 21 Aralık 1816	Öncekinin ibkayı istememesi (Tevcih)	Mehmed Sıddık El-Huseyni	ŞŞS 10/42
Eş-Şeyh Es-Seyyid Sıbgatullah Efendi	7 S 1232 27 Aralık 1816	Görevini liyakatle yaptığı için (Kemakân)	Mehmed Sıddık El-Huseyni	ŞŞS 10/56
Eş-Şeyh Es-Seyyid Sıbgatullah Efendi	Gurre-i ZE 1232 12 Eylül 1817	Görevini liyakatle yaptığı için (Kemakân)	Mehmed Sıddık El-Huseyni	ŞŞS 10/69
Es-Seyyid Eş-Şeyh Sıbgatullah Efendi	Gurre-i RE 1233 9 Ocak 1818	Görevini liyakatle yaptığı için (Kemakân)	Mehmed Sıddık El-Huseyni	ŞŞS 10/78
Es-Seyyid Sıbgatullah Efendi	Gurre-i C 1233 8 Nisan 1818	Kemakân	Şeyhzâde Es-Seyyid Abdulvahhab El-Huseyni	ŞŞS 10/82
Receb Efendi	Gurre-i M 1237/ 28 Eylül 1821	Öncekinin na-ehil olması (Tevcih)	Mehmed Sıddık El- Huseyni	ŞŞS 11/84
Balazâde Mehmed Arif Efendi	Muntasıf-ı B 1237/ 7 Nisan 1822	Öncekinin ibkayı istememesi (Tevcih)	Mehmed Ebu'l-Hayr El-Huseyni	ŞŞS 12/12
Receb Efendizâde Halil Efendi	Muntasıf-ı R 1238/ 30 Aralık 1822	Öncekinin bi'-iktiza hacrı (Tevcih)	Mehmed Ebu'l-Hayr El-Huseyni	ŞŞS 12/35

Balazâde Mehmed Arif Efendi	Gurre-i N 1238/ 12 Mayıs 1823	Öncekinin gayr-ı ehakk olması, kendisinin istida edilmesi(Tevcih)	Mehmed Sıddık El-Huseyni	SŞS 12/54
Hatibzâde Mehmed Emin Efendi	Gurre-i CE 1239/ 3 Ocak 1824	Öncekinin bi'l-iktiza hacrı (Tevcih)	Mehmed Sıddık El-Huseyni	SŞS 13/12
Şeyh Ebubekir Efendi	Gurre-i N 1239/ 30 Nisan 1824	Öncekinin vefatı (Tevcih)	Mehmed Sıddık El-Huseyni	SŞS 13/24
Balazâde Mehmed Arif Efendi	Muntasıf-ı CE 1241/ 26 Aralık 1825	Öncekinin su-i hareketi, kendisinin istida olunması (Tevcih)	Mehmed Sıddık El-Huseyni	SŞS 14/4
Es-Seyyid Mehmed Efendi	Gurre-i ZE 1247/ 2 Nisan 1832	Öncekini adem-i iktidarı, kendisinin hüsn-i hali (Tevcih)	İsmet Beğzâde Ahmed Arif El-Huseyni	SŞS 16/29
Ferağlızâde Es-Seyyid Memiş Efendi	Gurre-i RE 1250/ 8 Temmuz 1834	Valinin öncekinin azlını istemesi (Tevcih)	Selim Mollazâde Abdurrahim El-Haseni	SŞS 17/25
KAYSERİ / ZAMANTI- PALAS- DEVELİ				
Es-Seyyid Yakub Efendi	Gurre-i N 1141 / 31 Mart 1729	Kendisinin hüsn-i hali (Tevcih)	El-Fakir Es-Seyyid Mehmed Zeynülabidin	KŞS 122/ 27
Es-Seyyid Ebubekir Efendi	3 R 1143 / 16 Ekim 1730	Tevcih	Ebu Said Es-Seyyid Mehmed	KŞS 123/ 14
Es-Seyyid Ebubekir Efendi	Gurre-i C 1143/ 12 Aralık 1730	Kemakân	Ebu Said Es-Seyyid Mehmed	KŞS 125/33
Es-Seyyid Mehmed Çelebi	Gurre-i Z 1143/ 7 Haziran 1731	Tevcih	Ebu Said Es-Seyyid Mehmed	KŞS 126/104
Es-Seyyid Yakub Efendi	15 CE 1144/ 15 Kasım 1731	Tevcih	Ebu Said Es-Seyyid Mehmed	KŞS 126/63
Es-Seyyid Yakub Efendi	Gurre-i B 1144/ 30 Aralık 1731	Kemakân	Bolevizâde Es-Seyyid Mehmed Emin	KŞS 126/59
Dürrizâde Ali çelebi	Gurre-i S 1162/ 21 Ocak 1749	Tevcih	Es-Seyyid Mehmed Emin Bolevizâde	KŞS 138/43
Şeyh Es-Seyyid Fethullah Efendi	Gurre-i R 1163/ 10 Mart 1750	Tevcih	Es-Seyyid Muhammed Said	KŞS 139/26
Bağçacızâde Es-Seyyid Abdullah Efendi	Gurre-i L 1170/ 19 Haziran 1757	Kemakân	Şerifzâde Es-Seyyid Mehmed	KŞS 144/60
Şavizâde Es-Seyyid Ali Ağa	5 M 1171/ 19 Eylül 1757	Tevcih	Şerifzâde Es-Seyyid Mehmed	KŞS 145/4
Bağçacızâde Es-Seyyid Abdullah Efendi	Gurre-i R 1171/ 19 Eylül 1757	Tevcih	Şerifzâde Es-Seyyid Mehmed	KŞS 145/35

	13 Aralık 1757			
Şavizâde Es-Seyyid Ali Efendi	5 R 1171/ 17 Aralık 1757	Tevcih	Şerifzâde Es-Seyyid Mehmed	KŞS 145/36
Şeyhzâde Es-Seyyid Ali Çelebi	Gurre-i L 1173/ 17 Mayıs 1760	Kemakân	İdriszâde Es-Seyyid Mehmedü'l- Emin	KŞS 146/4
Şeyhzâde Es-Seyyid Ali Çelebi	Gurre-i R 1177/ 9 Ekim 1763	Kemakân	Es-Seyyid Mehmed Said Mirzazâde	KŞS 149/34
El-Hac Halil Çelebi	Evahir-i M 1179/ Temmuz 1765	Kemakân	Es-Seyyid Abdullah	KŞS 150/23
Es-Seyyid Eş-Şeyh Ali Efendi	Evasıt-ı L 1180/ Mart 1767	Öncekinin istifası, sâdâtin ve ahalinin kendisini istida etmeleri (Tevcih)	Es-Seyyid Abdullah	KŞS 152/43
Es-Seyyid Halil Çelebi	Gurre-i RE 1183/ 5 Temmuz 1769	Öncekinin istifası (Tevcih)	Es-Seyyid Abdullah	KŞS 153/29
Mollazâde Es-Seyyid Osman Efendi	Gurre-i M 1184/ 27 Nisan 1770	Kemakân	Es-Seyyid Abdullah	KŞS 153/6
Mollazâde Es-Seyyid El-Hac Osman Efendi	Muntasıf-ı C 1184/ 6 Ekim 1770	Tevcih	Es-Seyyid İbrahim	KŞS 154/3
-	Gurre-i Z 1193/ 10 Aralık 1779	Tevcih	Es-Seyyid İbrahim	KŞS 160/16
Köçzâde Seyyid Mehmed Efendi	Gurre-i C 1194/ 4 Haziran 1780	Tevcih	Es-Seyyid İbrahim	KŞS 160/54
Köçzâde Es-seyyid Mehmed Sani Efendi	Gurre-i L 1198/ 18 Ağustos 1784	Kemakân	Dürrizâde Es-Seyyid Mehmed Arif	KŞS 163/21
Köçzâde Es-Seyyid Mehmed Sani Efendi	Gurre-i M 1199/ 14 Kasım 1784	Kemakân	Dürrizâde Es-Seyyid Mehmed Arif	KŞS 163/27
Şeyhzâde Es-Seyyid Mehmed Efendi	Muntasıf-ı C 1199/ 25 Nisan 1785	Tevcih	Dürrizâde Es-Seyyid Mehmed Arif	KŞS 163/43
Köçzâde Es-Seyyid Mehmed Sani Efendi	Gurre-i M 1200/ 4 Kasım 1785	Tevcih	Es-Seyyid Mehmed Derviş El- Huseyni	KŞS 164/9
Köçzâde Es-Seyyid Mehmed Sani Efendi	Gurre-i L 1200/ 28 Temmuz 1786	Kemakân	Seyyid Mehmed Kamil	KŞS 164/54
Emir Ağazâde Es-Seyyid Mustafa Çelebizâde Es-Seyyid Mehmed Emin Çelebi	Gurre-i C 1202/ 9 Mart 1788	Kendisinin istida edilmesi (Tevcih)	Es-Seyyid Mehmed Kamil	KŞS 166/ 15

Es-Seyyid Mehmed Sani Efendi	Gurre-i RE 1206/ 29 Ekim 1791	Öncekinin bi'l-iktiza hacrı (Tevcih)	Mehmed Faiz	KŞS 168/11
Emirağazâde Es-Seyyid Mehmed Emin Çelebi	Gurre-i R 1207/ 16 Kasım 1792	Tevcih	Mehmed Faiz	KŞS 169/14
Emir Ağazâde Es-Seyyid Mehmed Emin Çelebi	Gurre-i RE 1214/ 3 Ağustos 1799	Öncekinin bi'l-iktiza hacrı (Tevcih)	Es-Seyyid Mehmed Ataullah	KŞS 176/43
Feyzi Efendizâde Es-Seyyid El-Hac Mehmed Efendi	Muntasıf-ı Ş 1214/ 1 Ocak 1800	Öncekinin su-i hali, kendisinin hüsn-i hali (Tevcih)	Es-Seyyid Mehmed Ataullah	KŞS 176/86
Es-Seyyid Osman Çelebizâde Şerif Osman Efendi	Gurre-i M 1215/ 25 Mayıs 1800	Öncekinin vefatı (Tevcih)	Es-Seyyid Mehmed Ataullah	KŞS 176/110
Kocaağazâde Es-Seyyid Halil Ağa	Gurre-i R 1215/ 22 Ağustos 1800	Öncekinin adem-i iktidarı, kendisinin liyakati (Tevcih)	Es-Seyyid Mehmed Ataullah	KŞS 177/15
Kocaağazâde Es-Seyyid Halil Çelebi	Gurre-i B 1215/ 18 Kasım 1800	Sâdât-ı kiram kendisinden hoşnut olduğu için (Kemakân)	Es-Seyyid Mehmed Ataullah	KŞS 177/36
Feyzi Efendizade Es-Seyyid El-Hac Mehmed Efendi	Gurre-i M 1216/ 14 Mayıs 1801	Öncekinin na-seza hareketi (Tevcih)	Es-Seyyid Mehmed Ataullah	KŞS 177/78
Feyzi Efendizâde Es-Seyyid El-Hac Mehmed Efendi	Gurre-i R 1216/ 11 Ağustos 1801	Sâdât-ı kiramın kendisinden hoşnut olduğunu naib ve ahali arz ettiği için (Kemakân)	Es-Seyyid Mehmed Ataullah	KŞS 177/93
Feyzi Efendizâde Es-Seyyid el-Hac Mehmed Efendi	Gurre-i M 1217/ 4 Mayıs 1802	Sâdât-ı kiramın kendisinden hoşnut olduğunu naib ve ahali arz ettiği için (Kemakân)	Es-Seyyid Mehmed Ataullah	KŞS 178/20
Feyzi Efendizâde Es-Seyyid Mehmed Efendi	Gurre-i L 1217/ 25 Ocak 1803	Sâdât-ı kiram kendisinden hoşnut olduğu için (Kemakân)	Es-Seyyid Mehmed Ataullah	KŞS 179/20
Mehmed Paşazâde Es-Seyyid Mehmed beyefendi	Gurre-i M 1218/ 23 Nisan 1803	Öncekini azlını, kendisinin hüsn-i halini naib arz ettiği için (Tevcih)	Es-Seyyid Mehmed Ataullah	KŞS 179/41
Feyzi Efendizâde Es-Seyyid El-Hac Mehmed Efendi	Gurre-i R 1218/ 21 Temmuz 1803	Öncekinin bi'l-iktiza hacrı (Tevcih)	Es-Seyyid Mehmed Ataullah	KŞS 179/61
Osmanzâde Es-Seyyid Mehmed Zahid Efendi	Gurre-i M 1222/ 11 Mart 1807	Öncekinin ibkayı istememesi (Tevcih)	Es-Seyyid İbrahim İsmet	KŞS 181/75
Osmanzâde Es-Seyyid Mehmed Zahid Efendi	Gurre-i S 1222/ 10 Nisan 1807	Sâdât-ı kiram kendisinden hoşnut olduğu için (Kemakân)	Dürrizâde Es-Seyyid Abdullah	KŞS 181/83
Es-Seyyid El-Hac Mehmed Efendi	Gurre-i R 1222/ 8 Haziran 1807	Öncekinin na-seza hareketi (Tevcih)	Dürrizâde Es-Seyyid Abdullah	KŞS 181/91

Es-Seyyid Osman Efendi	Gurre-i M 1223/ 28 Şubat 1808	Öncekinin ihtiyar olması (Tevcih)	Dürrizâde Es-Seyyid Abdullah	KŞS 182/4
Feyzizâde Es-Seyyid El-Hac Mehmed Efendi	Gurre-i S 1223/ 29 Mart 1808	Öncekinin na-seza hareketi (Tevcih)	Dürrizâde Es-Seyyid Abdullah	KŞS 182/13
Feyzizâde Es-Seyyid El-Hac Mehmed Efendi	Muntasıf-ı N 1223/ 4 Kasım 1808	Öncekinin na-seza hareketi (Tevcih)	Dürrizâde Es-Seyyid Abdullah	KŞS 182/59
Mollazâde Osman Efendi	Gurre-i B 1225/ 2 Ağustos 1810	Sâdâtı muhafaza etmesi ve liyakati (Kemakân)	Es-Seyyid Mehmed Zeynü'l-Abidin	KŞS 183/39
Kalmazzâde Es-Seyyid Derviş Mustafa Efendi	Gurre-i Z 1227/ 6 Aralık 1812	Öncekinin vefatı (Tevcih)	Es-Seyyid Mehmed Zeynü'l-Abidin	KŞS 184/156
Osman Efendizâde Es-Seyyid Mehmed Zahid Efendi	Gurre-i C 1228/ 1 Haziran 1813	Tevcih	Abdullah Efendizâde Es-Seyyid Mehmed Emin	KŞS 184/184
Osman Efendizâde Es-Seyyid Mehmed Zahid Efendi	Gurre-i Ş 1228/ 30 Temmuz 1813	Sâdâtın kendisinden hoşnut olduğunu naib ve paşa arz ettiği için (Kemakân)	Abdullah Efendizâde Es-Seyyid Mehmed Emin	KŞS 185/8
Osman Efendizâde Es-Seyyid Mehmed Zahid Efendi	15 Z 1229/ 28 Kasım 1814	Kemakân	Abdullah Efendizâde Es-Seyyid Mehmed Emin	KŞS 186/37
Osman Efendizâde Mehmed Zahid Efendi	Muntasıf-ı RE 1231/ 14 Şubat 1816	Sâdâtı muhafaza etmesi (Kemakân)	Mehmed Sıddık Yusuf	KŞS 186/147
Kalmazzâde Derviş Es-Seyyid Mustafa Efendi	Gurre-i RE 1232/ 19 Ocak 1817	Öncekinin ibkayı istememesi (Tevcih)	Mehmed Sıddık Yusuf	KŞS 187/42
Derviş Mustafa Efendi	Gurre-i CE 1232/ 19 Mart 1817	Öncekinin bi'l-iktiza hacrı (Kemakân)	Mehmed Sıddık Yusuf	KŞS 187/60
Osman Efendizâde Es-Seyyid Mehmed Zahid Efendi	Muntasıf-ı Ş 1232/ 30 Haziran 1817	Öncekinden şikâyet edilemesi, kendisinin kadı tarafından istida edilmesi(Tevcih))	Mehmed Sıddık Yusuf	KŞS 187/69
Osman Efendizâde Es-Seyyid Mehmed Zahid Efendi	Gurre-i Z 1232/ 12 Ekim 1817	Sâdâtı muhafaza etmesi (Kemakân)	Mehmed Sıddık Yusuf	KŞS 188/8
Osman Efendizâde Mehmed Zahid Efendi	Gurre-i C 1233/ 8 Nisan 1818	Kemakân	Şeyhizâde Abdulvahhab	KŞS 188/26
El-Hac Ahmedzâde Sadık Efendi	15 L 1234/ 7 Ağustos 1819	Kemakân	Şeyhizâde Abdulvahhab	KŞS 190/5
El-Hac Ahmedzâde Sadık Efendi	15 M 1235/ 3 Kasım 1819	Kemakân	Şeyhizâde Abdulvahhab	KŞS 190/14
El-Hac Ahmedzâde Sadık Efendi	15 R 1235/ 31 Ocak 1820	Kemakân	Şeyhizâde Abdulvahhab	KŞS 190/28

El-Hac Ahmedzâde Mehmed Sadık Efendi	15 B 1235/ 28 Nisan 1820	Sâdâtın kendisinden hoşnut olduğunu naib arz ettiği için (Kemakân)	Şeyhizâde Abdulvahhab	KŞS 190/40
El-Hac Ahmed Ağazâde Mehmed Sadık Efendi	Gurre-i L 1235/ 12 Temmuz 1820	Sâdâtın kendisinden hoşnut olfugunu vali ve naib arz ettiği için (kemakân)	Şeyhizâde Abdulvahhab	KŞS 190/45
El-Hac Ahmedzâde Sadık Efendi	Gurre-i L 1236/ 2 Temmuz 1821	Sâdâtı muhafaza etmesi (Kemakân)	Mehmed Sıddık	KŞS 191/4
El-Hac Ahmedzâde Sadık Efendi	Gurre-i M 1237/ 28 Eylül 1821	Kemakân	Mehmed Sıddık	KŞS 191/15
Es-Seyyid Mehmed Sadık Efendi	Gurre-i R 1237/ 26 Aralık 1821	Kemakân	Mehmed Ebubekir	KŞS 191/21
Feyzi Efendizâde Emin Efendi	Muntasıf-ı CE 1237/ 7 Şubat 1822	Öncekinin valinin isteğiyle azledilmesi (Tevcih)	Mehmed Ebubekir	KŞS 191/24
Mollazâde Ahmed Efendi	Gurre-i ZE 1239/ 28 Haziran 1824	Kemakân	Mehmed Sıddık	KŞS 192/8
Mollazâde Ahmed Efendi	Gurre-i S 1240/ 25 Eylül 1824	Kemakân	Mehmed Sıddık	KŞS 192/23
Mollazâde Ahmed Efendi	Gurre-i C 1240/ 21 Ocak 1825	Kemakân	Mehmed Sıddık	KŞS 192/43
Mollazâde Ahmed Efendi	Gurre-i Ş 1240/ 21 Mart 1825	Kemakân	Mehmed Sıddık	KŞS 192/28
Mollazâde Ahmed Efendi	Gurre-i ZE 1240/ 17 Haziran 1825	Kemakân	Mehmed Sıddık	KŞS 193/3
Mollazâde Ahmed Efendi	Gurre-i S 1241/ 15 Eylül 1825	Kemakân	Mehmed Sıddık	KŞS 193/19
Mollazâde Ahmed Efendi	Gurre-i CE 1241/ 12 Aralık 1825	Kemakân	Mehmed Sıddık	KŞS 193/24
Mollazâde Ahmed Efendi	Gurre-i Ş 1241/ 11 Mart 1826	Kemakân	Mehmed Sıddık	KŞS 193/33
Mollazâde Ahmed Efendi	Gurre-i ZE 1241/ 7 Haziran 1826	Sâdâtın kendisinden hoşnut olduğunu naib arz ettiği için (Kemakân)	Ahmed Reşid	KŞS 193/53
Mollazâde Ahmed Efendi	Gurre-i R 1242/ 2 Kasım 1826	Kemakân	Ahmed Reşid	KŞS 193/66
Mollazâde Ahmed Efendi	Gurre-i B 1242/ 2 Kasım 1826	Kemakân	Ahmed Reşid	KŞS 194/6

	29 Ocak 1827			
Mollazâde Ahmed Efendi	Gurre-i L 1242/ 28 Nisan 1827	Kemakân	Ahmed Reşid	KŞS 194/16
Mollazâde Ahmed Efendi	Gurre-i R 1243/ 22 Ekim 1827	Kemakân	Ahmed Reşid	KŞS 194/48
Feyzi Efendizâde El-hac Emin Efendi	Gurre-i Z 1243/ 14 Haziran 1828	Öncekinin memuran başka yere gitmesi (Tevcih)	Ahmed Reşid	KŞS 195/5
Feyzi Efendizâde Elhac Emin Efendi	Gurre-i RE 1244/ 11 Eylül 1828	Kemakân	Ahmed Reşid	KŞS 195/30
Feyzi Efendizâde Elhac Emin Efendi	Gurre-i C 1244/ 9 Aralık 1828	Kemakân	Ahmed Reşid	KŞS 195/49
Mollazâde Ahmed Efendi	Gurre-i CE 1245/ 29 Ekim 1829	Öncekinin bi'l-iktiza hacrı (Tevcih)	Ahmed Reşid	KŞS 196/5
Mollazâde Es-Seyyid Ahmed Efendi	Gurre-i ZE 1245/ 24 Nisan 1830	Kemakân	Ahmed Reşid	KŞS 196/29
Feyzi Efendizâde Es-Seyyid Mehmed Emin Efendi	Gurre-i ZE 1246/ 13 Nisan 1831	Kemakân	Ahmed Reşid	KŞS 196/83
Feyzi Efendizâde Es-Seyyid Mehmed Emin Efendi	Gurre-i S 1247/ 12 Temmuz 1831	Kemakân	İsmet Beyzâde Ahmed Arif	KŞS 197/11
Akçakayalızâde Es-Seyyid Salih Çelebi	Gurre-i RE 1248/ 29 Temmuz 1832	Öncekinin bi'l-iktiza hacrı (Tevcih)	İsmet Beyzâde Ahmed Arif	KŞS 197/23
Feyzi Efendizâde Es-Seyyid Mehmed Emin Efendi	Gurre-i C 1249/ 16 Ekim 1833	Öncekinin adem-i iktidarı, kendisinin liyakati (Tevcih)	İsmet Beyzâde Ahmed Arif	KŞS 197/77
Feyzi Efendizâde Es-Seyyid Mehmed Emin Efendi	Gurre-i N 1249/ 12 Ocak 1834	Kemakân	İsmet Beyzâde Ahmed Arif	KŞS 198/4
Feyzi Efendizâde Es-Seyyid Mehmed Emin Efendi	Gurre-i S 1250/ 9 Haziran 1834	Kemakân	İsmet Beyzâde Ahmed Arif	KŞS 198/14
Feyzi Efendizâde Mehmed Emin Efendi	Gurre-i RE 1250/ 8 Temmuz 1834	Kemakân	Selim Beyzâde Abdurrahim	KŞS 198/82
Es-Seyyid Ebubekir Efendi	Gurre-i M 1254/ 27 Mart 1838	Öncekinin vefatı, kendisinin mütevaffanın oğlu olup liyakatli olduğunu paşa inha ettiği için (Tevcih)	Molla Zâde Abdurrahim	KŞS 200/122
TOKAT / DÖNEKSE- KOMANAT- ÇARKIPARE- KAFİRİNİ- ARTUKABAD				
Kasım Ağazâde Es-Seyyid Mehmed	Muntasıf-ı N 1186/	Öncekinin ibkayı istememesi (Tevcih)	Şerifzâde Es-Seyyid Mehmed	TŞS 1/77

Emin Çelebi	10 Aralık 1772		Şerif	
Es-Seyyid Abdurrahman Efendi	Muntasıf-ı RE 1187/ 6 Haziran 1773	Kendisinin hüsn-i hali (Tevcih)	Şerifzâde Es-Seyyid Mehmed Şerif	TŞS 1/107
Es-Seyyid Mehmed Emin Efendi	Gurre-i Z 1212/ 17 Mayıs 1798	Öncekinin na-seza hareketi, kendisinin hüsn-i halini inha ettikleri için (Tevcih)		TŞS 3/26
Hüseyin Efendizâde Es-Seyyid Abdurrahman Efendi	Gurre- B 1213/ 9 Aralık 1798	Öncekinin adem-i iktidarı, kendisinin liyakati(Tevcih)	Es-Seyyid Mehmed Ataullah	TŞS 4/30
Kasım Ağazâde Es-Seyyid Mehmed Çelebi	Gurre-i Ş 1218/ 16 Kasım 1803	Öncekinin bi'l-iktiza hacrı (Tevcih)	Es-Seyyid Mehmed Ataullah	TŞS 8/47
Müftizâde Es-Seyyid Abdurrahman Efendi	Gurre-i ZE 1218/ 12 Şubat 1804	Öncekinin bi'l-iktiza hacrı (Tevcih)	Es-Seyyid Mehmed Ataullah	TŞS 8/54
Mehmed Şerif Efendi	Gurre-i CE 1220/ 28 Temmuz 1805	Öncekinin bi'l-iktiza hacrı (Tevcih)	Es-Seyyid Mehmed Ataullah	TŞS 10/62
Müderrişinden Es-seyyid Abdurrahman Efendi	Gurre-i B 1222/ 4 Eylül 1807	Öncekinin na-seza hareketi (Tevcih)	Dürrizâde Es-Seyyid Abdullah	TŞS 11/92
Es-Seyyid El-Hac Mustafa Çelebi	Gurre-i M 1224/ 16 Şubat 1809	Öncekinin istifası, kendisinin hüsn-i halini inha etmeleri (Tevcih)	Es-Seyyid Mehmed Zeynü'l-Abidin	TŞS 12/23
Es-seyyid El-Hac Mustafa Efendi	Gurre-i S 1225/ 8 Mart 1810	Sâdâtı muhafaza etmesi ve liyakati (Kemakân)	Es-Seyyid Mehmed Zeynü'l-Abidin	TŞS 3/49
Haydarzâde Es-Seyyid Mehmed Şerif Çelebi	Gurre-i S 1227/ 15 Şubat 1812	Öncekinin ibkayı istememesi (Tevcih)	Es-Seyyid Mehmed Zeynü'l-Abidin	TŞS 15/39
Es-Seyyid Mehmed Şerif Çelebi	Gurre-i N 1227/ 8 Eylül 1812	Sâdâtın kendisinden hoşnut olması (Kemakân)	Es-Seyyid Mehmed Zeynü'l-Abidin	TŞS 16/65
Haydarzâde Es-Seyyid Mehmed Şerif Efendi	Gurre-i B 1228/ 30 Haziran 1813	Kemakân	Abdullah Efendizâde Es-Seyyid Mehmed Emin	TŞS 17/86
Yağcızâde Mir Es-Seyyid Sadullah Efendi	15 S 1230/ 27 Ocak 1815	Öncekinin azlini, kendisinin atanmasını isteyen ilam gönderilmesi (Tevcih)	Abdullah Efendizâde Es-Seyyid Mehmed Emin	TŞS 19/45
Es-Seyyid El-Hac Mustafa Çelebi	Gurre-i Ş 1230/ 9 Temmuz 1815	Öncekinin bi'l-iktiza hacrı (Tevcih)	Abdullah Efendizâde Es-Seyyid Mehmed Emin	TŞS 19/86
Yağcızâde Mir Es-Seyyid Sadullah Efendi	Gurre-i ZE 1230/ 5 Ekim 1815	Öncekinin bi'l-iktiza hacrı (Tevcih)	Abdullah Efendizâde Es-Seyyid Mehmed Emin	TŞS 20/21
El-Hac Mustafa Çelebi	Gurre-i S 1231/ 2 Ocak 1816	Öncekinin bi'l-iktiza hacrı (Tevcih)	Abdullah Efendizâde Es-Seyyid Mehmed Emin	TŞS 20/58

El-Hac Es-Seyyid Mustafa Çelebi	Gurre-i CE 1231/ 30 Mart 1816	Kemakân	Abdullah Efendizâde Es-Seyyid Mehmed Emin	TŞS 21/97
Yağcızâde Mir Es-Seyyid Sadullah Efendi	Gurre-i M 1232/ 21 Kasım 1816	Öncekinin ihtiyar, kendisinin liyakatli olması (Tevcih)	Abdullah Efendizâde Es-Seyyid Mehmed Emin	TŞS 21/62
Müfti Elmacızâde Es-Seyyid Salih Efendi	Gurre-i R 1233/ 8 Şubat 1818	Öncekinin ibkayı istememesi (Tevcih)	Mehmed Sıddık	TŞS 22/44
Elmacızâde Salih Efendi	23 C 1233/ 30 Nisan 1818	Öncekinin görevi kabul etmeyip kendisine ihale etmesi(Tevcih)	-	TŞS 22/56
Ahmed Salih Efendi	Gurre-i Z 1233/ 2 Ekim 1818	Kemakân	Şeyhizâde Abdulvahhab	TŞS 23/13
Yağcızâde Hüseyin Efendi	15 B 1234/ 10 Mayıs 1819	Kemakân	Şeyhizâde Abdulvahhab	TŞS 24/39
Yağcızâde Hüseyin Efendi	Gurre-i L 1234/ 24 Temmuz 1819	Kemakân	Şeyhizâde Abdulvahhab	TŞS 24/34
İmaretcizâde El-Hac Ömer Efendi	Gurre-i B 1235/ 14 Nisan 1820	Öncekinin bi'l-iktiza hacrı (Tevcih)	Şeyhizâde Abdulvahhab	TŞS 26/72
Yağcızâde Hüseyin Bey	Gurre-i L 1235/ 12 Temmuz 1820	Öncekinin istifası (Tevcih)	Şeyhizâde Abdulvahhab	TŞS 26/60
Yağcızâde Sadullah Bey	Muntasıf-ı C 1236 20 Mart 1821	Öncekinin istifası, kendisinin hüs-n-i hali (Tevcih)	Şeyhizâde Abdulvahhab	TŞS 26/89
Yağcızâde Mir Sadullah	Muntasıf-ı N 1236/ 16 Haziran 1821	Kemakân	Mehmed Sıddık	TŞS 27/5
Yağcızâde Mir Sadullah	Gurre-i B 1238/ 14 Mart 1823	Öncekinin bi'l-iktiza hacrı (Tevcih)	Mehmed Sıddık	TŞS 28/103
Yağcızâde Mir Sadullah Efendi	Gurre-i L 1238/ 11 Haziran 1823	Kemakân	Mehmed Sıddık	TŞS 28/90
Elmacızâde Salih Efendi	Gurre-i CE 1238/ 14 Ocak 1823	Öncekini ibkayı istememesi (Tevcih)	Mehmed Ebu'l-Hayr	TŞS 28/116
Elmacızâde Salih Efendi	Gurre-i B 1239/ 2 Mart 1824	Öncekini ibkayı istememesi (Tevcih)	Mehmed Sıddık	TŞS 28/37
Abdurrezzak Efendi	Gurre-i CE 1241/ 12 Aralık 1825	Öncekinin istifası, kendisinin istida edilmesi (Tevcih)	Mehmed Sıddık	TŞS 29/89
Abdurrezzak Efendi	Gurre-i Ş 1241/ 11 Mart 1826	Kemakân	Mehmed Sıddık	TŞS 30/6

Abdurrezzak Efendi	Gurre-i ZE 1241/ 7 Haziran 1826	Kemakân	Mehmed Sıddık	TŞS 30/18
Abdurrezzak Efendi	Gurre-i ZE 1241 Sene-i atiye muharremü'l-haramı guresinden/ 7 Haziran 1826	Kemakân	Ahmed Reşid	TŞS 30/35
Roğnizâde Es-Seyyid Hüseyin Bey	Gurre-i RE 1242/ 3 Ekim 1826	Öncekinin bi'l-iktiza hacr edilmesi(Tevcih)	Ahmed Reşid	TŞS 30/55
Roğnizâde Es-Seyyid Hüseyin Bey	Gurre-i C 1242/ 31 Aralık 1826	Kemakân	Ahmed Reşid	TŞS 31/7
Abdurrezzak Efendi	Gurre-i Ş 1242/ 28 Şubat 1827	Öncekinin adem-i iktidarı, kendisinin liyakatini naib arz ettiği için (Tevcih)	Ahmed Reşid	TŞS 31/31
Abdurrezzak Efendi	Gurre-i ZE 1242/ 27 Mayıs 1827	Kemakân	Ahmed Reşid	TŞS 31/58
Abdurrezzak Efendi	Gurre-i S 1243/ 24 Ağustos 1827	Kemakân	Ahmed Reşid	TŞS 31/77
Es-Seyyid Sadullah Efendi	Gurre-i R 1243/ 22 Ekim 1827	Öncekinin adem-i liyakati, kendisinin istida edilmesi (Tevcih)	Ahmed Reşid	TŞS 31/106
Es-Seyyid Hüseyin Bey	Gurre-i L 1243/ 16 Nisan 1828	Öncekinin vefatı, kendisinin istida edilmesi(Tevcih)	Ahmed Reşid	TŞS 32/42
Es-Seyyid Hüseyin Bey	Gurre-i M 1244/ 14 Temmuz 1828	Kemakân	Ahmed Reşid	TŞS 33/60
Es-Seyyid Hüseyin Bey	Gurre-i B 1244/ 7 Ocak 1829	Kemakân	Ahmed Reşid	TŞS 34/7
Es-Seyyid Salih Efendi	Gurre-i RE 1245/ 31 Ağustos 1829	Öncekinin ibkayı istememesi (Tevcih)	Ahmed Reşid	TŞS 34/56
Es-Seyyid Hafız Mehmed Efendi	Gurre-i N 1246/ 13 Şubat 1831	Öncekinin ibkayı istememesi (Tevcih)	Ahmed Reşid	TŞS 36/26
Eş-Şeyh Abdurrezzak Efendi	Gurre-i S 1247/ 12 Temmuz 1831	Öncekinin sâdâta zulmü, kendisinin hüsn-i hali (Tevcih)	İsmet Beyzâde Ahmed Arif	TŞS 36/57
Abdurrezzak Efendi	Gurre-i Ş 1247/ 5 Ocak 1832	Kemakân	İsmet Beyzâde Ahmed Arif	TŞS 37/24
Abdurrezzak Efendi	Gurre-i S 1248/ 30 Haziran 1832	Kemakân	İsmet Beyzâde Ahmed Arif	TŞS 38/5

Es-Seyyid Hafız Mehmed Efendi	Gurre-i Ş 1248/ 24 Aralık 1832	Öncekinin bi'l-iktiza azli (Tevcih)	İsmet Beyzâde Ahmed Arif	TŞS 38/40
Es-Seyyid Hafız Mehmed Efendi	Gurre-i S 1249/ 20 Haziran 1833	Kemakân	İsmet Beyzâde Ahmed Arif	TŞS 38/52
Es-Seyyid Veyis Efendi	Gurre-i M 1250/ 10 Mayıs 1834	Kemakân		TŞS 39/74
Es-Seyyid Veyis Efendi	Gurre-i B 1250/ 3 Kasım 1834	Öncekinin bi'l-iktiza azli, kendisinin istida edilmesi (Tevcih)	Selim Mollazâde Abdurrahim	TŞS 39/34
Es-Seyyid Üveys Efendi	Gurre-i M 1251/ 29 Nisan 1835	Kemakân	Selim Mollazâde Abdurrahim	TŞS 40/41
Es-Seyyid Hafız Mehmed Efendi	Gurre-i R 1251/ 27 Temmuz 1835	Öncekinin na-seza hareketi, kendisinin liyakati (Tevcih)	Selim Mollazâde Abdurrahim	TŞS 40/59
Es-Seyyid Üveys Efendi	Gurre-i ZE 1251/ 18 Şubat 1836	Öncekinin bi'l-iktiza azli (Tevcih)	Selim Mollazâde Abdurrahim	TŞS 47/25
Es-Seyyid Üveys Efendi	Gurre-i CE 1252/ 14 Ağustos 1836	Kemakân	Selim Mollazâde Abdurrahim	TŞS 48/9
Es-Seyyid Üveys Efendi	Gurre-i Z 1252/ 9 Mart 1837	Kemakân	Selim Mollazâde Abdurrahim	TŞS 49/49
Es-Seyyid Üveys Efendi	Gurre-i C 1253/ 2 Eylül 1837	Kemakân	Selim Mollazâde Abdurrahim	TŞS 49/64
Es-Seyyid Üveys Efendi	Gurre-i Z 1253/ 26 Şubat 1838	Kemakân	Selim Mollazâde Abdurrahim	TŞS 50/21
Es-Seyyid Üveys Efendi	Gurre-i C 1254/ 22 Ağustos 1838	Kemakân	Selim Mollazâde Abdurrahim	TŞS 51/25
Es-Seyyid El-Hac Salih Efendi bin El-Hac Mehmed Efendi	Gurre-i B 1254/ 20 Eylül 1838	Öncekinin istifası, kendisinin liyakati (Tevcih)	Selim Mollazâde Abdurrahim	TŞS 51/33
El-Hac Mehmed Efendizâde Es-Seyyid El-Hac Salih Efendi	Gurre-i Z 1255/ 5 Şubat 1840	Kemakân	Selim Mollazâde Abdurrahim	TŞS 52/79

EK- 2: Kullanılan bazı belgelerin çevirileri

ختماب مدینه توکاتده قائم مقام نقیب العشراف السید احمد افندی
 بعد السلام اهل الخیر مدینه زبور مفتی السید عثمان افندیک حجرتک فتویا لیتناک اولین
 اجله التمام اولمغذ حجرا و لوب برنه افتاب طرفون بسکا اذنه و برکتک قدر کدره لیدی
 الاستغنا اصح اقول انه طنقیه علیهم رحمة رب البریه ابد افتاب ابدوب کتب معتبره نظر
 صریح و امضا لکده توکات مفتی جو بفریح ایلدیس و السلام نور فی غره ذالقعده سنه ثلث و عشرين
 و مایه و الف
 الصدوری ر.م.ه.ه
 عمی عسما

Belge 1: Tokat kazası nakîbü'l-eşrâf kaymakamı Es-Seyyid Abdurrahman Efendi'ye Tokat kazası müftülüğü görevinin verildiğine dair mürasele.

İzzetmeab Medine-i Tokatda kaimakam-ı nakîbü'l-eşrâf Es-Seyyid Abdurrahman Efendi ba'de's-selam inhâ olunur ki; Medine-i mezbûr müftisi Es-Seyyid Osman Efendi'nin hacrı ve senin fetvaya liyakatin olduğu ecilden iltimas olunmağla hacr olunub yerine iftâya tarafımızdan sana izin virilmiştir gerektir ki; lede'l-istiftâ esahh-ı akvâl-i eimme-i hanife aleyhim rahmeti rabbi'l-beriyye ile iftâ idüb kütüb-i mu'tebere den nakl-i sarîh ve imzalarında Tokat müftisi deyu tasrih eylesesin vesselâm. Hurrîre fi gurre-i Zilkade sene selâse ve işrîn ve mieteyn ve elf.

El-Fakir Dürrizâde Es-Seyyid Abdullah ufiye anhumâ.

فضيلو افندل حضرتك محمد بن محمد بن عبد الوهاب بن عبد الوهاب بن عبد الوهاب
 انما اولادك من عاتق محمد بن عبد الوهاب بن عبد الوهاب بن عبد الوهاب
 خطه كحاشي محظ وحيات وضيت واعزاز واکرام و توقر واحترام واجبة
 ايمن بغير نفا، قائمقام نقیب الامراء اولادك خلاف سراج شريف و غير قاتو، سيف اولاد
 و روزبه و نوصيه و سادات اولاد و غيرهم كالكيف شانه كبي حدت غير موضه ككسبه
 اولادك و جانيه سوره و احكام اولادك و مسخر اولادك و شرف اولادك و غيرهم لازم كلهم و نفا
 ضابط اولادك نقیب الامراء قائمقام نقیب الامراء و غيرهم كالكيف شانه كبي حدت غير موضه ككسبه
 فاطم بيلوب خلاف سراج شريف و نقیب الامراء و غيرهم كالكيف شانه كبي حدت غير موضه ككسبه
 سزه خط با اولادك و نقیب الامراء و غيرهم كالكيف شانه كبي حدت غير موضه ككسبه
 اولادك و نقیب الامراء و غيرهم كالكيف شانه كبي حدت غير موضه ككسبه
 امر عالی اورزه عمل و مکت الیه ستر
 مانی فضلت و هم باک

Belge 2: Nakîbü'l-eşrâf kaymakamlarına seyyid ve şeriflerden vergi alınmaması, onları tahkir ve tercim ettirmemeleri gibi konularla ilgili emr-i âli.

Faziletlü efendiler hazeratının meclis-i şeriflerine da'vat-ı safiye ve teslimat-ı vâfiye zîde şerefühüm ba'de's-selam inha olunur ki; memâlik-i mahrûsede sakin sülale-i tahire-i Ahmediye ve intisab-ı Muhammediye-i âliye efdalü't-tahiyyetü'l-behiyye hazeratı kemâ yenbaği muhafaza ve himayet ve sıyanet ve i'zaz ve ikram ve tevkîr ve ihtiram vacib-i zimmet iken bazı kazada kaimakam-ı nakîbü'l-eşrâf olanların hilaf-ı şer'i şerif ve mugayir-i kanun-ı münif harc-ı ma'kul devriyye ve tevcihiiyye ve sâdât akçası namıyla tekâlif-i şakka gibi muhdesat-ı gayr-i marziyye talebiyle şerefatı tahkir ve tecrim etmeleri men u def' olunub iddia-yı siyâdet ile amâme-i hadraya tergîb olanları bu canibe sevk ve ihale idüb izn ve müsaadeden mücanebet ve şer'an ahz ve habsleri lazım geldikde her kazada zabitleri olan nakîbü'l-eşrâf kaimakamları ma'rifetiyle ahz ve habs olunub ve sâdât-ı kiram dahi kaimakamlarını kendü üzerlerine zabıta bilüb hilaf-ı şer'i şerif ve mugayir-i emr-i münif hareket olunmaları için tenbih ve te'kidi müş'ir siz ki müma-ileyhimsiz size hitaben emr-i şerif sudurunu hala nakîbü'l-eşrâf olan Es-Seyyid Mehmed Rıza El-Huseyni Efendi istid'â etmekle imdi mu'cebince amel olunmak babında sâdır olan fermân-ı âlišân mu'cebince mektub tahrir ve ile irsal olunmuştur inşallahü teala vüsûlünde mu'ceb-i emr-i âli üzere amel ve hareket eyleyesiz. Baki fazilet daim bar.

سادات اکرام اعلیٰ لافند ز محامیة صندره صدر اعظم
 حضرت نیکو بیگ وزیر اعظم

سازند مکرمله صدر اعظم قدس سره
 در دعوات صحیبات محبت فنون و غیر مستیبت واجبات مدونم انکارند فیکره ظفر غیر خود رسید
 منزه مخلصانه بود که بنم سعادت مکرمله مدونم فنون اشراف صحیح النسب سادات اکرام اعلیٰ
 حصه قد متعلق اعوانی وقوعه محبت عیاد حصه رومس و نایدید و حقوق شرعیة تحصیل لازم کلد که
 سادات اکرام اک سکن اوله قدی قضا نقیب الاشراف قائم القضا محامیة اخذ حصه و حقوق
 و ف حلیة سر طریقه حبس که قدر او بنام و ساداکت فاند انظاره بنده منسوبینی چویند کند
 بر نوع نرف اعتبار اوله کیم کند و رینه نقیب او نای نقیب الاشراف قائم القضا رجع اوله بق
 و س که طبله رویت اوله کیم کند و رینه نقیب الاشراف قائم القضا اوله نای در سعادت نقیب الاشراف
 فضیلتک اخذ ترا خندن قضا ملک کند اخذ بنه عدم اعتبار رر یا خند سادات محامیة به عدم لیاقت
 چویند سادات اکرام اک بود مقول او مقول حقوقه دائره دعا و شرعیة رر و قد مدید حقوق شرعیة تحصیل
 نمند اعلیٰ عیاد محامیة حصه اوله قدره بود کیفیت مغایره رر اوله کیم فاشکار اوله قدره حکم
 مشر بنده اوله کیم کند رر کاند نقیب الاشراف قائم القضا اوله در سعادت نقیب الاشراف اخذ رر
 اقصای برین مقام سکتو برین وقتی کلد که بنده اخذ این خدمت نامور رر نیز لایق اوزره نایدید به سادرت
 ایدر خصوصی طرف شیر بنده نای کیم او نای سادات اکرام اک او کیم مقول دعا و شرعیة
 جسد اجاری تقدیر نه اعلیٰ عیاد محامیة اخذ و حصه اوله نقیب الاشراف قائم القضا
 اوله ترف قائم القضا محامیة اخذ و حصه اوله نقیب الاشراف و وقت بیور رر سادرت کتیب
 سادرت محامیة و ارسار او نای کیم فاشکار او نای مقول در الوصل بر وجه حرمت بیور رر سادرت
 باقی عیاد اکرام سعادت واقبار و کادراغ و ام بار

الحق المخلص
 محمد روم

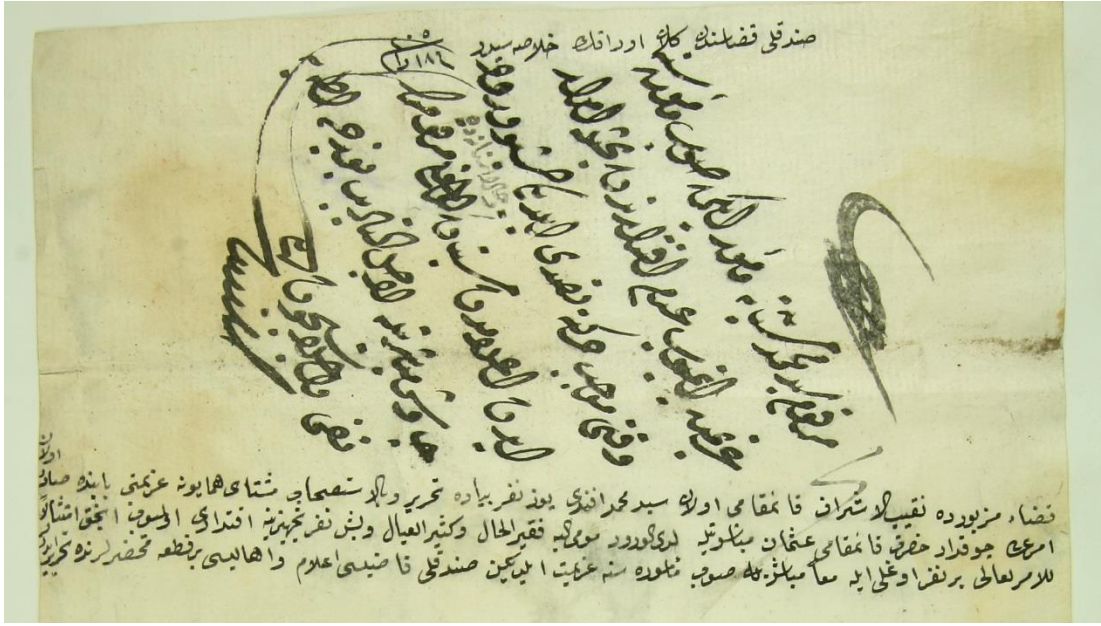
بغالی برین اعلیٰ عیاد محامیة

Belge 3: Sâdât-ı kirâmı ehl-i 'örf tarafından muhafza zımında sadrazam tarafından gönderilen mektun

Sâdât-ı ikramı Ehl-i 'Örf tarafından himaye zımında sadrazam hazeratının mektubudur.

Sa'adetlü mekrümetlü meveddetlü karındaşlarım vüzerâ-yı 'izam hazeratının huzur-u saadet-mevfurlarına mezîd-i i'zaz ve ikrâm ile dürer-i da'vât-ı sâfiyât-ı muhabbet-füzun ve gurer-i teslimat-ı vâfiyât-ı meveddet-nümün ithâfindan sonra zamir-i münir-i hurşid-i tenvir-i harem minha-i muhlisâne budur ki; sa'adetlü mekremetlü meveddetlü karındaşlarım hazeratı sahihü'n-neseb sâdât-ı ikrâmdan olanların hukuka müteallik da'vaları vuku'unda meclis-i şer'e ihzar ve habs ve te'dibleri ve hukuk-u şer'iyeye tahsili lazım geldikde sâdât-ı ikrâmın sakin oldukları kazada nakîbü'l-eşrâf kaimakamı tarafından ahz ve habs olunmak ve ehl-i 'örf taifesi taraflarından habs ile teaddi olunmamak ve sâdâtın hanedan-ı nübüvveteye mensubiyeti cihetiyle kendilerden bir nevi şeref imtiyaz olunmak için kendülerine nasb olunan nakîbü'l-eşrâf kaimakamı mercî'leri olarak anın vesatıyla rü'yet olunmak lazımeden iken kazalardan nakîbü'l-eşrâf kaimakamı olanlar dersaadete nakîbü'l-eşrâf faziletlü efendi tarafından kaimakamlık mektubu ahzına adem-i itibarları yahud sâdâtı muhafazaya adem-i liyakatleri cihetiyle sâdât-ı ikramın bu makule o makule hukuka dair dea'vi-yi şer'ileri vukuuyla hukuk-u şer'iyyeleri tahsili zımında ehl-i 'örf tarafından habs olundukları deyu keyfiyet mugayir-i rıza-yı âli olduğu aşikar olmağla kalem ve hükümet-i müşirilerinde olan kazalarda kain nakîbü'l-eşrâf kaimakamı olanlar dersaadete nakîbü'l-eşrâf efendi tarafından iktiza eden nikabet mektublarını vakti geldikçe tecdiden ahz ile hizmet-i memurelerini layık üzere te'diyeye mübaderet eylemeleri hususu taraf-ı müşirilerinden tenbih ve te'kid olunması ve sâdât-ı ikramın o makule deavileri zuhuruyla habsleri i'cabı takdirinde ehl-i 'örf tarafından ahz ve habs olunmayub sakin oldukları kazaların nakîbü'l-eşrâf kaimakamları tarafından ahz ve habs kılınması hususlarına ihtimam ve dikkat buyurmaları siyakında mektub-u meveddet tahrir ve irsâl olunmuştur. İnşallahü teala lede'l-vüsül ber-vech-i muharrer harekete himmet buyurmaları me'muldür baki himmet eyyam-ı sa'adet ve ikbal ve kamuranı daim bar.

Kad vesale ileynâ fi 9 N (Ramazan) sene 1231

Belge 4: Sandıklı kazası nakîbü'l-eşrâf kaymakamı Seyyid Mehmed Efendi'nin Bozcaada'ya sürgün edilmesine dair buyruldu.

Sandıklı kazasından gelen evrakın hulasasıdır. Fi 18 Ra 205

Kaza-i mezburda nakîbü'l-eşrâf kaimakamı olan Seyyid Mehmed Efendi yüz nefer piyade tahrir ve bi'l-istishab meşta-yı hümayuna azimeti babında sadır olan emr-i ali çukadar-ı hazret-i kaimakamî Osman mübaşeretiyle lede'l-vürud müma-ileyh fakirü'l-hal ve kesirü'l-iyal ve beş nefer techizine iktidarı olmayub ancak imtisalen li'l- emr-i teala bir nefer oğlu ile maan mübaşiriyle savb-ı memuresine azimet eylediğin Sandıklı Kadısı ilam ve ahalisi bir kıta mahzarlarında tahrir iderler

Merkum Seyyid Mehmed meştaya memur iken savb-ı memuresine azimet itmeyüb adem-i iktidarından bahsle imrar-ı vakti mucib harekete tesaddi eylediği işbu vürud iden i'lamdan müsteban olmağla merkumun çavuş mübaşeretiyle li-ecli't-te'dib Bozcaadaya nefy ve iclası için

Buyruldu

محرم الحرام
 فخر ال کرام قانقما نقیب الاشرف افسد غیب السلام انما طریق
 مدینه قنبره هسکی بذا اوستان محلہ سنک متولی البیرونی و افضیالہم حافظ عثمان افندی
 باشت لہ طور و علی و یاغی اوغلو احمد علی و یاغی اوغلو داماد امر اقا و یاغی اوغلو حاجی
 امام کور و حاجی محمد و شیخ حاجی شیخ اغتیار اوغلو فطیند کوکشن و یاغی اوغلو تان و روس اوغلو
 السید علی و عثمان و سائر اہالی محلہ عموم با حضور شہد کلوب محلہ قنبرہ و یاغی اوغلو
 امام بکر افندیک از جسہ س شریفہ کنیز کانداز کیوب بیرون فتنہ و طور و
 حضور شود اولیوب جلدہ منادان اولوب جامع و مکتبہ منک امور نہ قانقما
 نظام محلہ بے مختل و انواع در لومضرتہ باعث و اہل و ضنہ اطالہ لسان و تقوی
 غلیظہ البیوب اعراض اولیوب فسادہ بادی اولیوب محلہ دہ اجاب و عباد اللہ
 کبر و مضرتہ تخلص اولیوب مطلوبہ دہ حضور شہد علی طریق الشہادہ خبر
 ویروب اجنبی التماس بیکر بد حقیقت حالہ اطل و قوقد بعد التحقیق
 قبیل شہدہ اشہور لہ تحریر اولیوب کور و اسلام و کور

Belge 5: Kayseri nakîbü'l-eşrâf kaymakamına ahalinin şikâyeti üzerine İmam Bekir Efendi'nin zevcesi Şerife'yi mahalleden ihraç etmesi için kadı tarafından gönderilen müirasele.

Fâhru's-sâdâtü'l-kiram kaimakam-ı nakîbü'l-eşrâf efendi gibbe's-selam inha olunur ki; Medine-i Kayseriyede Eski Bazaristan mahallesinin mütevellisi Es-Seyyid Mustafa ve İhtiyarları Hafız Osman Efendi Başalı torunu Ali ve Yağcıoğlu Ahmed Çelebi ve Yağcıoğlu damadı Emir Ağa ve Kılıçcıoğlu Hacı İmam torunu Hacı Mehmed ve Şeyh Hacı Şeyh Efendi ve Na'lbend Gökşen ve Yağcıoğlu Tatar ve Veysoğlu Es-Seyyid Ali ve Fettah ve sair ahali-i mahalle umuman huzur-ı şer'e gelüb mahalle-i mezbure sakinlerinden imam Bekir Efendi'nin zevcesi Şerife kendi halinde olmayub bed-u lisanından zarar ve tavrından hoşnud olmayub cümlemiz müteezzi olub cami ve mektebimizin umuruna karşı nizam-ı mahalleyi muhtel ve envai türlü mazarrata bâ'is ve ehl-i ırza itâle-i lisan-ı şetum-ı galiza eyleyüb iğmaz olunsa fesada bâdi olmağla mahalleden ihrac ve ibadullahı keyd ve mazarrattan tahlis olunmak matlubumuzdur deyu huzur-ı şer'de celi tarikü's-şehade haber virüb ihracını iltimas etmeleriyle hakikat-ı hali ehl-i vukuftan ba'de't-tahkik kıbel-i şer'den işbu müirasele tahrir olundu. Gerektir ki; merkumu mahalleden ihrac eylesesiz vesselam.

Fi 3 N (Ramazan) Sene 221

مترجم زام ننت نقبت مکتوبید
 قدوة اسادات الکرام السید عثمان افند و ام شرف سیادت بدو تحیة الراضیة اولیاد
 سواس و خان جدید و یلدیزلی و ایلیکلی حقنا لرندہ اولیاد سیادت کرام اوزر لرندہ
 استیانت و ماتین و الف محرم اولیاد غرضه سندن مقنا ، زبور لیکت تا تمقا بلکنی
 با بعضی جنابکزه توجیہ اولمقدر فر کدر که سادات کرام احترام ایدوب قضاة و ماتمقا بلکنی
 سندن بید سید و انظر اعلامت حضرت ایدن لرین و مقصدہ وقت و جنابکزه فر غنیہ عدالت
 حضرت ایدن سندن مجانبت و ادعای سب سیادت ایدن لرین طر غرضه خوالدیہ مبارکت ایدوب
 استیانت کبرام کمال عفت الیہ توجیہ و عروسیہ و مخدات سائرہ تا فرضیہ نامیلہ
 بر اچق لرین المیوب و الیدر میوب جنابکزه فر مقنا و قدیم جاوت ک جازہ سے اولیاد
 غرضه زیاده و بر میوب صیانت عرض و مالدیہ سعی بوفور ضمنیہ شو کلد مرابطلو کرام
 بادشاہ اسلام ایدہ اند الیوم اکیام حضرتارینک حرام عمر و حولد کون سادات کرام
 حوات خیر لرین استجب ایدوب هر ام م شریف امتثال الیہ نظر شفاعت حضرت
 سید انعام علیہ افضل التحیة و انحر اسلام او کسر و اسلام
 المصطفیٰ محمد و سلم
 الکاتب علی الکرام

Belge 6: Sivas kazasına nakîbü'l-eshrâf kaymakamı olarak atanan Mütevellizâde Es-Seyyid Osman Efendi'nin nikâbet mektubu.

Mütevellizâde'nin Nikabet Mektubudur.

Kıdvetu's-sâdâtü'l-kiram Es-Seyyid Osman Efendi dâme şeref-siyadetühû. Ba'de't-tahiyyetü'l-vâfiye inhâ olunur ki; Sivas ve Hancedid ve Yıldızili ve İlbeğli kazalarında olan sâdât-ı kirâm üzerlerine selase ve mieteyn ve elf Muharremü'l-haramı guresinden kaza-i mezburların kaimakamlığı bâ-arz cenabınıza tevcih olunmuştur. Gerekdir ki; sâdât-ı kirâma ihtiram idüb kuzât ve kaimakamlar senedleriyle teseyyüd ve izhar-ı alâmet-i hadra idenlerin def'inde dikkat ve cenabınız dahi kimesneye alâmet-i hadra vaz'ından mücânebet ve iddia-yı neseb-i siyâdet idenleri tarafımıza havaleye mübâderet idüb işbu emanet-i kübrâda kemâl-i iffet ile tevcihiyye ve arusiyye ve muhdesât-ı sâire-i nâ-marziyye namıyla bir akçaların almayub ve aldırmayub cenabınız dahi ber mu'tad-ı kadim çavuşân caizesi on iki guruşdan ziyade vermeyüb siyânet-i ırz ve mallarında sa'y-i mevfur zımnında şevketlü mehâbetlü kerâmetlü padişah-ı İslam eyyed'allahü ilâ yevmi'l-kiyâm hazretlerinin devam-ı ömr ü devletleriçün sâdât-ı kirâmın da'vat-ı hayriyelerin isticlab idüb her emirde şer'-i şerife imtisal ile mazhar-ı şefâ'at-i hazreti seyyidü'l-enâm-ı âliye efdalü't-tahiyye ve ekmelü's-selam olasız ve's-selâm.

El-Fakir Es-Seyyid Mehmed Derviş El-Huseyni

KAYNAKÇA**ŞER'İYE SİCİLLERİ****ADANA**

1 5 6 7 8 9 23 25 28 31 33 34
 35 38 44 47 48 50 52 55 56 58 60 62
 63 64 65 72 132 133

SİVAS

1 3 4 5 6 9 10 11 12 13 14 15
 16 17

KAYSERİ

122 123 125 126 138 139 144 145 146 149 150 152
 153 154 160 163 164 166 167 168 169 170 172 176
 177 178 179 181 182 183 184 185 186 187 188 190
 191 192 193 194 195 196 197 198 200

TOKAT

1 3 4 8 10 11 12 13 15 16 17 19
 20 21 22 23 24 26 27 28 29 30 31 32
 33 34 36 37 38 39 40 47 48 49 50 51
 52

ARŞİV BELGELERİ

BOA Cevdet Askeriye, Göm. No: 27031 BOA İ.MVL, 112/2637
 BOA Cevdet Dâhiliye, Nr: 852 BOA, İ.DH, 201/11489
 BOA Cevdet Adliye, Göm. No: 3549 BOA Hatt-ı Hümayun, Nr: 110/4379
 BOA Cevdet Zaptiye, Nr: 3395 BOA Hatt-ı Hümayun, Nr: 504/24815
 BOA A. MKT. UM, 484/20 BOA Hatt-ı Hümayun, Nr: 514/25138-H
 BOA İ.MVL, 78/1523 Bâb-ı Meşihat Arşivi 27 Numaralı
 Nakîbü'l-eşrâf Defter

ARAŞTIRMA ESERLER

Akkuş, Mustafa. “İlhanlıların Anadolu’daki Dini Siyaseti”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2011.

Apaydın, Yunus. “Humus”, **DİA**, C: 18, İstanbul: TDV, 1998.

Arendonk, C. Von. “Şerif”, **İslam Ansiklopedisi**, C: 11, İstanbul: MEB, 1979.

Arendonk, C. Von., W.A. Graham. “Sharif”, **The Encyclopaedia Of İslam (New Edition)**, Volume: IX, Leiden: Brill, 1997.

Aydın, Bilgin., İlhami Yurdakul, İsmail Kurt, **Şeyhülislâmlık (Bâb-ı Meşihat) Arşivi Defter Kataloğu**, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İSAM Yayınları, 2006.

Baltacı, Cahid. **İslam Medeniyeti Tarihi**, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2010.

Barkan, Ö. Lütfi. “Timar”, **İslam Ansiklopedisi**, C: 12/1, İstanbul: MEB, 1979.

Barthold, W., Fuad Köprülü. **İslâm Medeniyeti Tarihi**, 6. Basım, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1984.

Boshwort, C. Edmund. “Nakib”, **The Encyclopaedia Of İslam (New Edition)**, Volume: VII, Leiden-New York: E.J. Brill, 1993.

..... “Sayyid”, **The Encyclopaedia Of İslam (New Edition)**, Volume: IX, Leiden: Brill, 1997.

Buzpınar, Ş. Tufan, “Nakîbüleşraf”, **DİA**, C: 32, İstanbul: TDV, 2006.

Canbakal, Hülya. “On The ‘Nobility’ Of Provincial Notables”, **Provincial Elites İn The Ottoman Empire** (Ed. Antonis Anastosopoulos), Rethymno: 2005.

Çadırcı, Musa. **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları**, Ankara: TTK, 1991.

Danişmend, İ. Hami. **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, C: 1, İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1971.

Devellioğlu, Ferit. **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, 23. Baskı, Ankara: Aydın Kitabevi, 2006.

Düzdağ, M. Ertuğrul. **Şeyhülislâm Ebussuud Efendi Fetvaları Işığında 16. Asır Türk Hayatı**, İstanbul: Enderun Kitabevi, 1972.

Emecen, Feridun. “Ağnam Resmi”, **DİA**, C:1, İstanbul: TDV, 1988.

..... “Bennak”, **DİA**, C: 5, İstanbul: TDV, 1992.

Ergene, Oğuz. “III. Ahmet Dönemi Osmanlı Kanunnamesi (İnceleme, Metin, Dizin)”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, 1997.

Erkal, Mehmet. “Zekât”, **DİA**, C: 44, İstanbul: TDV, 2013.

Erul, Bünyamin. “Vedâ Hutbesi”, **DİA**, C: 42, İstanbul: TDV, 2012.

Esad Efendi. **Osmanlılarda Töre ve Törenler (Teşrifât-ı Kadîme)** (Sad. Yavuz Ercan), İstanbul: Tercüman 101 Temel Eser, 1979.

Gürbüz, Meryem. “Harizmşahlar’da Devlet Teşkilâtı, Ekonomik ve Kültürel Hayat”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2005.

Havemann, A. “Nakîb Al-Ashrâf”, **The Encyclopaedia Of İslam (New Edition)**, Volume: VIII, Leiden-New York: E.J. Brill, 1993.

Işık, Ayhan. “ Meşihat Belgeleri Işığında Seyyidler ve Nakîbü’l-eşrâflık Müessesesi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi: 2013.

İpşirli, Mehmet. “Duâgû”, **DİA**, C: 9, İstanbul: TDV, 1994

..... “Osmanlı Uleması”, **Osmanlı** (Ed. Güler Eren), C: 8, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999.

Kazıcı, Ziya. **İslam Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi**, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları, 2011.

Kılıç, Rüya. **Osmanlıda Seyyidler ve Şerifler**, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2005.

Kraelitz, F. Von. “İlk Osmanlı Padişahlarının İsdâr Etmiş Oldukları Bazı Beratlar”, **Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası (T.O.E.M)**, (Beşinci Sene, İstanbul:1332).

Kurtuluş, Rıza. “Nakîb”, **Ahilik Ansiklopedisi**, C: 2, Ankara, 2014.

Küçükaşçı, M. Sabri. “Seyyid”, **DİA**, C: 37, İstanbul: TDV, 2009.

..... “Tarihi Süreçte Seyyid ve Şerif Kavramlarının Kullanımı”, **Osmanlı Araştırmaları**, XXXIII, İstanbul: 2009.

Mustafa Nuri Paşa. **Netayic Ül-Vukuat Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi** (Sad. Prof. Dr. Neşet Çağatay), C: I-VI, 3. Baskı, Ankara: TTK, 1992.

Nizamü’l-mülk. **Siyasetname** (Çev. Mehmet Taha Ayar), 5. Basım, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2013.

Nuhoğlu, Güller. “Gazneli Devlet Teşkilatı”, **Tükler**, C: 5, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Ortaylı, İlber. **Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi**, Ankara: Cedit Neşriyat, 2008.

Osmanlı Toplumunda Sâdât-ı Kirâm ve Nakîbüleşrâflar Ahmed Rif'at Devhatü'n-Nukabâ, (Haz: Hasan Yüksel, M. Fatih Köksal) Sivas: Dilek Matbaası, 1998.

Özcan, Abdulkadir. "Cülûs", **DİA**, C: 8, İstanbul: TDV, 1993.

..... "Edirne Vak'ası", **DİA**, C: 10, İstanbul: TDV, 1994.

Özcan, Arzu. "Memlûk Devletinde Merkez Teşkilâtı", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Osmanpaşa Üniversitesi, 2006.

Özkan, Mustafa. **Emeviler Döneminde İktidar-Ulema İlişkisi**, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2008.

Özkaya, Yücel. "Kaymakam", **DİA**, C: 25, İstanbul: TDV, 2002.

..... **18. Yüzyılda Osmanlı Toplumunu**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2010.

Özkuyumcu, Nadir. "İhşîdîler", **Türkler**, C: 5, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Pakalın, M. Zeki. Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C: III, İstanbul: MEB, 1993.

Sarıcı, Murat. "Osmanlı Devleti'nde Nakîbü'l-Eşrâflık Kurumu", **Türkler**, C: 10, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

..... **Osmanlı İmparatorluğu'nda Nakîbü'l-eşrâflık Müessesesi**, Ankara: TTK, 2003.

Savaş, Saim. **XVI. Asırda Anadolu'da Alevilik**, Ankara: TTK, 2013.

Sencer, Muzaffer. **Osmanlı Toplum Yapısı Eleştirel Bir Yaklaşım**, İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1999.

Sevim, Ali. Erdoğan Merçil. **Selçuklu Devletleri Tarihi (Siyaset, Teşkilât ve Kültür)**, Ankara: TTK, 1995.

Şemseddin Sami. **Kâmûs-ı Türkî**, Dersaadet: İkdâm Matbaası, 1317

Şeyh Ahmet El-Bedirî El-Hallâk. **Osmanlı Taşra Hayatına İlişkin Olaylar Berber Bedirî'nin Günlüğü (1741-1762)** (Çev. Hasan Yüksel), Sivas: 1993.

Tabakoğlu, Ahmet. "Osmanlı İctimai Yapısının Ana Hatları", **Osmanlı** (Ed. Güler Eren), C: 4, Ankara: Yeni Türkiye Yayınevi, 1999.

Taşyi. M. Serhan. "Seyyid Feyzullah Efendi", **DİA**, Cilt: 12, İstanbul: TDV, 1995.

Turan, Osman. **Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti**, 2. Baskı, İstanbul: Turan Neşriyat Yurdu, 1969.

..... **Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar (Metin, Tercüme ve Araştırmalar)**, Ankara: TTK, 1958.

Uludağ, Süleyman. “Âl-i Abâ”, **DİA**, C: 2, İstanbul: TDV, 1989.

Uyar, Gülgün. “Siyasi ve İctimaî Hayatta Ali-Fatıma Evladı (260/873’e Kadar)”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2003.

..... “Nakib”, **DİA**, C: 32, İstanbul: TDV, 2006.

Uzunçarşılı, İ. Hakkı. **Osmanlı Devleti Teşkilâtına Medhal**, 4. Baskı, Ankara: TTK, 1988.

..... **Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilâtı**, 3. Baskı, Ankara: TTK, 1988.

..... **Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı**, 3. Baskı, Ankara: TTK, 1988.

Yücel, Yaşar. **Osmanlı Devlet Teşkilatına Dair Kaynaklar- Kitâb-ı Müstetâb-Kitabu Mesâlihi'l-Müslimîn ve Menâfi'i'l-Mü'minîn-Hürzü'l-Mülûk**, Ankara: TTK, 1988.